

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра міжнародних економічних відносин

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

**«Міжнародна конкурентніспроможність економіки України в умовах
глобалізації»**

(На матеріалах ТПП України, м.Києва)

Студента 2 курсу, 1м групи
Спеціальності 051 «Економіка»
Спеціалізації «Міжнародна
економіка»

_____ Мамедов Азер Сабір

Науковий керівник:
доктор. екон. наук,
професор

_____ Будзьяк Василь Миронович

Гарант освітньої програми
канд. екон. наук,
професор

_____ Кудирко Людмила Петрівна

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ.....	6
1.1. Сутність та особливості міжнародної конкурентоспроможності країни....	6
1.2. Роль і місце Торговельно-промислових палат у формуванні міжнародної конкурентоспроможності країни.....	16
1.3. Методичні підходи щодо оцінки міжнародної конкурентоспроможності країни.....	28
Висновки до розділу 1.....	42
РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ.....	44
2.1. Аналіз основних тенденцій розвитку міжнародної конкурентоспроможності України.....	44
2.2. Оцінка діяльності Торговельно-промислової палати України в інноваційній сфері.....	59
2.3. Оцінка діяльності Торговельно-промислової палати України в сфері сприяння підприємництву.....	69
Висновки до розділу 2.....	78
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ.....	79
3.1. Шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності України.....	79
3.2. Вдосконалення системи управління Торговельно-промисловою палатою України.....	89
3.3. Напрями покращення ефективності роботи Торговельно-промислової палати України в контексті підвищення конкурентоспроможності України.	95
Участь в діяльності з протидії корупції.....	110
Висновки до розділу 3.....	112
ВИСНОВКИ.....	114
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	118
ДОДАТКИ.....	126

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах відбувається потужний вплив процесів глобалізації на розвиток національних економік, їх включення в єдиний економічний та інформаційно-комунікаційний простір. У цих умовах процеси активного включення країни у світові економічні відносини роблять однією з ключових проблем подальшого розвитку економіки вибір пріоритетних напрямів забезпечення довгострокової конкурентоспроможності країни, інструментів її формування при відкритості внутрішнього ринку.

Головним фактором успіху в умовах ринкових відносин є конкурентоспроможність. Однак Україна, маючи у своєму розпорядженні величезні природні ресурси, значний науково-виробничий і кадровий потенціал, має низькі показники щодо якості життя, продуктивності праці, ефективності використання ресурсів, якості товарів, конкурентоспроможності. Вирішення проблем, пов'язаних з підвищенням конкурентоспроможності, особливо актуальне у зв'язку з асоціацією України з ЄС.

Вибір Україною євроінтеграційного вектору розвитку та курс на здійснення радикальних економічних реформ засвідчує про намір країни підвищити ступінь інтегрованості у глобальну економіку й рівень її міжнародної конкурентоспроможності, що у довгостроковій перспективі надасть можливість забезпечити динамічне економічне зростання й підвищення рівня добробуту. Необхідність підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності національної економіки, формування стійких, передусім інноваційних конкурентних переваг, актуалізує аналіз чинників їх забезпечення.

Проблеми міжнародної конкурентоспроможності стали предметом дослідження відомих зарубіжних вчених, таких як М. Портер, М. Познер, П. Кругман, Дж. Сакс, Й. Шумпетер та ін., їм присвячені праці багатьох

вітчизняних науковців – Л. Антонюк, В. Бодрова, З. Варналія, І. Крючкової, А. Поручника, В. Чужикова, А. Філіпенка та ін. Наукові дослідження охоплюють широке коло теоретичних і практичних проблем формування конкурентних переваг – від спроб визначення головних чинників міжнародної конкурентоспроможності до розробки методик оцінки глобальної конкурентоспроможності національних економік та обґрунтування напрямків її підвищення. Зважаючи на швидкоплинність змін, що відбуваються на світових ринках та у вітчизняній економіці, проблема залишається актуальною і відкритою для подальших досліджень.

Метою роботи є розробка напрямів підвищення конкурентоспроможності України та ефективності роботи Торговельно-промислової палати.

Відповідно до мети було визначено коло завдань:

- дослідити сутність та особливості міжнародної конкурентоспроможності країни;
- охарактеризувати роль і місце Торговельно-промислових палат у формуванні міжнародної конкурентоспроможності країни;
- визначити методичні підходи щодо оцінки міжнародної конкурентоспроможності країни;
- здійснити аналіз основних тенденцій розвитку міжнародної конкурентоспроможності України;
- провести оцінку діяльності Торговельно-промислової палати України в інноваційній сфері;
- оцінити діяльність Торговельно-промислової палати України в сфері сприяння підприємництву;
- розробити шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності України;
- розробити напрямки вдосконалення системи управління Торговельно-промисловою палатою України;

- визначити напрями покращення ефективності роботи Торговельно-промислової палати України в контексті підвищення конкурентоспроможності України.

Об'єкт дослідження - процес формування міжнародної конкурентоспроможності країни.

Предмет дослідження - теоретико-методологічні засади підвищення конкурентоспроможності шляхом розвитку і функціонування торговельно-промислової палати України.

Теоретичні та методологічні аспекти дослідження базуються на працях видатних українських та зарубіжних вчених, нормативних документах, матеріалах конференцій та семінарів з проблем забезпечення міжнародної конкурентоспроможності країни.

В даній роботі були використані різні методи дослідження. Системний метод та метод аналізу був використаний при дослідженні підходів до визначення теоретичних аспектів міжнародної конкурентоспроможності країни. Основними методами при аналізі рівня міжнародної конкурентоспроможності країни та діяльності торгово-промислової палати стали аналітичний, економіко-математичний та статистичний методи. В роботі також використані методи індукції, дедукції і синтезу, групування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ КРАЇНИ

1.1. Сутність та особливості міжнародної конкурентоспроможності країни

Конкурентоспроможність є комплексним багатовимірним показником, який у словосполученні «конкурентоспроможність країни» набуває ще більш складного значення. Взаємозв'язок економічних показників та конкурентоспроможності визначити досить нескладно, володіючи повною та неупередженою інформацією про стан справ в економіці країни.

В зарубіжній літературі поняття конкурентоспроможності має різні інтерпретації, принаймні, з чотирьох причин. По-перше, як вважають Д.Репкін і Дж.Стренд, з причин конотаційної плутанини, тобто лінгвістичної неоднозначності поняття, яке розглядається. Наприклад, якщо ми звернемося до назви найбільш відомої й авторитетної сучасної праці з проблем міжнародної конкурентоспроможності – «The Competitive Advantage of Nations» М. Портера, виданої в США у 1990 р., – то всього через три роки ця робота з'явилася в Москві під назвою «Международная конкуренция»[1].

Конкурентоспроможність є похідним поняттям від конкуренції, яка не може повноцінно аналізуватися без вивчення властивостей прибутку. Класики політекономії А. Сміт та Д. Рікардо, виокремлюючи галузеву й міжгалузеву конкуренцію, розглядали мету конкуренції як змагання заради прибутку. Тобто провідним видом конкуренції вони вважали конкуренцію між капіталами, а не між попитом і пропозицією – між покупцями та продавцями. В свою чергу, аналіз конкуренції капіталів потребує не визначення особливостей продавців і покупців, а дослідження природи капіталу як суті явища.

Побудувавши свої дослідження таким чином, Д. Рікардо виявив, що особливості заробітної плати і прибутку та інтереси найманої праці й капіталу кардинально відмінні. В подальших дослідженнях західних економістів щодо моделей досконалої та недосконалої конкуренції вивчення проблем прибутку ігнорується. Тому не випадковим є зсув акцентів на конкуренцію між попитом і пропозицією в моделях досконалої й недосконалої конкуренції в дослідженнях неокласиків, хоч і через це було втрачено методологічну основу, яка забезпечувала можливість несуперечливого вивчення проблем конкурентоспроможності та конкуренції.

Проте, враховуючи, що *competitive advantage* перекладається з англійської і як «конкурентна перевага», і як конкурентоспроможність, назву вказаної праці можна було перекласти і як «конкурентні переваги країн», і як «національні конкурентні переваги», і як «конкурентоспроможність націй». Інакше кажучи, англійська мова фактично ототожнює або робить дуже близькими за змістом такі поняття, як «конкурентні переваги» і «конкурентоспроможність».

Аналогічно прикметник *competitive* перекладається з англійської і як «конкурентний», і як «конкурентоспроможний». Тож не дивно, що такий словник, як «*Macmillan Dictionary of Modern Economics. Aberdeen Economic Consultants*» взагалі не наводить поняття конкурентоспроможності. Друга причина різниці в теоретичній інтерпретації полягає в тому, що поняття конкурентоспроможності аналізується залежно від економічного об'єкту, до якого воно застосовується. Конкурентоспроможність, – відзначає В. Андріанов, «багатопланова економічна категорія, яку можна розглядати на декількох рівнях». Це конкурентоспроможність товарів, товаровиробників, галузей, країни. Між всіма цими рівнями існує тісний взаємозв'язок: адже конкурентоспроможність країни і галузі в кінцевому рахунку залежать від здатності конкретних виробників випускати конкурентоспроможні товари[2]. Критерії, характеристики та фактори динаміки конкурентоспроможності

нарівні підприємства, галузі чи національної економіки, безсумнівно, мають свою специфіку.

Найпростіше поняття конкурентоспроможності піддається осмисленню на рівні підприємства. Звичайно конкурентоспроможним вважається підприємство, яке, здійснюючи свою діяльність в умовах відкритих ринків, здатне тривалий час залишатися прибутковим.

Карлофф Б.

визначає конкурентоспроможність як здатність забезпечити кращу пропозицію порівняно з конкуруючим підприємством.

Іванов Ю. Б.

розглядає поняття конкурентоспроможності з точки зору системного підходу як специфічну властивість виробничо-економічних систем (таких як підприємство), що відбиває їхню спроможність до зміни напрямку розвитку (руху) або наміченого режиму функціонування у процесі адаптації до впливу зовнішнього середовища з метою збереження, трансформації або створення нових конкурентних переваг. Конкурентоспроможність підприємства є окремою системною категорією, яка відбиває ступінь реалізації цілей підприємства в процесі його взаємодії з факторами зовнішнього оточення.

Воронкова А. Е.

конкурентоспроможність є специфічною ознакою суб'єкта ринкових відносин, що виявляється в процесі конкуренції та що дозволяє зайняти свою нішу в ринковому господарстві для забезпечення розширеного відтворювання, яке передбачає покриття всіх витрат виробництва й отримання прибутку від господарської діяльності.

Балабанова, Л. В.

конкурентоспроможність підприємства є відображенням його порівняльних переваг відносно до інших підприємств даної галузі всередині країни і за її межами.

Балабанова Л.В., Холод В.В.

під конкурентоспроможністю підприємства розуміється порівняльні переваги підприємства по відношенню до інших підприємств даної галузі як національної економіки, так і світового ринку.

М.О. Єрмолов

конкурентоспроможністю підприємств є «відносною характеристикою, яка відображає відмінність процесу розвитку одного виробника від конкурента як за рівнем задоволення своїми товарами чи послугами конкретної суспільної потреби, так і за ефективністю виробничої діяльності». Це визначення було б точнішим, якщо його доповнити характеристикою впливу зовнішніх факторів на діяльність підприємства.

А. Яновський

конкурентоспроможність підприємства є багаторівневою категорією, оскільки передбачає оцінку всіх функціональних сфер їх діяльності (виробництва, кадрового потенціалу, фінансів, наукових розробок, маркетингу). Знову ж таки поза увагою автора залишилися взаємовідносини підприємства із зовнішнім середовищем.

Рис. 1.1. Підходи до поняття «конкурентоспроможність підприємства»

Джерело: складено автором на основі [1-5]

Отже, конкурентоспроможність є порівняльною характеристикою підприємства, яка відбиває різницю між рівнем ефективності використання на ньому всіх видів ресурсів порівняно до аналогічних показників інших підприємств певної однорідної групи.

Більшість науковців схиляються до думки, що конкурентоспроможність є багаторівневим поняттям, при цьому виділяють від двох до п'яти рівнів. Кожен попередній рівень обумовлює наступний, фундаментом або найнижчим рівнем конкурентоспроможності виступає рівень товару (рис. 1.2).

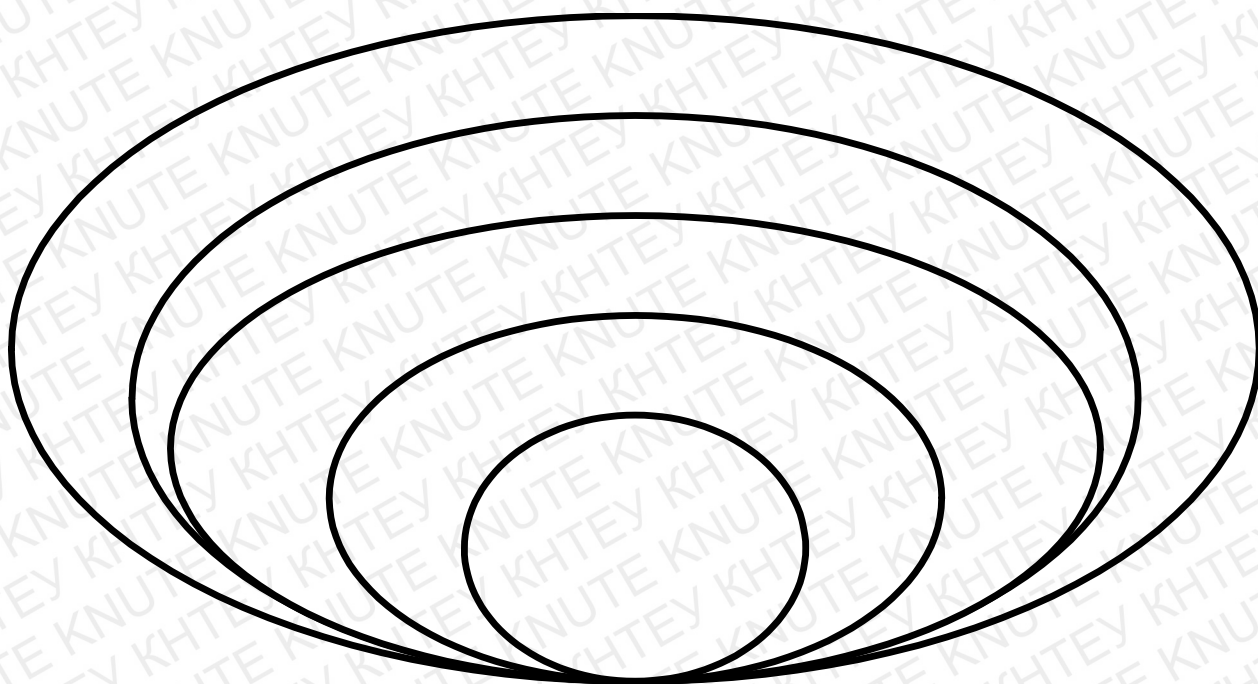

Рис. 1.2. Рівні конкурентоспроможності

Між окремими рівнями конкурентоспроможності існує зв'язок, конкурентоспроможність вищих рівнів відрізняється більшим масштабом та включає попередні рівні. Деякі вчені вважають за доцільне розглядати конкурентоспроможність на двох рівнях: макроекономічному (як конкурентоспроможність країни) та мікроекономічному (як конкурентоспроможність галузі, окремого товаровиробника чи товару) [7].

Згідно теорії конкуренції М. Портера, успіх у міжнародній конкуренції визначають не стільки власне фактори виробництва, скільки те, де й

наскільки продуктивно вони застосовуються. Тому серед внутрішніх факторів найважливішу роль відіграє рівень якості управління компанією, тобто рівень підготовки менеджерів, уміння правильно вести ділові операції в умовах постійних змін на ринку[1].

Сучасні глобалізаційні процеси призводять до трансформації конкурентних відносин у наступних напрямках:

- поперше, в умовах глобалізації конкуренція трансформується в багаторівневу систему, яка передбачає розвиток специфічних форм конкурентних відносин в залежності від співвідношення глобального та національного рівнів;

- подруге, відбувається зміна форм і методів конкуренції, що полягає у переважанні елементів співробітництва та партнерства над суперництвом внаслідок якісних змін цілей господарювання суб'єктів глобалізованого простору.

Більшість західних економістів визначають конкурентоспроможність країн, як можливість розробляти та виготовляти товари й послуги або вищої якості, або ж за цінами, значно нижчими порівняно з цінами конкурентів. У широкому аспекті конкурентоспроможність національної економіки сприймається як здатність країни забезпечувати збалансованість своїх зовнішніх пропорцій та уникати тих обмежень, що зумовлюються зовнішньоекономічною сферою, само відтворювати поліпшення своїх світогосподарських зв'язків.

Дж. Сакс вважає, що конкурентоспроможність національної економіки визначається наявністю в країні здорового ринку, чинників виробництва та інших характеристик, які формують потенціал для досягнення стабільного економічного зростання. Здорова економіка має бути підкріплена зростанням ділової активності, керована законом та стабільними цінами.

На необхідності забезпечення високого рівня конкурентоспроможності національної економіки як засобу підвищення добробуту суспільства

наголошував М. Портер. Він зазначав, що конкурентоспроможність не є самоціллю, яка забезпечує економічний розквіт країни[1].

На думку Л. Антонюк, конкурентоспроможність країни полягає у здатності країни займати і утримувати стійкі позиції на певних сегментах світового ринку завдяки потужному економічному потенціалу, що забезпечує зростання економіки на інноваційній основі; розвинутій системі ринкових інститутів; володінні значним інтелектуальним капіталом, інвестиційними ресурсами; гнучким реагуванням на зміни світової кон'юнктури та, відповідно до цього, диверсифікацією виробництва, максимально відстоюючи реалізацію національних інтересів заради економічної безпеки та високих стандартів життя населення.

Розглянемо різні трактування поняття «конкурентоспроможність національної економіки» зарубіжними дослідниками (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Трактування поняття «конкурентоспроможність національної економіки» в зарубіжних джерелах

Трактування	Дослідник або група дослідників
Національна конкурентоспроможність є довгостроковим зростанням рівня життя за рахунок поліпшення продуктивності	GFCC
Складне поняття, яке включає безліч взаємопов'язаних і взаємозалежних факторів. Конкурентоспроможність визначається здатністю фірм конкурувати на ринках. Національна конкурентоспроможність країни - здатність підприємств країни конкурувати на міжнародних ринках.	National Competitiveness Council (Ireland)
Поле економічних знань, на якому аналізуються факти і політики, які формують здатність нації створювати і підтримувати умови, які дозволяють підприємствам створювати більшу вартість та збільшувати добробут народу	IMD
Конкурентоспроможність країни залежить від здатності її промисловості до інновацій і модернізації	ISC (M. Porter)
Очікуваний рівень виробництва на душу працездатного населення, ураховуючи загальну оцінку країни як місця для ведення бізнесу	M. Delgado, C. Ketels, M. Porter, S. Stern
Набір інститутів, політик і факторів, що визначають рівень продуктивності в економіці, яка, у свою чергу, встановлює рівень добробуту, якого країна може досягти	WEF

Економічна глобалізація вимагає від країн світу координації дій з метою запобігання поширенню кризових явищ та вироблення узгоджених правил поведінки у глобальному середовищі. Підвищення конкурентоспроможності національного виробництва сьогодні можливе за умов забезпечення однакових можливостей конкуренції з іноземними виробниками в першу чергу на внутрішньому ринку, що в подальшому має формувати достатній рівень конкурентоспроможності країни в цілому.

Сучасні визначення національної конкурентоспроможності, прийняті рядом офіційних організацій (WEF, WB) або пропонувані окремими вченими, за суттю, відповідають загальному визначенню конкурентоспроможності як здатності компаній, галузей, регіонів забезпечувати порівняно високий рівень доходів та заробітної плати, залишаючись при цьому відкритими для міжнародної конкуренції. Необхідність отримання якісної оцінки позиції економічного суб'єкта в умовах глобальної конкуренції, обумовлює завдання об'єктивної оцінки реального стану та окремих факторів внутрішнього середовища. На основі такої оцінки здійснюється виявлення сильних і слабких сторін.

Аналіз зарубіжних джерел вказує на відсутність єдиного підходу до трактування конкурентоспроможності національної економіки, проте схожими за змістом є визначення IMD та GFCC. М. Delgado в основу свого визначення закладає показник рівня виробництва на душу працездатного населення, тобто конкурентоспроможність визначається здатністю країни максимально ефективно використовувати працездатне населення. National Competitiveness Council в основі національної конкурентоспроможності вбачає мікроекономічну складову.

Найбільш повним та одночасно лаконічним, на нашу думку, є визначення, що наводить WEF у звіті про глобальну конкурентоспроможність, характеризуючи її як набір інститутів, політик і факторів, що визначають рівень продуктивності в економіці, яка, у свою чергу, встановлює рівень добробуту, якого країна може досягти [6].

Конкурентоспроможність національної економіки – багатозначний термін, який найчастіше означає: здатність країни домогтися високих темпів економічного зростання, які були б стійкими в середньостроковій перспективі; або рівень продуктивності факторів виробництва в даній країні; або здатність компаній даної країни успішно конкурувати на тих чи інших міжнародних ринках [8]. Вітчизняні економісти, досліджуючи питання трактування поняття «конкурентоспроможність національної економіки», наводять наступні формулювання:

– обумовлені економічними, соціальними і політичними факторами позиції держави або товаровиробника на внутрішньому і зовнішньому ринках. Для відкритої економіки це поняття включає здатність країни чи фірми протистояти міжнародній конкуренції на власному ринку і ринках третіх країн [7];

– здатність економіки в умовах вільної конкуренції виробляти товари і послуги, що задовольняють вимогам світового ринку, реалізація яких збільшує добробут країни й окремих її громадян і підвищує соціально-економічну оптимальність, яка виявляється у високому суспільному ефекті [8];

– характеристика, що визначає обумовлене економічними, соціально-демографічними, політичними, екологічними факторами стійке становище країни на внутрішньому ринку, спроможність долати бар'єри виходу на зовнішній ринок та здатність вести конкурентну боротьбу [9];

– спроможність країни створювати правові, інфраструктурні, наукові, фінансові та в цілому весь спектр інституційних умов, які дають змогу економіці розвиватися динамічно, використовуючи інноваційні технології на всіх рівнях, і на цьому фундаменті створювати умови для збільшення добробуту громадян країни та підвищенні соціально-економічної результативності, яка виявляється у високому суспільному ефекті. Тобто конкурентоспроможність країни – це її здатність забезпечити стале

економічне зростання та високу соціальну спрямованість національної економіки [8].

Отже, погляди вітчизняних науковців на визначення конкурентоспроможності національної економіки в цілому збігаються з поглядами провідних зарубіжних дослідників. Підходи до трактування даного поняття відрізняються рівнем конкурентоспроможності, який береться за основу, або факторами, що визначають національну конкурентоспроможність.

Аналіз підходів до визначення показників міжнародної конкурентоспроможності національних економік вказує на те, що переважна більшість вчених схиляється до багатофакторності процесу визначення міжнародної конкурентоспроможності. Це зумовлено процесами глобалізації, прискоренням темпів науково-технічного прогресу і т. д.

Найпоширенішими є наступні групи факторів: економічні, соціальні, політичні, інформаційні та ін. М. Портер виділяє п'ять головних факторів, які впливають на конкурентоспроможність країни: рівень розвитку науки і технології, обсяг капіталу, кількість робочої сили, розвиток інфраструктури, інформація [11, с. 34].

Вчений вводить поняття «національний ромб» – система, компоненти якої взаємно підсилюються. Кожний детермінант впливає на всі інші. Останній елемент, необхідний для повної картини, – дії уряду. Державні установи будь-якого рівня можуть і підсилити, і послабити конкурентні переваги країни [11, с. 92–94].

Таким чином, саме системний підхід, на думку М. Портера, є визначальним для характеристики конкурентних переваг країни [12]. Значна увага серед економістів приділяється різним механізмам підвищення конкурентоспроможності, наприклад, освіті та навчанню, технологічному прогресу, макроекономічній стабільності, високому рівню державного управління, розвиненості бізнесу й ринковій ефективності. І хоча всі зазначені фактори є важливими для конкурентоспроможності й економічного

зростання, вони не виключають один одного. Два або більша частина з них можуть відігравати важливу роль одночасно, що підтверджується різними науковими працями з економіки [13]. Слід виокремити ряд неекономічних факторів, що чинять значний вплив на конкурентоспроможність національної економіки, які об'єднують в окремий клас цивілізаційних детермінант [14]. Розглядаючи фактори конкурентоспроможності макrorівня, дослідники погоджуються, що оскільки в конкурентній боротьбі між країнами беруть участь підприємства, то ці фактори залишаються незмінними, проте з урахуванням особливостей і масштабності макrorівня (історія країни; рівень відкритості економіки; політична кон'юнктура; наявність сильної держави; наявність союзників; відсутність потужних об'єднаних конкурентів; екологічна ситуація та багато інших елементів у різноманітному поєднанні) коригуються відповідно до умов функціонування всієї господарської системи [10].

Усі 12 складових конкурентоспроможності пов'язані між собою і можуть чинити взаємний вплив. На думку учасників Всесвітнього економічного форуму, в основу теорії конкурентоспроможності країн покладено три стадії розвитку:

– факторна – поширюється на країни з найнижчим рівнем розвитку, для яких мобілізація основних виробничих факторів (земля, природні ресурси, сировинні товари та некваліфікована праця) – головна умова макроекономічного зростання;

– інвестиційна – стосується країн, де економічне зростання залежить від інвестицій, а конкурентоспроможність досягається через використання світових технологій у внутрішньому виробництві. Прямі іноземні інвестиції, спільні підприємства та аутсорсинг дають можливість інтегрувати національну економіку в світову виробничу систему;

– інноваційна – поширюється на країни з високим рівнем економічного розвитку, які перейшли від економіки, що імпортує технології, до економіки, котра їх створює [16].

Отже, конкурентоспроможність національної економіки – складне багатоаспектне поняття, яке з наведених вище причин досі не знайшло загально визнаного універсального визначення в західній економічній думці. Сучасна модель конкурентоспроможності України має яскраво виражений ресурсний характер і сформована на основі використання унікального природо-ресурсного потенціалу, високої родючості сільськогосподарських угідь, вигідного географічного положення, низької вартості робочої сили. Прогноз зміни зовнішніх умов обумовлює створення гнучкої системи моніторингу конкурентного середовища з метою виявлення найбільш динамічних і небезпечних зон, імовірних погроз із боку конкурентів.

1.2. Роль і місце Торговельно-промислових палат у формуванні міжнародної конкурентоспроможності країни

Ефективне функціонування підприємств в сучасних умовах вимагає підвищення конкурентоспроможності вітчизняних виробників до рівня, який дозволить їм задовольнити нові потреби вітчизняного та світового ринків. Це змушує вітчизняні підприємства звертати увагу на неефективну організацію виробництва, інформаційне забезпечення, неготовність виробничої та маркетингової систем до нових умов функціонування підприємств, недостатній рівень бізнес-освіти працівників. Також потребують уваги засоби впливу бізнесу на процес створення державою сприятливої нормативної бази. Розв'язання проблем підприємств передбачає вдосконалення та розвиток форм їхньої взаємодії на рівні інституційних структур. Світовий досвід доводить, що коли держава не в змозі належним чином відігравати регулювальну роль, необхідним є реформування та підвищення ролі інститутів самоорганізації економіки, серед яких найбільшого потенціалу та ефективності набуває інститут торгово-промислових палат (ТПП).

Торгово-промислові палати (ТПП) являють собою одну з форм об'єднання торгово-промислових кіл, яка працює в системі «бізнес для бізнесу» і націлена на з'ясування становища в торгівлі та промисловості, пошук ринків збуту, розробку комплексу послуг для підтримки бізнесу, сприяння налагодженню та розвитку міжнародних зв'язків.

Поняття «торгова палата» виникло на Заході (у Франції) ще в XVI столітті і було пов'язане із зародженням некомерційних об'єднань, зборів представників ділового світу з метою розробки єдиних правил у торгівлі та виробництві. Загальні закони розвитку ринкової економіки визначають ідентичність функцій та завдань, що виконуються і використовуються торгово-промисловими палатами. Будучи представниками інтересів груп підприємців з усіх секторів економіки, торгові палати представляють також економічні інтереси своїх країн в цілому. У цьому полягає принципова відмінність палат від галузевих асоціацій підприємств, що замкнуті колом інтересів свого сектора діяльності[11].

Торгові (або торгово-промислові) палати тісно співпрацюють з органами влади в галузі формування економічної політики та соціального партнерства. Беручи активну участь у процесі прийняття законів та інших рішень, вони користуються правом законодавчої ініціативи, направляють за проектами законів свої висновки, беруть участь у роботі уряду, парламенту та його комісій. Відповідно регіональні та місцеві палати взаємодіють з органами влади регіону, області, міста, беруть участь у прийнятті рішень з питань їх економічного розвитку. При цьому вони виходять не з політичних інтересів яких-небудь партій, а загальних інтересів усього суспільства, що має принципове значення для стійкості економічної політики власних структур. Існує розмаїття поглядів на торгово-промислової палати. Політологи називають палати «представниками третього прошарку». Правники вбачають у палатах громадські організації, які лобіюють інтереси певних груп. Соціологи розглядають палати на рівні з профспілками та іншими суспільно-політичними об'єднаннями.

Торгово-промислові палати створюються з метою:

1. сприяння розвитку національної економіки, її інтеграції у світову господарську систему;
2. формуванню сучасних промислової, фінансової і торговельної інфраструктури;
3. створенню сприятливих умов для підприємницької діяльності;
4. всебічному розвитку усіх видів підприємництва, не заборонених законодавством України, науково-технічних і торговельних зав'язків між українськими підприємцями та підприємцями зарубіжних країн.

Завданнями торгово-промислових палат відображені на рис. 1.2.

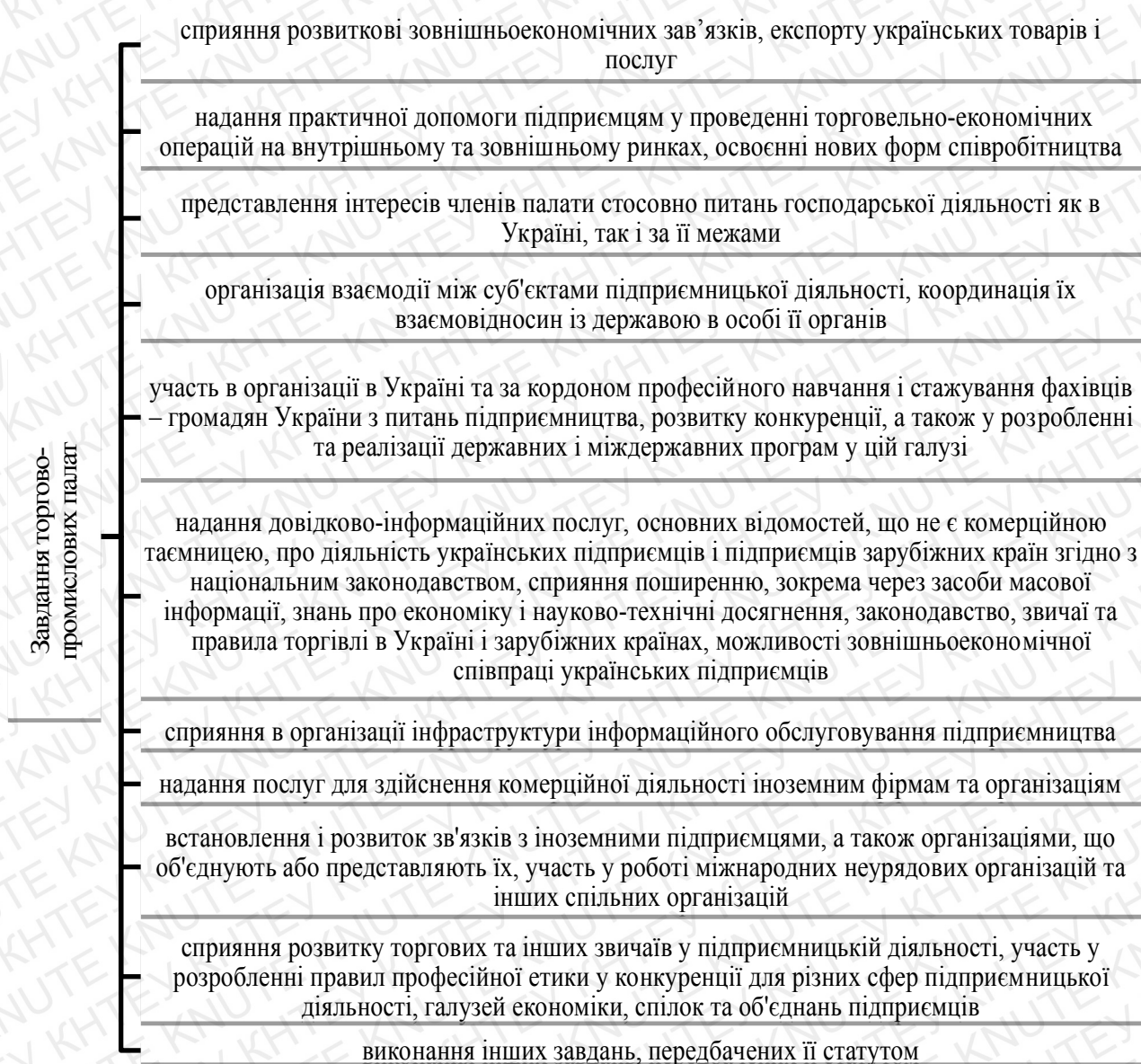

Рис. 1.2. Завдання торгово-промислових палат

Для виконання вищезазначених завдань торгово-промислової палати виконують наступні функції (мають такі повноваження):

- проводити за дорученням державних органів незалежну експертизу проектів нормативно-правових актів з питань економіки, зовнішньоекономічних зв'язків;
- представляти і захищати законні інтереси торгово-промислової палати або її членів, національних та іноземних юридичних і фізичних осіб;
- проводити на замовлення національних та іноземних підприємців експертизу, контроль якості, кількості, комплектності товарів (у тому числі експортних та імпорتنних) і визначати їх вартість;
- засвідчувати і видавати сертифікати про походження товарів, сертифікати визначення продукції власного виробництва підприємств з іноземними інвестиціями та інші документи, пов'язані зі здійсненням зовнішньоекономічної діяльності;
- здійснювати декларування зовнішньоторговельних вантажів у випадках, передбачених законом;
- організувати міжнародні виставки в країні та за її межами;
- організувати семінари, конференції, ділові переговори з економічних питань як в країні, так і за її межами;
- укладати необхідні для виконання функцій палат зовнішньоекономічні та інші угоди тощо.

Палати – це організації кількох членів, що представляють собою ділові об'єднання і включають підприємства та окремих громадян, які займаються торгівлею, виробництвом і наданням послуг. Їх спільна мета – захист і сприяння бізнесу. Вони являють собою як обслуговуючі, так і представницькі організації – з одного боку, забезпечують допомогу своїм членам, а з іншого – надають консультації і чинять вплив на уряд з метою створення більш сприятливих умов для бізнесу.

Розвиток торгово-промислових палат є одним із чинників становлення світової капіталістичної економіки. За більш ніж два століття у світовій

практиці державні та приватні торгово-промислові палати набули значного розвитку. ТПП є провідниками ліберальних ринкових відносин і демократичного устрою суспільства. Торгово-промислові палати надають цільові інформаційні послуги на регіональному і місцевому рівнях. Палати є консультантами органів влади з питань розвитку економіки, ініціаторами важливих проектів.

Важливість і роль торгово-промислових палат для регулювання міжнародних економічних відносин неможливо знехтувати. Про це свідчить, передусім, кількість ТПП у світі. Нині їх нараховується понад 40 тисяч. Кількість палат невинно зростає. Вони виконують роль не лише консультативного органу влади у сфері підприємництва і розвитку бізнесу, але і є одним із важливих носієм міжнародних економічних і торгових традицій у світовій економічній спільноті. Саме поняття «торгова палата» виникло на Заході ще в XVI столітті і було пов'язано з зародженням некомерційних об'єднань, зборів представників ділового світу з метою розробки єдиних правил у торгівлі та виробництві.

Історично, у світі сформувалось декілька моделей ТПП, які різняться за декількома характерними рисами та принципами діяльності. Це континентальна, англосаксонська, державна та змішана моделі (табл. 1.2).

Серед систем торгових палат країн – членів Європейського Союзу 8 систем (в Австрії, Франції, Німеччині, Греції, Італії, Люксембурзі, Нідерландах та Іспанії) працюють як організації публічного права, тобто вони створені, і їх діяльність регулюється відповідно до національного законодавства, 7 систем палат (у Бельгії, Данії, Фінляндії, Ірландії, Португалії, Великій Британії і Швеції) працюють згідно з нормами приватного права, за якими торгові палати мають статус асоціацій (наприклад, у Бельгії, Данії і Португалії) або товариств з обмеженою відповідальністю (Велика Британія, Ірландія). Ці системи відображають різні філософські підходи до функціонування торгових палат і мають різне історичне коріння та соціально-економічне підґрунтя.

Таблиця 1.2

Моделі торгових палат світу[11;12]

Англосаксонська	Слідуючи ліберальній традиції економічної політики, у Великобританії було створено іншу систему палат, яка характеризується меншим рівнем втручання державної влади. Така модель базується на принципах самоврядування структур ділової спільноти	Відсутній закон, що регламентує діяльність ТПП. Палати створюються на базі приватного права, що потребує їх реєстрації у реєстрі ділових організації та об'єднань. Такі організації створюються виключно за ініціативи підприємців	Членство у палаті відбувається на добровільних засадах	Палати не зобов'язані виконувати завдання уряду та мають свободу вибору охоплення своєї діяльності та отримують за надані послуги прибуток. На відміну від ділових структур палати не перерозподілять прибуток між членами, а спрямовують кошти на покращення результатів своєї роботи
Державна	Модель існувала у минулому та була представлена у соціалістичних країнах	Торгові палати являли собою відомства міністерств зовнішньої торгівлі	Усі суб'єкти виробництва та торгівлі були адміністративно підпорядковані	Діяльність палат була сконцентрована на просуванні експорту продукції державних підприємств
Змішана	Країни сумістили у системі своїх національних палат риси кожної із зазначених моделей (така система палат діє в Україні)			

Торгові палати Німеччини є організаціями публічного права з обов'язковим членством. Вони представляють три класичні галузі економіки: промисловість, торгівлю і послуги. Існують також палати, що представляють ремісництво та іншу пов'язану з цим професійну діяльність.

У Німеччині нараховують понад 80 торгових палат, які мають великий ступінь фінансової та правової свободи. Їхній правовий статус, але не сама робота, знаходиться під наглядом міністрів торгівлі 16 земель (13 традиційних земель і автономних округів Гамбург, Берлін і Бремен). Зокрема, статuti палат затверджуються земельними міністрами торгівлі. У 12 землях існують палати приватного права, які мають сприяти гармонізації відносин між діловими колами і місцевими органами влади. Союз промислово-торговельних палат Німеччини (скорочено німецькою DİHT) є приватною організацією, що не контролюється урядом, і об'єднує 83 земельні палати.

Головними органами управління німецьких палат є[11]:

- Генеральна асамблея, вибори до якої відбуваються на основі прямого голосування, висловленого у письмовій формі, і яка забезпечує належне представництво економічної спеціалізації відповідного регіону з особливим ухилом на представництво малого бізнесу;

- Адміністративна рада;
- Президент;
- Генеральний секретар, які усі разом юридично представляють палату.

Роль палат як посередників між вимогами економічного розвитку і політичним оточенням виявляється у 5 головних напрямках їх діяльності:

1. наданні консультацій з правових і економічних питань, включаючи питання розвитку міст і захисту навколишнього природного середовища;
2. виконанні послуг у таких сферах, як торговельна практика, використання торгових знаків і патентів, мирне врегулювання спорів у підприємницькій діяльності;
3. сприянні розвитку бізнесу, зокрема через поширення економічної інформації, інноваційних процесів і підтримку інтернаціоналізації торгівлі (у тому числі спираючись на систему 50 двосторонніх торгових палат у 70 країнах);
4. підвищенні кваліфікації та перепідготовці спеціалістів з проходженням навчання на робочому місці;

5. виконанні адміністративно-державних функцій – таких, як видача сертифікатів походження, завірення торговельних рахунків тощо.

Палати фінансуються через систему фіксованих базових і нефіксованих внесків. Торгова палата Данії налічує близько 2000 членів, які переважно зайняті в оптовій торгівлі та сфері послуг. Водночас майже така ж кількість членів входить до великих асоціацій підприємців у країні, що працюють у провінціях Ютланд, Фюнен і Лолланд-Фальстер. Торгова палата Данії має свої відділення у регіонах країни, а центральний апарат палати знаходиться у приміщенні Фондової біржі Копенгагена. Поряд із виконанням основних функцій торгової палати Данії захищають інтереси підприємців на національному і регіональному рівнях, що проявляється в участі представників палати у багатьох громадських організаціях. Як і Торгова палата Люксембургу, палата Данії має право брати участь у підготовці пропозицій щодо вдосконалення законодавства з економічних питань. Управління зовнішніх зв'язків Торгової палати Данії активно працює у сфері зовнішніх економічних зв'язків у тісній співпраці з Міністерством закордонних справ та організаціями, що представляють підприємців.

Система торгових палат Великої Британії, із своїми стародавніми традиціями, налічує понад 100 тисяч членів. Назва «торгова палата» практично не захищена у правовому відношенні. Водночас, з січня 1997 р. було встановлено чіткі критерії для отримання права називатися торговою палатою: вона має налічувати не менше 1000 членів або мати високий ступінь інтегрованості у місцеву економічну систему. Крім того, потрібно, щоб ця організація мала продуману стратегію маркетингу щонайменше на три роки і у своїх планах передбачала сприяння зайнятості населення та підвищення кваліфікації кадрів. Кожні чотири роки Комісія з питань акредитації ТПП Великої Британії перевіряє, чи відповідає цим вимогам відповідна палата. На цей час до системи ТПП Великої Британії входить близько 60 торгових палат. Усі вони за організаційною формою є компаніями з обмеженою відповідальністю, і серед їх членів є не тільки фірми, але й

місцеві органи влади, організації, що займаються підготовкою кадрів, сприяють регіональному економічному розвитку. У цьому вони нагадують торгові палати Фінляндії[11].

Насправді роль торгових палат Великої Британії полягає у наданні спеціалізованих послуг – причому на платній основі – з питань зовнішніх економічних зв'язків, а також різних консультацій, інформації (журнал палат під назвою «Щоквартальний економічний огляд» користується широкою популярністю у Великій Британії), планування, особливо у сфері міського господарства і охорони навколишнього середовища й, нарешті, що не менш важливо, підготовці кадрів. Торгові палати Великої Британії активно відстоюють інтереси різних підприємницьких кіл перед місцевими і національними органами державної влади, Палатою лордів і урядом. Органом управління палати є Рада директорів, яку безпосередньо призначають члени палати. Рада, у свою чергу, обирає Президента, віцепрезидентів і генерального директора. Національна рада Британської торгової палати формується за територіальною ознакою, де кожному територіальну асоціацію палат представляє свій директор. Крім того, палати, що налічують більше 2000 членів, також мають свого представника у Раді.

Таким чином, світовий досвід свідчить, що деякі послуги, передбачені міждержавними угодами, виконують торгово-промислові палати. До них належать насамперед послуги, пов'язані зі сприянням міжнародній торгівлі. Як правило, повноваження, делеговані міжнародними організаціями палатам, дуже відповідальні. Поміж послуг, пов'язаних з виконанням палатами міжнародних угод, такі:

- пропаганда міжнародних торгових правил і термінів (ІНКОТЕРМС);
- організація незалежного міжнародного комерційного арбітражного суду;
- посвідчення сертифікатів походження товарів і непередбачених обставин (форс-мажорних);

- оформлення тимчасової безмитної декларації на ввіз та вивіз зразків товарів і обладнання;
- посвідчення документів на право ведення зовнішньоекономічної діяльності;
- сприяння в оформленні документів з упровадження системи автоматичної ідентифікації та штрих-кодування товарів у Міжнародній асоціації товарної нумерації EAN, а також в розробці та реєстрації товарних знаків, знаків обслуговування;
- допомога в наданні правової охорони об'єктам промислової та інтелектуальної власності.

Торгові палати є однією з найдавніших системних засад функціонування бізнес-середовища, відтак вони мають специфічні соціокультурні характеристики, виступають в якості спеціального механізму відтворення та змін діючих законів і норм в специфічному середовищі бізнес-спільноти. Торгово-промислові палати як фактор сприяння зовнішньої торгівлі та конкурентоспроможності підприємств на сучасному етапі глобалізації та інформатизації виступають важливим елементом інфраструктури сучасної ринкової економіки, створюються в цілях сприяння розвитку економіки, формування промислової, фінансової інфраструктури; будучи недержавними, некомерційними громадськими організаціями, вони об'єднують підприємців і підприємства незалежно від їхніх форми власності, а також організаційно-правової форми.

Торгово-промислові палати (ТПП) бувають на рівні країн, міст, адміністративних територій. Так, ТПП України - провідна громадська організація, що сприяє розвитку зовнішньоекономічних зв'язків нашої країни. Її члени - українські організації і підприємства, що беруть участь у зовнішньоекономічних зв'язках, та кореспонденти - зарубіжні організації. Торгово-промислові палати в усьому світі асоціюються з інформацією.

Торгово-промислові палати в нашій державі створюються з метою сприяння розвитку національної економіки, її інтеграції у світову

господарську систему, формування сучасних промислової, фінансової та торговельної інфраструктури, створення сприятливих умов для підприємницької діяльності, всебічного розвитку усіх видів підприємництва, не заборонених законодавством України, науково-технічних і торговельних зв'язків між українськими підприємцями та підприємцями зарубіжних країн.

Для повноцінного розвитку української бізнес-спільноти та її інтеграції у світову бізнес-спільноту, а також для набуття конкурентоспроможності, необхідно розвинути інституційні засади функціонування національної торгово-промислової палати, що потребує дослідження процесів розвитку специфічних для цієї спільноти норм і цінностей, механізмів і легітимації.

В Україні згідно з чинним законодавством торгово-промислові палати мають право:

- проводити за дорученням державних органів незалежну експертизу проектів нормативно-правових актів з питань економіки, зовнішньоекономічних зв'язків;
- представляти і захищати законні інтереси членів торгово-промислової палати;
- проводити на замовлення українських та іноземних підприємців експертизу, контроль якості, кількості, комплектності товарів і визначати їх вартість;
- засвідчувати і видавати сертифікати про походження товарів;
- створювати, реорганізовувати і ліквідувати підприємства та інші організації;
- створювати за ініціативою учасників спору третейські суди відповідно до законодавства України;
- виконувати інші повноваження, що не суперечать законодавству України.

Методичні та експертні документи, видані торгово-промисловими палатами в межах їх повноважень, є обов'язковими для застосування на всій території України. З метою розвитку зовнішньоекономічних зв'язків в

інтересах вітчизняних промисловості та торгівлі Торгово-промислова палата України виступає ініціатором створення змішаних торгових палат, рад, здійснює кроки по відкриттю за кордоном своїх представництв. Розвиваються зв'язки з палатами Німеччини, Італії, Туреччини, Польщі, Словаччини та інших країн.

ТПП України приділяє велике значення інформаційному обслуговуванню своїх членів і закордонних фірм. ТПП України має єдину інформаційну мережу, що є частиною єдиної міжнародної інформаційної мережі Міжнародної торговельної палати, що володіє, мабуть, самою актуальною діловою інформацією у світі. ТПП України володіє електронними версіями довідників цін світового ринку, інформацію про світові ціни на товари і продукцію їхньої переробки, а також іншими базами даними. Довідково-інформаційне забезпечення реалізується через систему послуг: адресні, адресно-номенклатурні, фірмові, фактографічні, консультативно-аналітичні довідки, інформаційний маркетинг, пошук партнера, обмін діловими пропозиціями, цінова інформація.

Активною є міжнародна співпраця Торгово-промислової палати України, яка представляє інтереси своїх членів у Міжнародній торговій палаті, а також в інших міжнародних організаціях з питань підприємницької діяльності. Зокрема Торгово-промислова палата України є членом Міжнародної торгової палати та Всесвітньої федерації торгових палат, Асоціації Торгово-промислових палат Європи, Ділової ради Чорноморського економічного співробітництва, Асоціації ТПП Центральної Європейської Ініціативи. Вона підтримує договірні партнерські зв'язки з аналогічними національними та регіональними структурами майже у 90 країнах світу. З метою сприяння розвитку міжнародних економічних зв'язків Торгово-промислова палата України створює зі своїми зарубіжними партнерами спільні дорадчі органи - ділові ради.

1.3. Методичні підходи щодо оцінки міжнародної конкурентоспроможності країни

Оцінка конкурентоспроможності підприємства – це визначення її рівня, що дає певну відносну характеристику здатності підприємства конкурувати на певному ринку. Отже, конкурентоспроможність підприємства виступає агрегованим показником його конкурентних можливостей та здатності оперативно реагувати та пристосовуватися до чинників мінливого зовнішнього середовища. Погребняк Д. В. зазначає, що конкурентоспроможність підприємства може бути визначена як комплексна порівняльна характеристика, яка відображає ступінь переваги сукупності оціночних показників його діяльності, що визначають успіх підприємства на певному ринку за певний проміжок часу, по відношенню до сукупності показників конкурентів [29, с. 78].

Варто відзначити, що на сьогодні при оцінці конкурентоспроможності підприємства використовується ціла низка методів. Узагальнюючи існуючі наукові дослідження з цього питання можемо представити класифікацію всієї сукупності методів оцінки рівня конкурентоспроможності підприємства (табл. 1.3).

Якісні методи оцінювання здебільшого мають низький ступінь математичної формалізації, їм властива трудомісткість реалізації та дискретність оцінки. Вони не дають можливості використовувати оцінку конкурентоспроможності підприємства в процесі аналізу та визначення пріоритетних напрямів посилення конкурентних позицій на ринку.

Кількісні методи дають змогу оцінювати реальні шанси суб'єкта господарювання у конкурентній боротьбі за привабливі стратегічні зони господарювання та приймати виважені, з тактичного та стратегічного погляду, управлінські рішення [30, с. 109].

Таблиця 1.3

Класифікація методів оцінки конкурентоспроможності підприємства

Ознака	Методи оцінки конкурентоспроможності підприємства
За способом оцінки	Якісні
	Кількісні
За формою представлення результату	Матричні
	Графічні
	Індексні
За ступенем врахування аспектів функціонування підприємства	Спеціальні
	Комплексні
За можливістю прийняття стратегічних рішень	Поточні
	Стратегічні
За напрямом формування інформаційної бази	Критеріальні
	Експертні
Залежно від об'єкта оцінки	Методи оцінки конкурентоспроможності персоналу
	Методи оцінки конкурентоспроможності продукції
	Методи оцінки конкурентоспроможності організації
Залежно від конкретизованої мети оцінки	Позиціонування у групі
	Визначення динаміки позицій у групі
	Визначення конкурентних переваг

Джерело: складено автором на основі [25]

Спеціальні методи оцінки – це методи, що дозволяють оцінити конкурентоспроможність підприємства за окремими аспектами його діяльності – виробничим, інноваційним, маркетинговим, фінансовим тощо.

Комплексні методи базуються на комплексному підході до оцінки конкурентоспроможності підприємства.

Крім загальної класифікації існуючих методів оцінки конкурентоспроможності підприємства, науковці виокремлюють певні групи методик, пропонуючи виділяти від 5 до 9 основних груп.

Так, Л. А. Костюк [31, с. 110] пропонує поділяти методи оцінки конкурентоспроможності підприємства на 5 груп:

1. методи оцінки конкурентоспроможності підприємства за ринковою часткою;
2. матричні методи;

3. методи, засновані на теорії ефективної конкуренції;
4. методи, засновані на теорії якості товару;
5. інтегральні методи.

Ряд авторів пропонують виокремлювати наступні групи методів [30], а саме методи:

- засновані на аналізі порівняльних переваг;
- що базуються на теорії рівноваги фірми і галузі;
- побудовані на основі теорії ефективної конкуренції;
- засновані на теорії якості товару;
- побудовані на основі матриць;
- інтегральні;
- засновані на теорії мультиплікатора;
- засновані на визначенні позиції в конкуренції з точки зору стратегічного потенціалу підприємства;
- засновані на порівнянні з еталоном.

Савчук С. І. на основі аналізу літературних джерел виділяє такі найбільші групи методів оцінки конкурентоспроможності підприємства [25]:

- 1) методи, основані на теорії конкурентних переваг;
- 2) методи, засновані на теорії ефективної конкуренції;
- 3) методи, в основі яких лежить теорія якості товару;
- 4) матричні методи;
- 5) інтегральний метод.

О. Є. Сомова у своєму дослідженні [32] за результатами вивчення наукової літератури з метою типізації та узагальнення пропонує виокремлювати п'ять основних груп методів оцінки конкурентоспроможності:

1. методи, що базуються на описі конкурентної боротьби;
2. методи, основані на узагальненні думок експертів;
3. методи оцінки конкурентоспроможності товару та конкурентоспроможності підприємства;

4. методи, засновані на розрахунку інтегрального коефіцієнта за фінансовими і техніко-економічними показниками;

5. методи оцінки конкурентоспроможності підприємства на основі аналізу рентабельності, грошових потоків і вартості бізнесу.

У роботі [33] запропоновано структурний поділ методів оцінки конкурентоспроможності підприємства на наступні групи:

1. ті, що базуються на теорії рівноваги підприємства та галузі А. Маршалла і теорії факторів виробництва;

2. засновані на теорії ефективної конкуренції, висунутої Дж. М. Кларком;

3. ті, що ґрунтуються на взаємозв'язку рівня конкурентоспроможності підприємства із показниками якості продукції, що випускається;

4. структурні – рішення щодо дотримання тієї чи іншої позиції на ринку підприємство приймає, виходячи із рівня монополізації галузі;

5. функціональні, сутність яких полягає у визначенні співвідношення витрат, цін, завантаження виробничих потужностей, обсягів випуску продукції, норм прибутку тощо;

6. оцінка конкурентоспроможності підприємства за характеристиками якості продукції («метод профілів»);

7. матричні методи оцінки конкурентоспроможності підприємств.

Розглянемо структурний та функціональний методи за Шинкаренко В. Д.[32, с. 80-86]. Згідно зі структурним підходом оцінити становище можна за рівнем монополізації галузі, тобто за концентрацією виробництва і капіталу, і бар'єрів для компаній, що входять на галузевий ринок. Іншим підходом до визначення критерію ефективної конкуренції є функціональний. Згідно з цим методом найбільш конкурентоспроможними є підприємства, де найкраще організовані виробництво та збут товару, ефективне управління фінансами.

Матричні методи оцінювання конкурентоспроможності фірм, які ґрунтуються на розгляді процесів конкуренції в динаміці. Теоретичною базою цих методів є концепція життєвого циклу товару і технології. Згідно з цією концепцією, будь-який товар чи технологія, з моменту появи на ринку і

до зникнення, проходить певні стадії життєвого циклу, який охоплює етапи впровадження, зростання, насичення і спаду. На кожному етапі виробник може реалізувати товар чи продукт цієї технології в тих чи інших масштабах, що об'єктивно позначається на частці ринку та динаміці продажу.

Матриця спостережень для визначення таксономічного показника рівня розвитку (КСП підприємства) характеризується певним набором показників, наявними m елементами, що описуються n ознаками. Вищевказану матрицю можна подати за таким уявленням:

$$X = \begin{bmatrix} x_{11} & x_{12} & \dots & x_{1n} \\ x_{21} & x_{22} & \dots & x_{2n} \\ \dots & \dots & \dots & \dots \\ x_{m1} & x_{m2} & \dots & x_{mn} \end{bmatrix}, \quad (1.1)$$

де m - число підприємств;

n - число показників;

x_{ik} - значення показника ДО для одиниці i .

Ознаки, включені в матрицю спостережень, неоднорідні, оскільки описують різні властивості об'єктів і різняться одиницями вимірів. Тому необхідно виконати попередні перетворення для стандартизації ознак відповідно до формули:

$$z_{ik} = \frac{(x_{ik} - \bar{x}_k)}{S_k}, \quad (1.2)$$

$$\text{причому } \bar{x}_k = \frac{1}{m} \sum x_{ik}; \quad S_k = \sqrt{\frac{1}{m} \sum (x_{ik} - \bar{x}_k)^2}, \quad (1.3)$$

де \bar{x}_k - середнє арифметичне значення ознаки k ;

S_k - стандартне відхилення ознаки k ;

z_{ik} - стандартизоване значення ознаки k для одиниці i .

Наступним кроком, необхідно розділити ознаки, отримані в стандартизованій матриці, на стимулятори і дестимулятори. Ця процедура є основою для побудови так званого еталона, що являє собою точку F_0 з координатами:

$$Z_{01}, Z_{02}, \dots, Z_{0n}, \quad (1.4)$$

де $Z_{0S} = \max_r (Z_{rs})$, якщо $S \in I$.

$Z_{0S} = \min_r (Z_{rs})$, якщо $S \notin I$,

де I - множина стимуляторів;

Z_{rs} - стандартизоване значення ознаки S для одиниці r ($S=1, \dots, n$)...

Далі, необхідно розрахувати значення відстаней (C_{i0}) між окремими точками - одиницями i точкою F_0 , що подає еталон, і дані занести в матрицю.

Відстань C_{i0} до еталонної точки розрахувати за формулою

$$C_{i0} = \sqrt{\sum_S (Z_{iS} - Z_{0S})^2}, \quad (i=1, \dots, m) \dots \quad (1.5)$$

Наступним кроком, визначається середнє арифметичне значення відстаней за формулою:

$$\bar{C}_0 = \frac{1}{m} \sum (C_{i0}) \quad (1.6)$$

Розрахунок стандартного відхилення відстаней до еталонної точки за здійснюється формулою:

$$S_0 = \sqrt{\frac{1}{m} \sum_{i=1}^m (C_{i0} - \bar{C}_0)^2} \quad (1.7)$$

Розрахунок відстані до еталонної точки з урахуванням відхилень здійснюється за формулою:

$$C_0 = \bar{C}_0 + 2S_0 \quad (1.8)$$

Розрахунок значення інтегрального показника оцінки рівня КСП підприємства (D^*_i) здійснюється за формулою:

$$D^*_i = C_{i0} / C_0 \quad (1.9)$$

Визначення значення модифікованого показника оцінки рівня КСП підприємства (D_i) здійснюється за формулою [18, с. 26]:

$$D_i = 1 - D^*_i \quad (1.10)$$

Інтегральний показник КСП підприємства D_i - величина позитивна і наближається до одиниці. Це інтерпретується в такий спосіб: дане підприємство має тим більш високий рівень КСП, чим ближче значення показника до одиниці.

До матричних методів належить і SWOT – аналіз (по першим буквам: сила, сильні сторони; слабкість, слабкі сторони; можливість). Ціль – виявлення приваблюючих напрямків маркетингових зусиль, на яких можливо досягти конкурентних переваг та загроз, які погрожують фірмі [35].

Метод інтегральної оцінки. Інтегральний показник рівня конкурентоспроможності підприємства містить два елементи: критерій, що показує ступінь задоволення потреб споживача, і критерій ефективності виробництва.

Одним з найсучасніших підходів до визначення конкурентоспроможності підприємства на думку Фасхієва Х. А. є метод бенчмаркінгу [34, с. 28]. Сукупність визначень бенчмаркінгу швидко збільшується, і тому важко сформулювати його точну характеристику. Ціль бенчмаркінгу заключається в тому, щоб на основі дослідження надійно встановити ймовірність успіху підприємства. Одне з визначень бенчмаркінгу характеризує його як метод виявлення того, що інші роблять краще, та вивчення, удосконалення і застосування методів роботи інших організацій.

Зазвичай бенчмаркінг проводиться за такими параметрами: ринкова частка; якість продукції; ціна продукції; технологія виробництва; собівартість продукції, що випускається; рентабельність продукції, що випускається; рівень продуктивності праці; обсяг продаж; канали збуту продукції; близькість до джерел сировини; якість менеджерської команди; нові продукти; співвідношення світових та внутрішніх цін; репутація фірми.

Бенчмаркінг є надзвичайно корисним інструментом, особливо в ситуації, коли необхідно переглянути внутрішню ефективність діяльності компанії та визначити нові пріоритети діяльності. Зіставлення показників ефективності дає можливість зрозуміти уразливі та раціональні сторони діяльності компанії в порівнянні з конкурентами і світовими лідерами в аналогічній області. Це дозволяє знайти незаповнені ринкові ніші, вийти на ймовірних партнерів по виробничо-технічній кооперації і з'ясувати переваги злиття компаній.

Комплексні методи оцінки конкурентоспроможності передбачають розрахунок інтегрального показника конкурентоспроможності за наступною формулою (1.11):

$$K = I_3 \cdot I_E \quad (1.11)$$

де K – інтегральний показник рівня конкурентоспроможності підприємства;

I_3 – критерій, що відображує ступінь задоволення потреб споживачів;

I_E – критерій ефективності виробництва.

Перший множник, що характеризує відносну конкурентоспроможність товару розраховується за формулою (1.12):

$$I_3 = \frac{I_{\text{НП}} \cdot I_{\text{ТП}}}{I_{\text{ЦС}}} \quad (1.12)$$

де $I_{\text{НП}}$ – співвідношення групових показників нормативних параметрів конкурентоспроможності товарів що аналізуються та товарів-конкурентів;

$I_{\text{ТП}}$ – співвідношення групових показників технічних параметрів конкурентоспроможності товарів що аналізуються та товарів-конкурентів;

$I_{\text{ЦС}}$ – співвідношення групових показників ціни споживання.

Критерій ефективності виробництва відображує співвідношення показників ефективності у даного підприємства і у конкурента.

Для отримання висновку про стан конкурентоспроможності отриманий розрахунок порівнюють з одиницею. Якщо $K > 1$, то підприємство, що досліджується більш конкурентоспроможне, якщо $K = 1$ – конкурентоспроможність підприємств однакова. Якщо отриманий показник менший за одиницю – конкурентоспроможність підприємства, що досліджується менша, ніж у базового підприємства.

Метод оцінки конкурентного статусу підприємства базується на визначенні положення підприємства на ринку (його статусу). Згідно цієї методики конкурентний статус розраховується за формулою (1.13):

$$\text{КСП} = \frac{I_F - I_K}{I_O - I_K} \times \frac{S_F}{S_O} \times \frac{C_F}{C_O} \quad (1.13)$$

де КСП – конкурентний статус підприємства;

I_F – рівень стратегічних капіталовкладень підприємства;

I_K – критична точка обсягу капітальних вкладень, що характеризує мінімально необхідний для отримання прибутку рівень капіталовкладень;

I_O – точка оптимального обсягу капіталовкладень, після досягнення якої збільшення обсягів капіталовкладень призводить до зменшення доходів;

S_F, S_O – відповідно діюча і оптимальна стратегія підприємства, бали;

C_F, C_O – відповідно діючі і оптимальні можливості підприємства, бали.

Значення показника від 0 до 0,4 свідчить про слабку ринкову позицію підприємства, від 0,5 до 0,7 про середню, від 0,8 до 1 про сильну ринкову позицію підприємства.

Перевагою даної методики є простота і достатня формалізація, недоліки – неможливість використання для диверсифікованих підприємств.

Переважна більшість розглянутих методик ґрунтується на виявленні факторів, що визначають конкурентоспроможність господарюючих суб'єктів, при цьому акцент робиться на створенні їх вичерпного переліку. Однак система чинників конкурентоспроможності підприємства є відкритою, а безліч елементів цієї системи – нечіткими. Таким чином, кількість факторів конкурентоспроможності практично нескінченно, отже, як би не був великий їх перелік, він все одно не буде вичерпним, а значить, і заснована на такому неповному переліку оцінка конкурентоспроможності підприємства буде недосконалою.

Отже, конкурентоспроможність є одним з головних вимірювачів успішної діяльності підприємства на внутрішньому ринку. В умовах глобалізації світової економіки глобалізується і конкуренція підприємств. Практично, це завжди конкуренція з відомими світовими виробниками. Сьогодні не можна розраховувати на те, що знайдеться зовнішній ринок,

недоступний для світових виробників, тому проблема забезпечення та оцінки міжнародної конкурентоспроможності підприємства потребуватиме постійних рішучих дій для свого вирішення.

Критеріями оцінки конкурентоспроможності країн, найбільш поширеними та повними, є індекси:

- індекс глобальної конкурентоспроможності;
- сприйняття корупції;
- розвитку людського потенціалу;
- глобалізації;
- глобальний індекс миру;
- індекс легкості ведення бізнесу;
- економічної свободи;
- свободи преси.

Але найбільш глибоким та цікавим вважається індекс глобальної конкурентоспроможності, який щорічно з 2004 року складається Всесвітнім економічним форумом. Індекс глобальної конкурентоспроможності включає в себе 12 складових, враховуючи етапи економічного розвитку: велика питома вага надається тим складовим, які відносно важливіші для поточної стадії економічного розвитку країни. Тобто, незважаючи на те, що усі 12 складових мають конкретне значення для усіх країн, відносна важливість кожної складової залежить від того, на якому етапі перебуває країна.

Рейтинг конкурентоспроможності країн визначається, починаючи з 1979 р. у Доповідях зі світової конкурентоспроможності з використанням 381 критерію з метою інформування світу про найбільш конкурентоспроможні країни. Такі оцінювання давали урядам країн з високим рейтингом конкурентоспроможності стимул для подальшого розвитку, а з низьким – настанову щодо покращення економічної політики.

Твердження, що національна конкурентоспроможність бере до уваги відповідність економічних інститутів та структур держави економічному зростанню в межах структури світової економіки загалом є новою

концепцією конкурентоспроможності. Якщо економічна політика країни та відповідні інститути здатні забезпечувати швидке і стає економічне зростання, економіка є конкурентоспроможною на міжнародній арені. Зазвичай об'єктом конкуренції є вибір системи методів щодо стимулювання швидкого економічного зростання та підвищення рівня життя. Не всі зусилля є однаково дієвими.

Як показує практика, ті країни, що обирають політику та інститути, спрямовані на довготермінове зростання, є більш конкурентоспроможними. 155 даних різних обстежень і показників складають рейтинги з Доповіді з глобальної конкурентоспроможності, вони об'єднані в такі групи по факторах конкурентоспроможності: роль державного бюджету та регулювання; відкритість економіки щодо міжнародної торгівлі та фінансів; стан інфраструктури; стан технології, якість ділового менеджменту; розвиток фінансових ринків; якість політичних та юридичних інститутів; динаміка ринку праці.

Індекс глобальної конкурентоспроможності передбачає, що зростання економік, які перебувають на першій стадії розвитку, залежить від базових факторів, а країни конкурують за рахунок забезпеченості ресурсами - переважно некваліфікованою робочою силою і корисними копалинами.

Компанії мають конкуренцію через ціни й продають базові продукти або товари, при цьому низька продуктивність призводить до низького рівня заробітних плат. Збереження конкурентоспроможності на цій стадії розвитку економіки найбільше залежить від стабільного фінансування державних і приватних інститутів (1-а складова), добре розвиненої інфраструктури (2-а складова), макроекономічної стабільності (3-я складова), а також від стану здоров'я робочої сили із принаймні базовою освітою (4-а складова).

Разом із підвищенням конкурентоспроможності спостерігається подальше економічне зростання і одночасно збільшення продуктивності, зростання заробітної платні. Країни переходять до наступної стадії, де економічне зростання залежить від ефективності.

На цій стадії необхідно впроваджувати ефективніші виробничі процеси і підвищувати якість продукції тому, що рівень зарплат виріс, а ціни підвищити не можна.

Підвищення рівня конкурентоспроможності на цьому етапі переважно залежить від якості вищої освіти й професійної підготовки (5-а складова), від ефективного ринку товарів та послуг (6-а складова), функціонуючого на належному рівні ринку праці (7-а складова), розвиненості фінансового ринку (8-а складова), здатності використовувати наявні технології (9-а складова), обсягів внутрішнього та зовнішнього ринків (10-а складова). Нарешті, коли країни переходять до інноваційного етапу розвитку економіки, заробітна плата зростає настільки, що підтримувати високий рівень життя зазначені країни можуть лише за умови, якщо компанії конкурують, використовуючи нову і/або унікальну продукцію, послуги, моделі або процеси.

На цій стадії компанії повинні конкурувати як за рахунок новітніх технологій (12-а складова), продукуючи нові різноманітні товари, так і за рахунок високорозвинених процесів або бізнес-моделей (11-а складова). Щоб врахувати етапи економічного розвитку, складові згруповані у три субіндекси, кожен з яких є найважливішим на певній стадії розвитку економіки. Субіндекс «базові вимоги» об'єднує складові, що мають визначальне значення для країн на факторній стадії.

Субіндекс «підсилювачі ефективності» включає ті складові, які є критичними для країн на етапі становлення ефективної економіки, а субіндекс «фактори розвитку та інноваційного потенціалу» охоплює ті складові, що є критичними для інноваційно-орієнтованих країн.

Інститут менеджменту і розвитку, починаючи з 1996 р. запровадив Щорічник світової конкурентоспроможності, який враховує ряд аспектів національного та політико-економічного середовища. У Щорічнику виокремлено вісім основних факторів світової конкурентоспроможності (та показників до кожної з груп):

- національна економіка (інвестиції, заощадження, споживання, додана вартість, показники економічного зростання);
- уряд (фіскальна політика, внутрішній та зовнішній борги, державне регулювання, витрати держави);
- інтернаціоналізація (експорт товарів та послуг, імпорт товарів і послуг, портфельні інвестиції, прямі іноземні інвестиції, протекціонізм, обмінний курс);
- фінанси (наявність та вартість капіталу, динаміка фондового ринку, ефективність банківського сектора);
- менеджмент (витрати праці, продуктивність, ефективність менеджменту, корпоративна культура);
- інфраструктура (технологічна та основна інфраструктура, навколишнє середовище, самозабезпеченість енергоресурсами);
- наука та технології (витрати НДДКР, науково-дослідницькі кадри, наукове середовище, технологічний менеджмент, захист інтелектуальної власності);
- люди (демографічні показники, зайнятість, безробіття, робоча сила, рівень життя, структура освіти, суспільні цінності).

Показники, які розглядає Щорічник світової конкурентоспроможності, досить широко і всеохоплююче дають оцінку будь-якій економічній системі. Проте ігнорується такий важливий аспект політики країн, як сталий розвиток, що може й не відіграє ролі в короткотерміновому періоді, але в довготерміновому періоді ігнорування заходів щодо сталого розвитку може негативно позначитися й зокрема на міжнародній конкурентоспроможності країн.

Тому методику оцінювання Щорічника пропонуємо доповнити групою показників «сталий розвиток», яка включатиме такі показники: виробництво екокапіталу за рік на одну особу, питомий природний капітал, вартість відтворюваних природних ресурсів, споживання енергії на одну людину за

рік тощо. У Щорічнику дані фактори аналізуються за 250 критеріями згідно з неоліберальними теоріями економічного розвитку.

Зазвичай найвищі рейтинги у країн з відкритими ринками, оскільки великим компаніям легше проникнути в країни, де ринки відкриті. Відповідно до Щорічника і Доповіді, найбільш конкурентоспроможними є міста-держави з численними ТНК та невеликі держави з відкритою економікою, політикою лібералізму та невисокими податками.

Методи, що використовують для оцінювання конкурентоспроможності країни, умовно поділяють на кількісні (для них використовуються математичні та статистичні методи аналізу) та якісні (соціологічні та експертні). Не всі механізми і фактори стосовно конкурентних переваг можна виміряти, тому кількісний аналіз доповнює якісний. Серед підходів до визначення конкурентоспроможності існують такі: оцінювання, що бере за основу окремі показники щодо використання ресурсів і вартісних результатів виробництва, оцінка, що бере за основу системний підхід з сумісним використанням статистичних показників та результатів моніторингу.

Протягом років суттєво змінювалася методологія визначення конкурентоспроможності. Індекс конкурентоспроможності для росту (Growth Competitiveness Index, GCI), запропонований Дж. Сашем, бере за основу теорію економічного зростання.

На противагу йому М. Портер пропонує індекс конкурентоспроможності бізнесу (Business Competitiveness Index, BCI), який детально досліджує мікроекономічні аспекти національного господарства країн. Індекс глобальної конкурентоспроможності (Global Competitiveness Index, GCI), запропонований Ксав'є Сала-і-Мартіна враховує макро- та мікроекономічні фактори, серед них: макроекономічна стабільність, державні установи, охорона здоров'я та початкова освіта, інфраструктура, вища освіта і навчання, ринок праці, ринок товарів, фінансовий ринок, рівень розвитку і використання технологій[11].

Довготривалий досвід дослідження конкурентоспроможності країн дав можливість розробити її «золоті правила», серед яких виділяємо: стабільність і передбачуваність законодавства; гнучкість економіки і її структури; інвестиції в різного роду інфраструктуру; стимулювання внутрішніх інвестицій та заощаджень громадян; залучення прямих іноземних інвестицій, агресивність експорту, вирішення бюрократичних проблем, укріплення середнього класу; взаємозумовленість продуктивності праці, заробітної плати та податків, постійне підвищення кваліфікації працівників, наявність національної ідеї.

Врахування важливості цих «золотих правил» надає можливість зрозуміти, завдяки чому деякі країни є більш конкурентоспроможними та розробити план заходів щодо підвищення конкурентоспроможності менш конкурентоспроможних країн. Тому для підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни вважаємо за доцільне передусім спрямувати зусилля державної політики на спрощення умов ведення бізнесу в країні шляхом сприяння прозорості законодавства та виграшним умовам для інвесторів.

Висновки до розділу 1

На основі проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

- конкурентоспроможність є специфічною ознакою суб'єкта ринкових відносин, що виявляється в процесі конкуренції та що дозволяє зайняти свою нішу в ринковому господарстві для забезпечення розширеного відтворення, яке передбачає покриття всіх витрат виробництва й отримання прибутку від господарської діяльності;
- аналіз міжнародного досвіду показав, що інститут торгово-промислових палат є однією з найпотужніших і широко розповсюджених у

світі форм самоврядування підприємницького сектора. У країнах з розвинутою ринковою економікою торгово-промислові палати визнано вищим рівнем організації бізнес-асоціацій. Багатогалузевий характер діяльності палат і можливість вирішення багатьох соціально-економічних завдань бізнесу зумовлюють масове залучення до них підприємців і швидке зростання їхньої кількості у світі. Торгово-промислові палати в Україні створюються з метою сприяння розвитку національної економіки, її інтеграції у світову господарську систему, формування сучасних промислової, фінансової та торговельної інфраструктури, створення сприятливих умов для підприємницької діяльності, всебічного розвитку усіх видів підприємництва, не заборонених законодавством України, науково-технічних і торговельних зв'язків між українськими підприємцями та підприємцями зарубіжних країн;

- не існує єдиної методики, за допомогою якої можна було б на основі економічних, політичних, нормативно-правових, соціальних та інших оцінок визначити рівень конкурентоспроможності на рівні країни. Саме тому, на наш погляд, для визначення конкурентоспроможності, для отримання об'єктивного результату, необхідно проводити аналіз шляхом використання декількох методик, які доповнюють одна другу і відповідно дали змогу комплексно оцінити конкурентоспроможність країни за рядом обраних характеристик.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА МІЖНАРОДНОЇ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

2.1. Аналіз основних тенденцій розвитку міжнародної конкурентоспроможності України

Сучасні визначення національної конкурентоспроможності, прийняті офіційними міжнародними організаціями, відображають новий етап еволюції поняття конкурентоспроможності країн. Експерти Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) стверджують, що конкурентоспроможність може бути охарактеризована як рівень, у якому в умовах відкритої ринкової економіки країна виробляє товари та послуги, які пройшли тестування міжнародною конкуренцією, одночасно підтримуючи та збільшуючи реальний національний дохід.

Серед інших інтерпретацій визначення конкурентоспроможності можна виокремити наступні:

- здатність країни досягати стійко високих темпів зростання ВВП на душу населення (World Economic Forum);
- конкурентоспроможність країни – це набір факторів, політик та інститутів, які визначають рівень продуктивності країни (World Economic Forum);
- поточна і майбутня здатність і можливість підприємців створювати товари, чиї цінові та нецінові характеристики є більш привабливими, ніж у їхніх місцевих і зарубіжних конкурентів (European Management Product and Market);
- під конкурентоспроможністю розуміються елементи продуктивності, ефективності і прибутковості. Але це не самоціль. Це потужний засіб досягнення зростання життєвого рівня та соціального благополуччя, тобто це інструмент для досягнення цілей. Загалом, збільшуючи продуктивність і

прибутковість у контексті міжнародної спеціалізації, конкурентоспроможність надає основу для неінфляційного збільшення доходів населення (Competitiveness Advisory Group);

– конкурентоспроможність – це стан, у якому країна в межах вільної торгівлі та відкритих ринкових відносин може виробляти товари і послуги, які проходять тест міжнародних ринків, зберігаючи і збільшуючи при цьому реальні доходи населення в довгостроковому періоді (OECD).

Визначальним показником ефективності здійснення економічної політики держави є її місце у глобальних рейтингах. Загалом виділяють близько десяти міжнародних індексів. Найбільш поширеними є індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index), індекс глобалізації (KOF Index of Globalization), індекс легкості ведення бізнесу (Ease of doing business Index), індекс економічної свободи (Index of Economic Freedom), індекс сприйняття корупції (Corruption Perceptions Index, CPI), індекс розвитку людського потенціалу (Human Development Index, HDI), індекс свободи преси (Press Freedom Index, PFI).

Динаміку зовнішнього бачення економічних зрушень в Україні у період 2010–2017 років із позицій міжнародного рейтингування наведено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

Позиція України у міжнародних рейтингах України в 2011-2017 рр.

Назва рейтингу	Місце України в рейтингах						
	2010–2011	2011–2012	2012–2013	2013–2014	2014–2015	2015–2016	2016–2017
Індекс глобальної конкурентоспроможності	89	82	73	84	76	79	85
Індекс ведення бізнесу	147	149	152	137	112	96	83
Індекс економічної свободи	162	164	163	161	155	162	166
Індекс інвестиційної привабливості	2,57	3,28	2,18	2,12	1,87	2,57	2,88

Індекс глобальної конкурентоспроможності (The Global Competitiveness Index) – масштабне наукове дослідження, яке здійснюється Всесвітнім економічним форумом. Результатом цього дослідження є рейтинг країн світу за показником економічної конкурентоспроможності. Динаміка позицій України в даному рейтингу наведена на рис. 2.1.

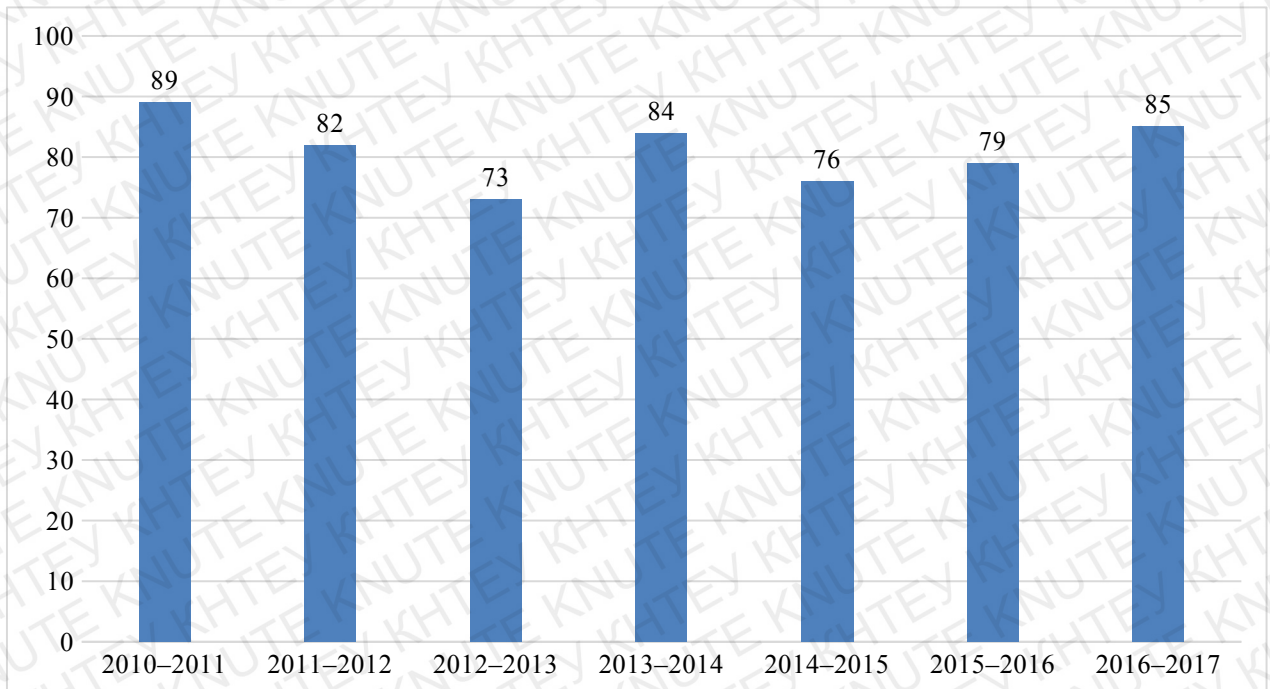

Рис. 2.1. Динаміка позиції України в Індексі глобальної конкурентоспроможності в 2011-2017 рр. [24]

Відповідно до значення індексу наша країна займає не найкращі позиції в рейтингу. Найвищий рейтинг Україна мала у 2006-2007 рр. (69 позиція серед 121 країни), найгірший – у 2010-2011 рр. (89 із 132). У 2016–2017 рр. Україна зайняла 85-те місце серед 138 країн світу, втративши за рік 6 позицій. Незначне покращення нашої країни у певні періоди у позиції в рейтингу, як правило, зумовлювалося меншою кількістю країн, що брали участь у дослідженні.

Тим часом, значення індексу GCI переважної більшості країн пострадянського простору, які входять до рейтингу, значно підвищилось. Зокрема, індекс GCI Грузії зріс із 3,73 – у 2006 р. до 4,3 – у 2017р., Азербайджану – із 4,06 до 4,7, Казахстану – із 4,19 до 4,3, РФ – із 4,08 до 4,6, Вірменії – із 3,75 до 4,2, Таджикистану – із 3,52 до 4,1. За результатами

рейтингу 2016/2017 рр., гірші, ніж Україна, показники мають лише Молдова (3,86) та Киргизстан (3,75).

Жодного разу Україна не потрапила до іншого рейтингу, який також відображає рівень конкурентоспроможності країни і визначає перспективи її зміни, – світового індексу промислової конкурентоспроможності (Global Manufacturing Competitiveness Index, GMCI)», який щорічно готується компанією «Deloitte» і Радою з конкурентоспроможності США і в який входять 40 країн світу [31]. Згідно з його результатами, промислове виробництво продовжує відігравати значну роль у розвитку глобальної економіки.

Високотехнологічні галузі фактично формують глобальний виробничий ландшафт у більшості країн з розвинутою економікою і, як виявляється, можуть запропонувати чіткий шлях для досягнення або підтримки конкурентоспроможності.

Звіт сфокусовано на дослідженні шести основних країн: США, Китай, Японія, Німеччина, Південна Корея та Індія, на частку яких сукупно припадає 60% світового промислового виробництва в структурі ВВП, що є свідченням значного впливу зазначених країн на глобальні тенденції промислового виробництва.

У рейтингу країн світу за індексом конкурентоспроможності протягом 2015–2016 років лідерство тримають Швейцарія, Сінгапур, США. Найближчими сусідами України є Кіпр, Намібія, Греція, Гондурас.

Аналіз динаміки основних складників індексу глобальної конкурентоспроможності України протягом 2010–2016 років наведений у таблиці 2.2.

Динаміка глобального індексу конкурентоспроможності показала, що позиція України коливається через кризові ситуації. У період 2012–2013 років ситуація покращилась, але подальший посткризовий синдром привів до зниження конкурентоспроможності країни.

У 2014 році ситуація покращилася (76 місце), однак Україна продовжує втрачати позиції (2016 рік – 85 місце). До чинників, які найбільшою мірою вплинули на погіршення ситуації, треба віднести корупцію, політичну нестабільність, інфляцію, неефективність державної політики.

Таблиця 2.2

Аналіз динаміки основних показників індексу глобальної конкурентоспроможності України протягом 2010–2017 років

Складники індексу	Місце України в рейтингах						
	2010–2011	2011–2012	2012–2013	2013–2014	2014–2015	2015–2016	2016–2017
Базові вимоги	102	98	79	79	87	101	102
Розмір ринку	38	38	38	38	38	45	47
Інфраструктура	68	71	65	68	68	69	75
Макроекономічна стабільність	132	112	90	107	105	134	128
Ефективність ринку товарів і послуг	129	129	117	124	112	106	108
Ефективність ринку праці	54	61	62	84	80	56	73
Рівень розвитку фінансового ринку	119	116	114	117	107	121	130
Конкурентоспроможність бізнесу	100	103	91	97	99	91	98
Інновації і розвиток	88	93	79	-	92	72	73

Оцінка міжнародного рейтингу Doing business в Україні засвідчила позитивні зрушення. За період з 2011 року Україні вдалося суттєво підвищити свої позиції із 149 місця до 83 місця в 2016 році. Таке зрушення позиціонується Україною як індикатор правильності проведення реформ. Проте найбільш гострими питаннями для іноземних інвесторів в Україні залишаються реєстрація власності, захист інвесторів, ведення міжнародної торгівлі та вирішення питань щодо запобігання неплатоспроможності і банкрутству.

Зміна основних показників рейтингу Doing business в Україні протягом 2011–2017 років подана у таблиці 2.3 і засвідчує поступовий тренд до полегшення ведення бізнесу в Україні [25].

Таблиця 2.3

**Аналіз динаміки основних показників індексу
ведення бізнесу України протягом 2011–2017 років**

Складники індексу	Місце України в рейтингах					
	2011– 2012	2012– 2013	2013– 2014	2014– 2015	2015– 2016	2016– 2017
Реєстрація підприємств	118	116	50	69	76	30
Отримання дозволів на будівництво	182	182	183	68	70	140
Реєстрація власності	165	168	149	88	59	61
Кредитування	21	23	23	14	17	19
Захист інвесторів	108	114	117	107	109	88
Оподаткування	181	183	165	157	108	107
Міжнародна торгівля	136	144	145	153	154	109
Забезпечення виконання контрактів	44	44	42	44	43	44
Відновлення платоспроможності	158	158	157	141	142	141
Загальний рейтинг	149	152	137	112	96	83

Україна в рейтингу в 2018 р зайняла 76 місце. Ключовий реформою, яка сприяла підвищенню рейтингу, є спрощення реєстрації бізнесу.

Таблиця 2.4

**Позиції України в рейтинговому дослідженні «Ведення бізнесу» в
2017-2018 рр.**

Напрями	ДВ 2018 Рейтинг	ДВ 2018 ПР	ДВ 2017 ПР	Зміна в ПР (%)
Глобально	76	65.75	63.85	1.90
Реєстрація підприємств	52	91.05	91.03	0.02
Отримання дозволів на будівництво	35	75.81	65.77	10.04
Підключення до системи електропостачання	128	58.80	58.45	0.35
Реєстрація власності	64	69.61	69.50	0.11
Отримання кредитів	29	75.00	75.00	..
Захист міноритарних інвесторів	81	55.00	53.33	1.67
Оподаткування	43	80.77	74.27	6.50
Міжнародна торгівля	119	64.26	64.26	..
Забезпечення виконання контрактів	82	58.96	58.96	..
Дозвіл неплатоспроможності	149	28.24	27.95	0.29

Рис. 2.2. Умови ведення бізнесу в Україні в 2018 році

Проблемними для бізнесу в Україні залишаються підключення до електромереж, отримання дозволів на будівництво, ведення транскордонної торгівлі та процедура банкрутства.

Таблиця 2.5

Позиції України в рейтинговому дослідженні «Ведення бізнесу» за напрямом оподаткування в 2018 р.

Індикатор	Україна	Європа и Центральна Азія	ОЕСР високий рівень доходів	Краща країна рейтингу
Платежі (кількість на рік)	5	16,5	10,9	3 (САР, Гонконг, Китай)
Час (години на рік)	327,5	218,4	160,7	55 (Люксембург)
Загальна ставка податків і внесків (% від прибутку)	37,8	33,1	40,1	18.47 (32 економіки)
Індекс процедур після подачі звітності та сплати податків (0-100)	85,95	65,2	83,45	99.38 (Естонія)

Сучасні процеси розвитку світової економічної системи пов'язані з інтеграцією та взаємозалежністю економік, що актуалізує проблеми конкурентоспроможності країн, залучених у міжнародні процеси. Важливим

показником стану економіки країни є визначення міжнародного економічного рейтингу, тобто позиції у світі щодо конкурентоспроможності, інвестиційної привабливості, економічної свободи, загального економічного потенціалу тощо.

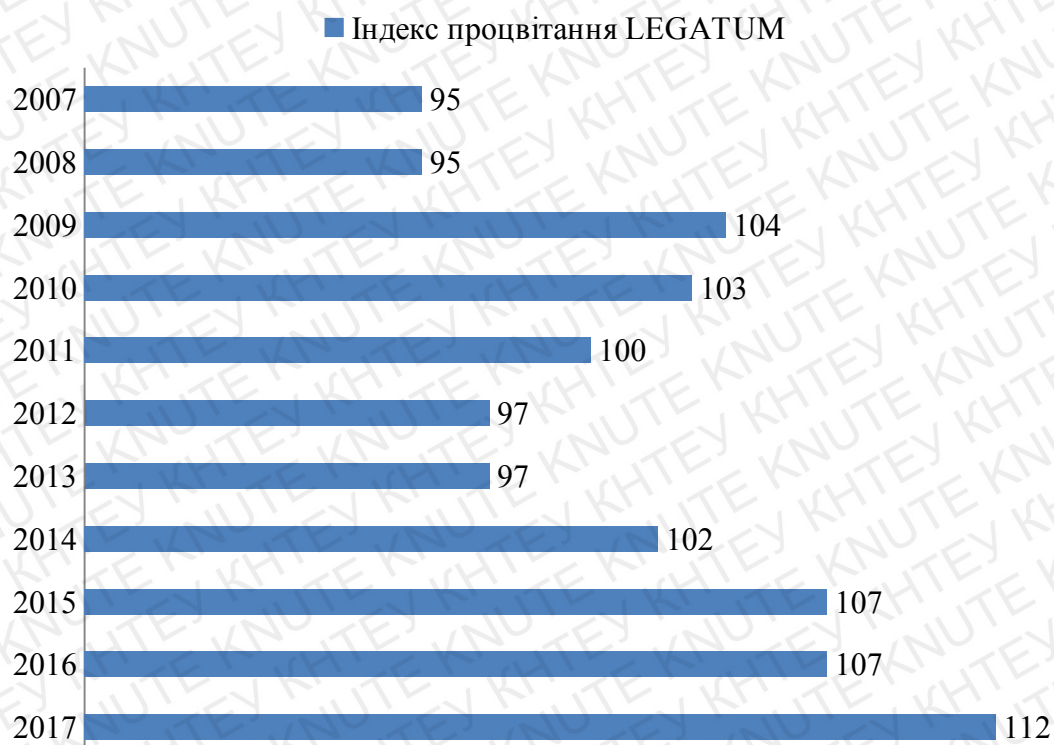

Рис. 2.3. Позиція України в Індексі процвітання в 2007-2017 рр.

Індекс економічної свободи складений The Heritage Foundation & the Wall Street Journal. Рівень свободи економік країн світу розраховується за середнім арифметичним із 10 показників. До них належать свобода бізнесу, торгівлі, фінансового сектору, інвестицій, праці, монетарна і фіскальна свобода, гарантії прав власності, розміри бюрократичного апарату і ступінь захисту від корупції [32].

У 2016 році наша країна в рейтинговій позиції зайняла 166 місце серед 180 країн і визнана країною із пригніченою економікою. Іншими словами, Україна перебуває на останньому місці із 43 країн Європи. Загальний бал України нижчий за середній у світі та згідно із класифікацією належить до групи країн із «невільною економікою». Варто зазначити, що, крім України, до цього переліку входять ще 25 країн, включаючи такі пострадянські країни,

як Білорусь, Узбекистан, Туркменістан. Серед складників Індексу економічних свобод позитивну динаміку проявив тільки один показник (свобода від корупції), незмінним залишився також один (фінансова свобода), а решта показників відзначилися негативною тенденцією.

Іншою вагомою складовою дослідження є визначення ступеня впливу найбільш проблемних факторів для ведення бізнесу в країні, який оцінюється шляхом експертного опитування керівників підприємств та організацій.

Отримані результати опитування громадської думки з числа 16 запропонованих найбільш проблемних чинників засвідчили корупцію, бюрократію, відсутність доступу до фінансів та податкову політику, як найбільш негативні, а людські фактори, серед яких рівень підготовки персоналу та ставлення робітників до виконання обов'язків на думку респондентів мають найменш негативний вплив на розвиток бізнесу в Україні.

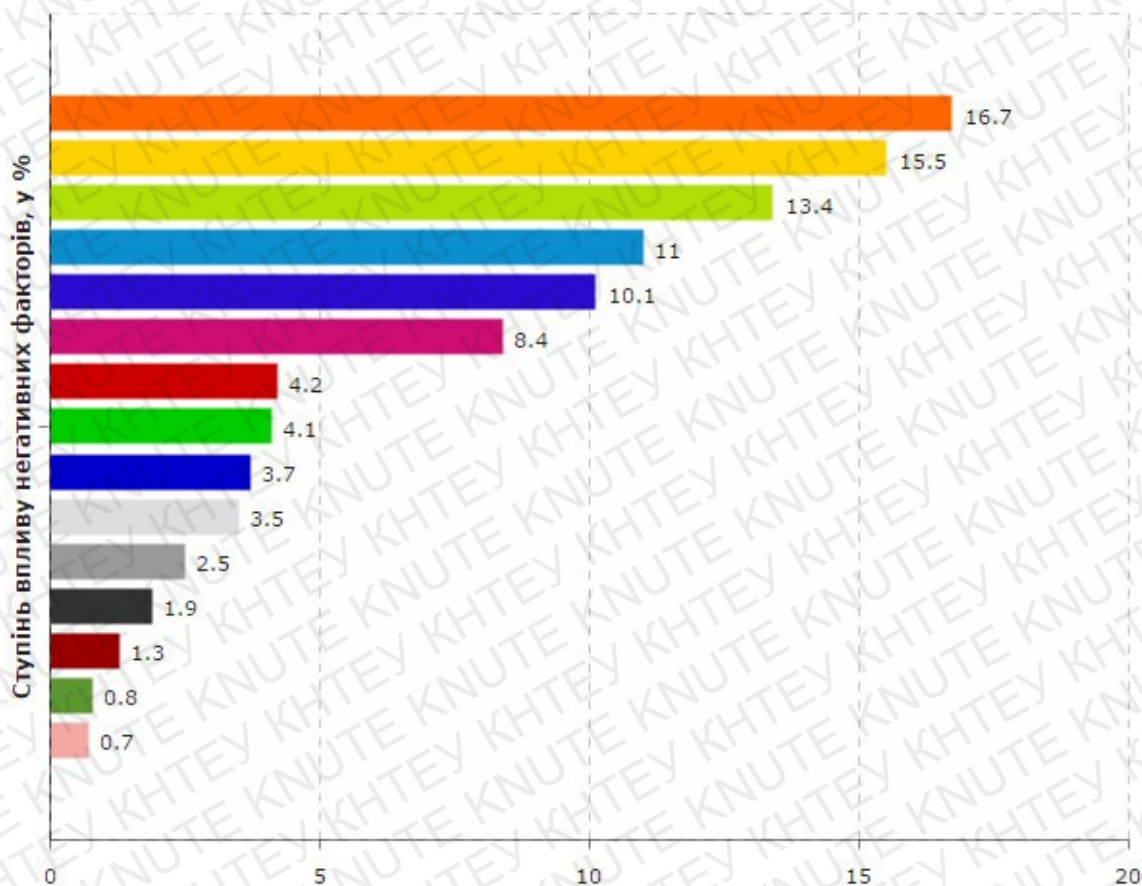

Рис 2.4. Найбільш проблемні фактори для ведення бізнесу в Україні 2016-2017 роках

Після розгляду основних показників, їхніх складових, динаміки та географії індексів конкурентоспроможності є доречним ознайомитися з найбільш цікавими показниками з числа 133 досліджуваних базових категорій.

Наведені нижче результати дають нам змогу сформувати цілісну картину про рівень розвитку в найбільш важливих сферах життя суспільства та стану економіки, вплив факторів на розвиток цілих галузей та місце України серед країн світу.

Рис. 2.5. Рейтинг України з 148 країн світу, за окремими складовими ІК у 2016-2017 рр.

Найгірші показники належать впливу бюрократії, корупції та податкової політики на розвиток бізнесу та залучення інвестицій, довіри до політиків, роботи правоохоронних органів та незалежності судів, якості доріг, стійкості банків, захисту матеріальних та інтелектуальних прав власності. Найкращий стан справ в нашій країні з охопленням населення освітою, якості викладання природничих та математичних наук, рівнем розвитку залізниці та обсягах ринку. З часом якість освітніх послуг та рівень вітчизняної науки помітно падає, дана тенденція зумовлена відсутністю впровадження наукоємних технологій у виробництво та фінансування науки на належному рівні.

Особливої уваги заслуговує позиція України в рейтингу здатності країни на втримання талантів, тобто високоосвічених кадрів та молодих кваліфікованих спеціалістів, за яким ми посіли 140 місце з 148. На фоні розвинутої Європи, в державах якої дані індекси мають максимальне значення, шансів на утримання кадрів, які могли б в перспективі допомогти нашій країні подолати труднощі сьогодення, практично не лишається. Нашими «сусідами» по рейтингу втримання талантів являються Ємен та Бурунді, які займають 139 та 141 позиції відповідно, а найкраще почувають себе кадри у Катарі, найінтенсивніше залучають молоді обдарування у Швейцарії та Сінгапурі.

Проведений аналіз на основі індексів глобальної конкурентоспроможності свідчить про згубний вплив управлінської сфери на розвиток бізнесу та залучення інвестицій, регресуючи процеси у якості надання освітніх послуг та рівня розвитку науки, незначне використання передових інноваційних розробок у виробництві, незахищеність майнових та інтелектуальних прав власності, відтік висококваліфікованих кадрів. Обсяги ринку, висока якість людського потенціалу, відсутність тероризму, стихійних лих та епідемій являються єдиними перевагами над іншими країнами, що за умови структурних якісних змін в управлінській сфері здатні підвищити конкурентоздатність України.

Отож, міжнародну конкурентоспроможність України слід розглядати як здатність держави активно брати участь у світових економічних відносинах, формуючи таке внутрішнє бізнес-середовище, яке б сприяло розвитку конкурентних переваг вітчизняних суб'єктів господарювання та стійкій позиції на світових ринках, тим самим забезпечуючи відкритість та прозорість економічних процесів та високий рівень життя громадян.

На сьогодні з метою підтримки та підвищення міжнародної конкурентоспроможності України функціонує Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC Ukraine) уповноважений Світовою організацією бізнесу представляти на національній території сучасні тенденції бізнесу та сприяти розвитку міжнародного співробітництва. Міжнародна Торгова Палата, ICC (штаб – квартира у Парижі) – впливова глобальна організація бізнесу, яка користується беззаперечним авторитетом у розробці сучасних правил та стандартів, які визначають ведення міжнародного бізнесу. МТП співпрацює з такими впливовими міжнародними організаціями, як: ООН, СОТ, Світовий банк, МВФ, ОЕСР. Міжнародна Торгова Палата представлена у 127 країнах світу та має мережу 94 Національних Комітетів.

Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати (ICC Ukraine) – перший національний комітет на території країн СНД. Створений у 1998 році, і сьогодні об'єднує національні підприємства та компанії нерезиденти, які представляють великий та середній бізнес.

ICC Ukraine – неприбуткова, некомерційна організація. Відповідно до Статуту, зареєстрована як Асоціація підприємств «Український національний комітет Міжнародної Торгової Палати».

Головні напрямки діяльності ICC:

- Розробка глобальних стандартів ведення бізнесу: Incoterms, торгове фінансування, форс-мажор, міжнародні контракти (їх укладання та типові форми), міжнародний арбітраж;

- Вирішення комерційних спорів Міжнародним Арбітражним Судом у Парижі;
- Послуги із запобігання і протидії комерційним злочинам (ICC Commercial Crime Services);
- Проведення досліджень з міжнародного бізнесу;
- Проведення тренінгів-семінарів та конференцій, які стосуються усіх сфер діяльності ICC;
- Відстоювання інтересів міжнародного бізнесу в якості консультативного органу при ООН, ЄБРР, Світовому Банку, СОТ та офіційного партнера саміту G20;
- Об'єднання торгово-промислових палат через Світову Федерацію Торгових Палат (WCF);
- Сертифікація спеціалістів з торгового фінансування в Академії ICC.

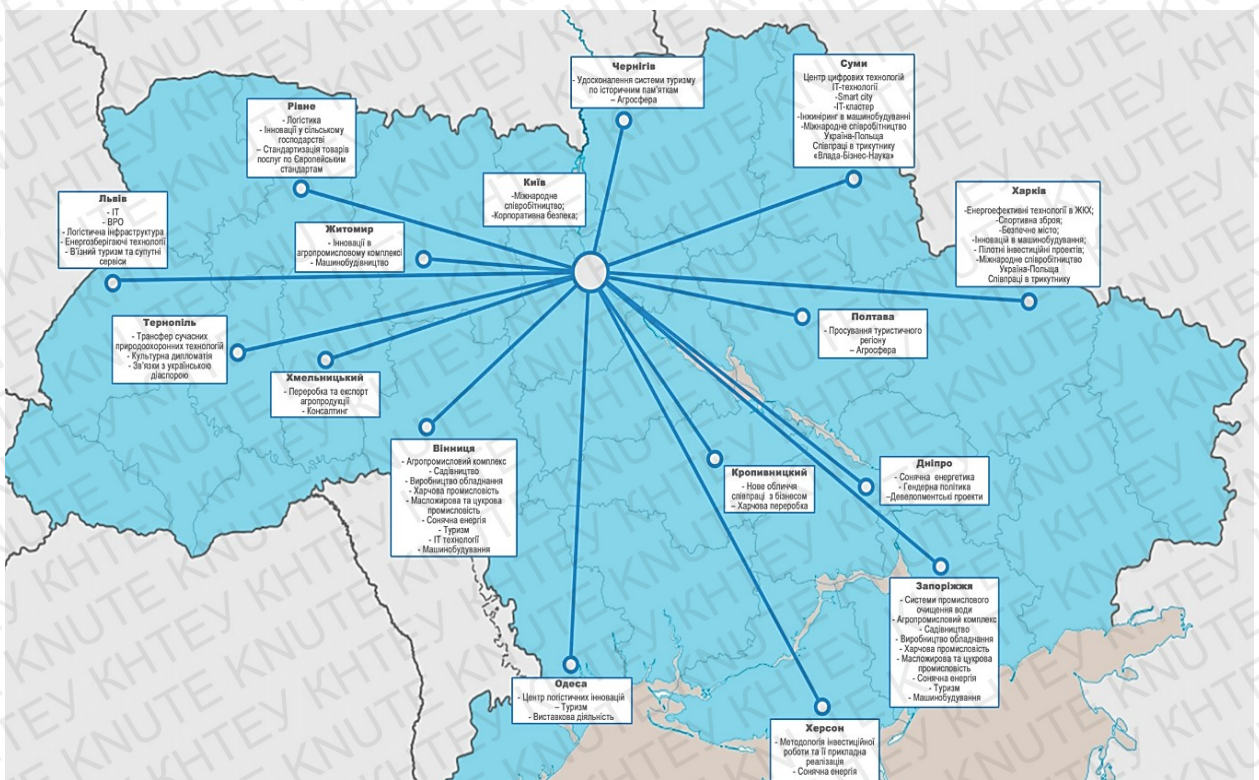

Рис. 2.6. Карта регіональних проектів ICC в Україні

ICC Ukraine пропонує актуальні програми та продукти для сприяння розвитку національного підприємництва:

- «Партнерство країн» – сприяння у розвитку зовнішньоекономічної діяльності через мережу партнерів у 94 країнах світу, проведення бізнес-форумів; інформаційно-аналітична підтримка.
- «GREENERGY Initiative» – формування політики та реалізації проектів розвитку «зеленої економіки» в Україні.
- «Єдине вікно-локальне рішення» – спрощення процедур міжнародної торгівлі.

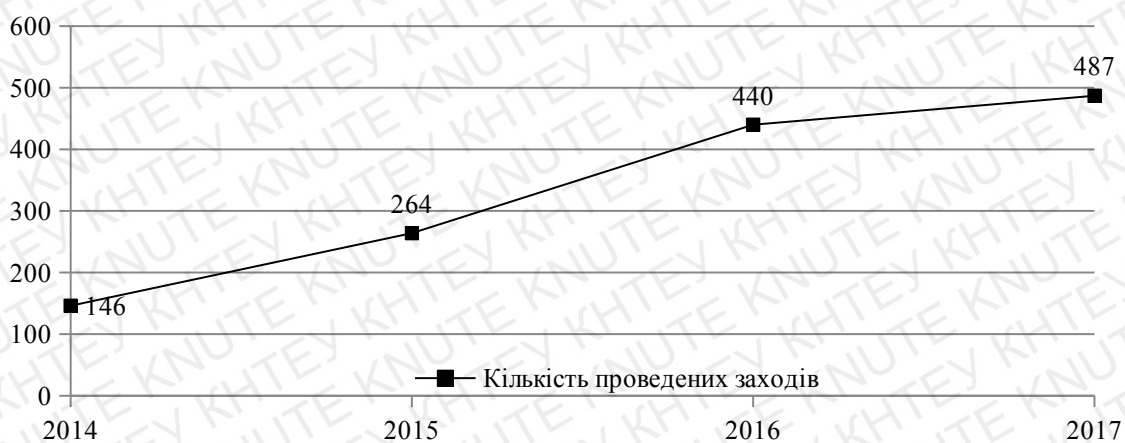

Рис. 2.7. Динаміка кількості проведених заходів ICC Ukraine протягом 2014-2017 рр.

Протягом 2014-2017 рр. спостерігалася динаміка зростання кількості проведених заходів ICC Ukraine з 146 в 2014 році до 487 за результатом 2017 року.

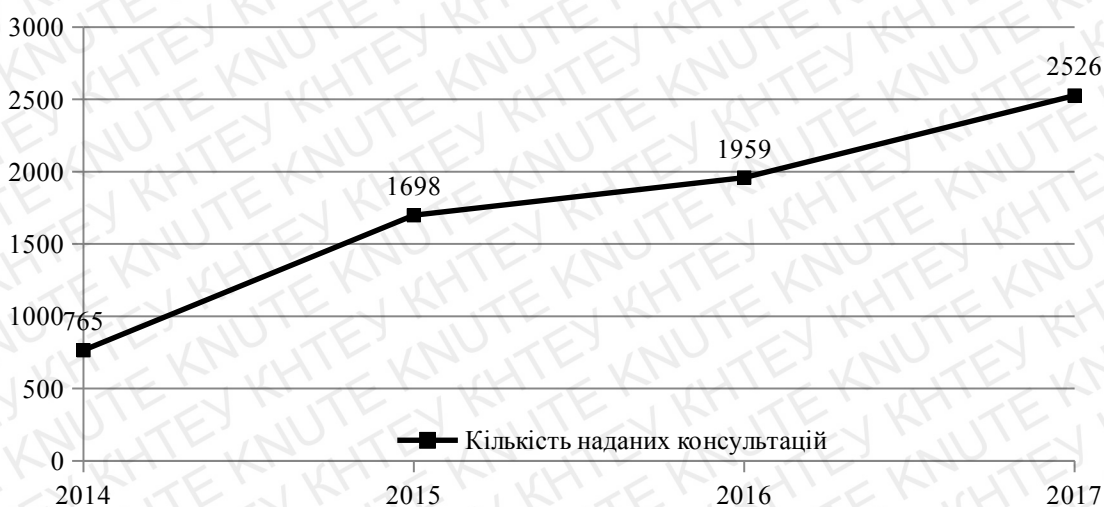

Рис. 2.8. Динаміка кількості наданих консультацій ICC Ukraine протягом 2014-2017 рр.

За період 2014-2017 рр. суттєво зросла кількість наданих консультацій з питань здійснення зовнішньоекономічної діяльності та міжнародної торгівлі підприємств із 765 од. до 2526 од.

За 2017 рік українські експортери відвідали 53 міжнародних виставок та ознайомилися з передовим міжнародним досвідом ведення бізнесу, а також інноваційними технологіями. Системою ТПП в Україні та вітчизняними експортерами було організовано 14 колективних стендів на міжнародних заходах.

Значну частину заходів становили спеціалізовані виставки, спрямовані на розвиток окремих галузей економіки країни. Такі виставки проводилися за участю представників органів державної влади та громадських професійних організацій. Серед них:

- «Машинобудування та металургія» (Запорізька ТПП);
- «Інтертекстиль» (Дніпропетровська ТПП);
- «Агро» (Кіровоградська ТПП), • «Ювелір-престиж» (Харківська ТПП);
- «Мисливство та рибальство» (ТПП України);
- «Ярмарок вакансій» (Вінницька ТПП);
- Енергозбереження. Будівництво» (Чернівецька ТПП);
- «Слобожанський міст» (Сумська ТПП).

Рис. 2.9. Динаміка залучених інвестиційних коштів в рамках програми GREENERGY Initiative ICC Ukraine протягом 2014-2017 рр.

Таким чином, протягом 2014-2017 рр. діяльність ІСС Ukraine була спрямована на підвищення ефективності зовнішньоекономічної діяльності та міжнародної торгівлі підприємств, а також залучення інвестиційних коштів для формування політики та реалізації проектів розвитку «зеленої економіки» в Україні, обсяг яких в 2017 році становив 4089 млн. дол.

2.2. Оцінка діяльності Торговельно-промислової палати України в інноваційній сфері

Торгово-промислова палата України (ТПП України) – недержавна неприбуткова самоврядна організація, яка на добровільних засадах об'єднує юридичних осіб та громадян України, зареєстрованих як підприємці, а також їх об'єднання. Мета діяльності даної організації – розвинений і конкурентоспроможний на світових ринках український бізнес [39].

За роки свого існування система торгово-промислових палат довела свою ефективність у підтримці бізнесу. До регіональної структури торгово-промислових палат входять центральна ТПП України та 25 регіональних ТПП. Сьогодні система Палат об'єднує в своїх рядах понад 8 тис. членів. Більше 1000 представників бізнесу з усіх куточків нашої країни щодня отримують професійні консультації та допомогу експертів торгово-промислових палат в самих різних напрямках.

ТПП створена з метою сприяння розвитку народного господарства та національної економіки, її інтеграції у світову господарську систему, формуванню сучасних промислової, фінансової і торговельної інфраструктур, створенню сприятливих умов для підприємницької діяльності, всебічному розвитку усіх видів підприємництва, не заборонених законодавством України, науковотехнічних і торговельних зв'язків між українськими підприємцями та підприємцями зарубіжних країн. Тому й завдання ТПП полягають у сприянні розвитку зовнішньоекономічних

зв'язків, експорту українських товарів і послуг, подання практичної допомоги підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, освоєнні нових форм співробітництва; представлення інтересів членів палати з питань господарської діяльності як в Україні, так і за її межами; участь в організації в Україні та за кордоном професійного навчання і стажування фахівців; надання довідково-інформаційних послуг, у тому числі іноземним юридичним особам; сприяння в організації інфраструктури інформаційного обслуговування підприємництва; встановлення і розвиток зв'язків з іноземними підприємцями, участь у роботі міжнародних неурядових організацій тощо.

Держава сприяє ТПП у виконанні їх завдань і, безумовно, здійснює нагляд за їх діяльністю у межах повноважень делегованих відповідним державним органам, але самоврядні організації, встановлюючи для себе правила гри, також здійснюють контроль за їх виконанням і цей контроль значно результативніший.

Палати надають практичну допомогу підприємцям у проведенні торговельно-економічних операцій на внутрішньому та зовнішньому ринках, сприяють розвитку експорту українських товарів та послуг, для чого надають своїм членам широкий спектр професійних послуг, в тому числі консультаційних з питань зовнішньої торгівлі та оцінки ринків, проводять незалежну експертизу товарів, здійснюють оцінку рухомого і нерухомого майна, нематеріальних активів, надають послуги з штрихового кодування товарів, патентно-ліцензійні послуги, оформляють документацію з метою забезпечення захисту прав на інтелектуальну власність тощо. Палати надають українським та іноземним підприємцям ділову та юридичну інформацію, організовують семінари, конференції, виставки в Україні і за кордоном, забезпечують ділові переговори з економічних питань.

При Палаті функціонують галузеві комітети підприємців, які проводять незалежну експертизу нормативно-правових актів, що регулюють підприємницьку та зовнішньоекономічну діяльність, а також експертизу з

питань, що стосуються прав та інтересів підприємців, готують від імені членів Палати пропозиції органам державної влади щодо їх вдосконалення.

ТПП України має своїх представників в 23 країнах світу, підписану 91 міжнародну угоду про співпрацю з іноземними партнерськими організаціями. Виступає засновником і координатором 34 двосторонніх ділових рад.

85% членів Палати - малий і середній бізнес, 15% - великі компанії, в тому числі ВАТ «Укрнафта», ВАТ «Запоріжсталь», ТОВ «Метінвест Холдинг», ВАТ «Турбоатом», АТ «Мотор-Січ», ДП «Антонов» та інші.

Серед членської спільноти Палати - понад 60 бізнес-асоціацій країни: Українська асоціація якості, Українська асоціація підприємств легкої промисловості «Укрлегпром», Асоціація турецького бізнесу в Україні TUID.

В умовах інтенсифікації процесів інтернаціоналізації факторів виробництва, науки та техніки, ринку праці та подальшого поширення масштабів глобалізації світової економіки істотний вплив на рівень конкурентоспроможності економіки країни має формування та розвиток національної інноваційної системи.

Однією з основних складових політики ТПП України щодо підтримки інноваційної діяльності підприємствами сприяння отриманню державної фінансової підтримки інноваційного процесу. На відміну від розвинутих країн світу, у яких 70% фінансування НДДКР припадає на приватний сектор, в Україні при розподілі видатків на науку монопольне становище зберігається за НАН України (близько $\frac{2}{3}$ держбюджетних коштів на науку).

Оцінюючи інноваційну активність підприємств за напрямками, слід відзначити, що найбільший обсяг фінансових ресурсів спрямовано на придбання машин та обладнання, пов'язаних із впровадженням інновацій (56,6% від загальної суми витрат) (табл. 2.4) [47].

Для побудови інноваційної економіки Україна має всі передумови, головними є промисловий та науковий потенціал. У 2017 р. в Україні

виконували наукові дослідження й розробки 1452 організації, що на 8% більше порівняно з 1991 р.

Таблиця 2.4

**Тенденції розвитку інноваційної діяльності на підприємствах
України в 2007-2017**

Показники	Роки						
	2007	2008	2009	2010	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Питома вага підприємств, що: займалися інноваціями, %	18,0	16,5	18,0	15,1	13,7	11,9	14,2
упроваджували інновації, %	14,8	14,3	14,6	11,5	10,0	8,2	10,0
Загальна сума витрат, млн. грн.	1760,1	1979,4	3018,3	3059,8	4534,6	5751,6	6160,0
у тому числі на напрями: дослідження і розробки	266,2	171,4	270,1	312,9	445,3	612,3	992,9
придбання нових технологій	72,8	125,0	149,7	95,9	143,5	243,4	159,5
підготовка виробництва для впровадження інновацій	163,9	183,8	325,2	527,3	808,5	991,7	954,7
придбання машин та обладнання, пов'язані з впровадженням інновацій	1074,5	1249,4	1865,6	1873,7	2717,5	3149,6	3489,2
інші витрати	182,7	249,8	407,7	250,0	419,8	754,6	563,7

Джерело: складено за даними [33]

На сучасному етапі економічного розвитку однією з конкурентних переваг країни є розвиток людського капіталу. В Україні постійно збільшується обсяг фінансування науки за рахунок державного бюджету (1504,8 млн. грн. у 2017 р. проти 810 млн. грн. у 2007 р.), проте було зафіксовано зменшення обсягу фінансування у 2017 р. на відміну від 2015 р. (1930 млн. грн. проти 1504,8 відповідно).

Зберігається тенденція до зменшення кількості поданих до вітчизняного патентного відомства заявок на винаходи і збільшення їх кількості на корисні моделі, що пов'язано зі змінами законодавства у сфері охорони прав інтелектуальної власності [44].

Порівняно з попередніми роками збільшилася загальна кількість поданих до Державного департаменту інтелектуальної власності заявок (у 2017 р. порівняно з 2016 р. – на 10,4%, з 2015 р. – на 12,1%) і кількість отриманих патентів на об'єкти промислової власності (ОПВ) (відповідно на 15,7 і 11,2%). Найбільш активно працювали у цьому напрямі організації освіти (у 2017 р. ними подано 58% загальної кількості заявок і отримано 56% загальної кількості патентів на ОПВ) і науки (відповідно 25 і 26%).

За роки незалежності в Україні кількість нових зразків вітчизняної продукції скоротилася порівняно з 1990 р. приблизно на 50%. Серед нових зразків лише 2% відповідають кращим світовим аналогам. Загальна сума витрат на технологічні інновації у 2016 р. становила 6 млн. грн. Постійно збільшується кількість заявок, поданих на отримання патентів в Україні (531 у 2017 р. проти 323 у 2007 р.), а також патентів, отриманих в Україні (501 проти 393 відповідно) і ліцензійних угод між інститутами НАН України та іншими державними організаціями (184 проти 50 відповідно).

Відомості про кількість придбаних і переданих нових технологій (технологічних досягнень) наведені у табл. 2.5.

Таким чином, загальна кількість придбаних нових технологій у 2016 р. зросла на 25,5% порівняно з 2015 р., а у 2017 р. – зменшилась у 2,5 рази порівняно з попереднім роком. Найбільшу кількість їх було придбано у 2015-2017 рр. разом з устаткуванням, що склало відповідно 62,1, 69,1, 53,5%. Кількість придбаних технологій у розрахунку на 100 обстежених підприємств, які здійснювали інноваційну діяльність, зменшилась у 2017 р. майже у 2,5 рази.

Таблиця 2.5

Кількість придбаних і переданих нових технологій у 2015-2017 рр.

Найменування форм придбання (передачі) технологій	Придбання нових технологій						Передача нових технологій					
	2015		2016		2017		2015		2016		2017	
	Усього	за межами	Усього	за межами	Усього	за межами	Усього	за межами	Усього	за межами	Усього	за межами
Усього	76 5	258	960	239	38 3	14 6	36	1	17	3	16	-
у т.ч. за формами придбання: ліцензії на використання об'єктів промислової власності	43	11	65	11	45	6	10	-	3	3	9	-
придбання прав власності на винаходи	10	-	53	12	36	2	-	-	11	-	6	-
ноу-хау, угоди на придбання технологій	60	10	46	6	30	6	-	-	3	-	-	-
Результати досліджень і розробок	80	25	77	29	40	-	2	-	-	-	1	-
Одержання технологій у складі наданих інвестицій	10	5	19	6	8	5	6	-	-	-	-	-
Лізинг	1	-	-	-	2	1	-	-	-	-	-	-
Придбання устаткування	47 5	203	66 3	168	20 5	12 3	12	1	-	-	-	-
Інші	86	4	37	7	17	3	6	-	-	-	-	-
Кількість придбаних нових технологій на 100 обстежених підприємств	7,7	3,0	9,7	2,4	3,9	1,5	0,3 6	-	0,1 7	-	0,1 6	-

Складено автором на підставі джерел: [44;49].

Важливим показником сприйнятливості економікою нових досягнень є інноваційна активність промислових підприємств. Кількість підприємств, які впроваджували інновації в 2016 р. склала 891, цей показник збільшився на 10% у 2016 р. порівняно до 2015 р., і зменшився на 40% порівняно до 1994 р. У 2016 р. відбулося зниження основних показників інноваційної активності.

Свідченням цього є дані, наведені в табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Основні показники інноваційної діяльності промислових підприємств

Показники	Роки									
	1996	1999	2007	2008	2009	2010	2014	2015	2016	2017
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Кількість підприємств, які впроваджували і інновації, од.	1729	1376	1491	1503	1506	1120	958	2181	2009	-
Темп росту, у % до попереднього року	100,0	91,5	108,3	100,8	100,2	74,4	85,5	227,7	91,8	-
Питома вага підприємств, які впроваджували і інновації, в загальній кількості промислових підприємств, %	19,3	13,5	14,8	14,3	14,6	11,5	10,0	8,2	н/д	7,9
Темп росту, у % до попереднього року	100,0	89,4	109,6	96,6	102,1	78,8	86,9	82,0	-	87,7
Кількість освоєних нових видів техніки,	717	469	631	610	520	710	769	657	1595*	566

найменувань										
Темп росту, у % до попереднього року	100,0	104,4	134,5	96,7	85,2	136,5	108,3	85,4	242,8	105,4

Продовження таблиці 2.6

Кількість впроваджених нових технологічних процесів, од.	2138	1203	1403	1421	1142	1482	1727	1808	н/д	499
Темп росту, у % до попереднього року	100,0	89,2	116,7	101,3	80,4	129,8	116,5	104,7	-	88,1
з них маловідходних, ресурсозберігаючих	688	423	430	469	430	606	645	690	н/д	187
Темп росту, у % до попереднього року	100,0	90,6	101,6	109,1	91,7	140,9	106,4	106,9	-	82,01

Складено автором на підставі джерел: [49].

Особливо вражаючим є показник питомої ваги підприємств, які впроваджували інновації у 2017 р. (7,9%), що нижче порогового значення (25%) і набагато нижче від аналогічного показника розвинутих країн (70-80%). Порівняно з 1996 у 2016 р. кількість підприємств, які впроваджували інновації, знизилася майже в 1,6 раза. У 2008 р. намітився незначний підйом, однак з 2010 р. поновилися від'ємні тенденції, але в 2017 р. спостерігалось зростання кількості підприємств, які реалізували інновації.

Оцінка конкурентоспроможності економіки України з урахуванням впливу інноваційних чинників дозволила виявити такі тенденції:

- формується інституційно-правове забезпечення інноваційної діяльності;
- збільшується кількість впроваджених технологічних процесів; отриманих патентів на винаходи, корисні моделі, промислові зразки,

здійснюється державне фінансування наукової та науково-технічної діяльності у розмірі 1,4-1,75 % ВВП;

- інноваційна діяльність переважно спрямована на оновлення та поліпшення існуючих технологій та продукції (прямі іноземні інвестиції зарубіжних країн в економіку України до сектору високих технологій у 2017 р. склали 3,6% (у 2008 р. – 17,8%), до сектору середніх технологій – 10% (у 2008 р. – 9,4%), низьких – 12,2% та 28% відповідно), що кардинальним чином не змінює технологічної структури економіки;

- зменшується кількість наукових організацій із технічних наук (2016 р. – 740 од., у 2008 р. – 863 од.).

Вищезазначене підтверджується дослідженнями сучасних тенденцій постіндустріальної глобалізації. Ефективний розвиток наукових знань та винахідницької діяльності в сучасному світі неможливий у суто національних рамках; генерація основної маси новітніх технологічних ідей концентрується в обмеженій кількості найбільш розвинених країн світу – із їх наступною дифузиею до інших країн.

Більш того, саме провідні західні ТНК та спеціалізовані інноваційні фірми, які знаходяться в їх орбіті, є головними генераторами процесів технологічних інновацій. Розвиток головної складової людського капіталу – системи освіти – може бути ефективним лише в умовах найширшого використання в навчальному процесі передових досягнень світової науки [43].

Рис. 2.10. Динаміка обсягу залучених коштів для інноваційного розвитку підприємств України в рамках підписаних комерційних договорів співпраці ТПП з країнами світу в 2014-2017 рр.

Протягом 2014-2017 рр. обсяг залучених коштів для інноваційного розвитку підприємств України в рамках підписаних комерційних договорів співпраці ТПП з країнами світу зріс на 45,4% в 2016 році та на 10,35% в 2017 році і становив відповідно 63,729 млн. дол. та 70,326 млн. дол. відповідно.

Рис. 2.11. Динаміка кількості підприємств, що отримали кошти в рамках програми інвестиційного розвитку підписаних ТПП з країнами світу в 2014-2017 рр.

За результатом 2014-2017 рр. зросла кількість підприємств, що отримали кошти в рамках програми інвестиційного розвитку на 48,43% в

2016 році та на 21,66% в 2017 році. Загальна кількість підприємств, що отримали кошти в рамках програми інвестиційного розвитку в 2017 році становила 5,351 тис.

Проведений аналіз дає підстави стверджувати, що національна інноваційна система України сьогодні є неспроможною забезпечити належний рівень усіх процесів, пов'язаних із розробкою і освоєнням інновацій, їх практичним упровадженням і комерціалізацією. Рівень розвитку й ефективності національної інноваційної системи України не відповідає масштабам і орієнтирам не лише стратегічних, але і тактичних заходів щодо підвищення національної конкурентоспроможності.

Реформування національної інноваційної системи України відбувається незначними темпами, залишаються нереалізованими базові установки переходу до інноваційної моделі розвитку економіки, зберігаються застарілі командно-адміністративні принципи управління.

2.3. Оцінка діяльності Торговельно-промислової палати України в сфері сприяння підприємництву

Форми взаємодії промислових підприємств і ТПП залежать від потреб підприємницького сектору та державної політики делегування регулятивних функцій. Виокремлюють три основні категорії функцій торгово-промислових палат: захист і представлення спільних інтересів суб'єктів підприємницької діяльності регіону; сприяння розвитку економіки, підприємництва й торгівлі; виконання повноважень, делегованих державою.

Очевидно, що сьогодні стан розвитку підприємництва України є незадовільним. Підприємці та більшість дослідників пояснюють таке становище несприятливим макроекономічним кліматом, недосконалою податковою політикою, податковим тиском, недостатністю фінансових

ресурсів, інфляційними процесами, адміністративними бар'єрами та іншими обставинами зовнішнього характеру.

Аналізуючи стан розвитку малого підприємництва в Україні, серед головних причин гальмування варто виділити:

- відсутність дійового механізму реалізації державної політики щодо підтримки малого підприємництва;
- важкий тягар оподаткування;
- низькі темпи та перекоси в реформуванні власності;
- відсутність належного нормативно-правового забезпечення;
- обмеженість та повну відсутність матеріально-фінансових ресурсів;
- недосконалість системи обліку та статистичної звітності малого підприємництва;
- обмеженість інформаційного та консультативного забезпечення, недосконалість системи навчання та перепідготовки кадрів для підприємницької діяльності;
- інфляцію, циклічні коливання, зміну кон'юнктури ринку, затримку платежів.

До макроекономічних факторів відносять обмеженість внутрішнього попиту; незначну інвестиційну активність, обмеженість кредитів, наявність кризи неплатежів і слабку конкурентоспроможність національних товарів в умовах наростання імпорту [26].

Також слід підкреслити негативний вплив цілого ряду факторів. Це:

- регуляторні та адміністративні бар'єри;
- ускладнений доступ до ресурсів та інфраструктури;
- відсутність гарантій захисту прав власників;
- несправедливий розподіл доходів через систему податків і загальнообов'язкових платежів;
- аморфність і політична інертність представників МСП;
- неврахування галузевих та регіональних особливостей МБ при розробці програм їх підтримки;

- напівлегальний стан МП;
- неефективна галузева структура; проблема кадрового забезпечення; земельна проблема [32].

В. Бобиль, розглядаючи серед перешкод для стабільного розвитку малого підприємництва сучасну систему оподаткування, виділяє також систему технічної сертифікації і пропонує скасування обов'язкової сертифікації та скорочення переліку товарів, що підпадають під неї [36]. І дійсно, з цим важко не погодитися, бо система заважає проваджувати інновації та значно обмежує економічний потенціал держави, наслідком стає інвестиційна непривабливість країни. А саме інвестиційний клімат відіграє важливу роль в активізації залучення іноземних інвесторів як одного зі шляхів вирішення проблеми нестачі фінансових ресурсів малого бізнесу [35].

На нашу думку, до факторів, які сповільнюють розвиток малих підприємств в Україні, можна віднести:

- недосконалість законодавчих і нормативних актів, що регулюють діяльність малого бізнесу;
- відсутність задекларованої підтримки малого підприємництва;
- великий податковий тягар;
- недостатність матеріальних ресурсів та обігових коштів;
- несприятливий інвестиційний клімат;
- необґрунтованість обмежень сфер дії малого підприємництва;
- відсутність пільгових умов для новостворених малих підприємств та чіткої концептуальної програми розвитку малих підприємств.

Вважаємо, що однією з найболючіших проблем малого підприємництва сьогодні є його фінансування, що ускладнюється неузгодженістю чинного законодавства; відсутністю доступу до приміщень, устаткування, дефіцитом інформації і нестачею кваліфікованого персоналу. У зв'язку з цим нестача коштів та обґрунтованих розрахунків щодо організації діяльності призводить до краху багатьох малих підприємств.

Тому одним з головних завдань у забезпеченні підвищення ефективності розвитку малих підприємств України на сучасному етапі має бути суттєве вдосконалення управління фінансовими ресурсами, у тому числі їхньою структурою. Банки при недостатності грошових ресурсів і акценті на максимальних доходах не зацікавлені у кредитуванні малого та середнього бізнесу, навіть беручи до уваги деякі пільги, впроваджені державними програмами.

Розглянемо діяльність Торгово-промислової палати України в системі факторів, взявши за основу їх класифікацію за характером впливу (табл. 2.4).

Таблиця 2.4

Аналіз діяльності ТПП України у сфері підтримки підприємництва

Група факторів	Фактори, що сприяють розвитку підприємництва	Фактори, що стримують розвиток підприємництва	Діяльність ТПП як фактора розвитку підприємництва
Фінансово-економічні	Високий рівень економічного розвитку держави; економічна стабільність; виважена грошово-кредитна та валютна політика; високий рівень грошового обігу; надійність національної грошової одиниці; державна фінансова підтримка та податкові пільги; налагоджена система фінансування, кредитування, оподаткування; високий рівень заробітної плати; сприятливий інвестиційний клімат; організація розрахунків між підприємствами; ступінь включення економіки країни у світову економіку; рівень розвитку фінансового ринку та фінансової інфраструктури;	Низький рівень економічного розвитку країни та її включення у світову економіку; малий обсяг споживчого ринку; низька платоспроможність населення; нестабільна ціна національної валюти, високий рівень інфляції; важкий тягар оподаткування; відсутність матеріально-фінансових ресурсів; низька інвестиційна активність; обмеженість кредитів для підприємництва; відсутність програм що фінансують стартапи; складна процедура набуття банкрутства	Забезпечення економічного розвитку регіонів через діяльність регіональних Торгово-промислових палат; сприяння залученню інвестицій та включенню економіки України у світову економіку (шляхом проведення міжнародних заходів, виставок, ярмарок, пошуку іноземних партнерів

	допомога, що надається спілками, радами, громадськими об'єднаннями підприємств		
Організаційно-правові	Наявність правового підґрунтя для діяльності підприємництва; реалізація державних програм з розвитку підприємництва; налагоджені механізми ліцензування, патентування, оперативної видачі дозвільних документів та полегшені процедури надання звітності; урегульований графік перевірок контролюючими органами; наявність державних програм підтримки інновацій; легкий доступ до матеріально-технічних ресурсів; високий технічний рівень інформаційних комунікацій; розгалуженість і насиченість транспорту; надання державних гарантій за кредитами та інвестиціями	Відсутність норм законодавства, що регулюють ведення бізнесу, доступ до матеріально-технічних ресурсів; відсутність державних програм розвитку підприємництва та підтримки інновацій; закритість державної системи до пропозицій підприємництва; затягування процедур видачі дозвільних документів; відсутність державних гарантій інвесторам та за кредитами для підприємництва; ускладнена процедура проходження митного та інших видів контролю	Захист та лобіювання інтересів бізнесу перед урядом; адвокати; надання пропозицій щодо внесення змін до законів та законопроектів; забезпечення діалогу між державними органами та бізнесом; консультування з юридичних питань підприємництва; правове забезпечення контрактів та угод; надання митно-брокерських послуг; видача дозвільних документів; допомога в пошуку партнерів у межах держави та за кордоном
Соціально-психологічні	Чисельність населення та високий рівень економічно активного населення у загальній демографічній структурі; високий рівень освіти та професійної підготовки; наявність підприємницької освіти; обізнаність населення щодо підприємницької діяльності та позитивне сприйняття такого виду економічної діяльності; гарні відносини з профспілками; високий культурний рівень	Низький рівень освіти населення, негативне сприйняття підприємницької діяльності, відсутність центрів, що займаються перекваліфікацією професіоналів; відсутність спеціальних програм для починаючих підприємців; відсутність віри в успіх через несприятливий бізнес-клімат; відсутність почуття	Навчання та підвищення кваліфікації (перекваліфікація); популяризація підприємництва серед населення шляхом проведення масових заходів; консультування починаючих підприємців, надання порад із розпочинання бізнесу

розвитку та моральні цінності суспільства	захищеності та гарантій з боку держави
---	--

Отже, Торгово-промислова палата стимулює розвиток підприємництва в Україні. У фінансово-економічній сфері вона розвиває ступінь включення України у світову економіку, сприяє залученню інвестицій.

Дещо більше Палата задіяна у сферах організаційно-правової та соціально-психологічної роботи. Так, у межах першої сфери діяльності ТПП займається захистом інтересів бізнесу перед органами державної влади, адвокати, винесенням пропозицій щодо внесення змін у законодавство, правовими консультаціями та експертизою контрактів, роботою галузевих комітетів.

До соціально-психологічної роботи можна віднести:

- організацію бізнес-заходів;
- пошук потенційних партнерів;
- роботу з популяризації підприємницької діяльності серед населення;
- навчання та підвищення кваліфікації персоналу;
- проведення консультаційної роботи серед населення стосовно питань ведення бізнесу тощо.

Розглянемо роботи ТПП щодо підтримки діяльності підприємств протягом 2014-2017 рр.

Таблиця 2.5

Динаміка надання послуг ТПП щодо підтримки діяльності підприємств в 2014-2017 рр., тис. грн.

ВИД ПОСЛУГ	Обсяг реалізацій, тис. грн.				Темп приросту, %		
	2014	2015	2016	2017	2016/2015	2017/2016	2017/2014
1 Сертифікація походження, належності до власного виробництва	152383	150446	99 612	168022	-33,79	68,68	10,26

Сертифікація походження, належності до власного виробництва	45,85	34,37	15,04	32,14	-19,33	17,10	-13,71
Проведення експертиз	12,40	10,14	10,37	11,90	0,23	1,53	-0,50
Декларування, брокерські	4,23	3,39	2,67	4,79	-0,72	2,12	0,57
Проведення виставок	2,55	2,42	1,54	3,22	-0,88	1,68	0,67
Інформаційні	1,89	1,53	1,21	2,07	-0,33	0,86	0,18
Зовнішньоекономічні	1,26	1,83	1,04	1,98	-0,78	0,94	0,72
Переклади	1,69	1,50	1,05	1,53	-0,45	0,48	-0,16
Юридичні	1,64	0,97	1,05	1,49	0,07	0,44	-0,15
Оренда	1,82	1,15	0,95	1,38	-0,21	0,44	-0,43
Оцінка вартості майна	1,71	1,88	1,17	1,38	-0,70	0,20	-0,33
Навчання	1,66	0,74	0,81	1,10	0,07	0,29	-0,56
Сприяння розвитку бізнесу	0,27	0,69	0,58	1,16	-0,11	0,58	0,89

Продовження таблиці 2.6

Товарна нумерація	0,73	0,63	0,57	1,15	-0,06	0,58	0,42
Видача карнетів АТА	0,45	0,48	0,41	0,76	-0,08	0,36	0,32
Патентно-ліцензійні	0,19	0,24	0,25	0,34	0,01	0,09	0,15
Транспортні	0,13	0,17	0,13	0,19	-0,04	0,06	0,06
Провайдерські	0,10	0,09	0,08	0,13	-0,02	0,06	0,03
Рекламно-видавничі	0,20	0,21	0,13	0,12	-0,08	-0,01	-0,08
Обслуговування програмних комплексів	0,12	0,07	0,06	0,10	-0,01	0,04	-0,02
Консультаційні	0,08	0,03	0,03	0,10	0,00	0,06	0,02
Комплексні послуги в галузі впровадження системи якості	0,01	0,01	0,08	0,13	0,08	0,04	0,12
Інші послуги	2,84	2,92	2,67	4,37	-0,25	1,70	1,53
Інші операційні та позареалізаційні доходи	16,08	33,56	28,24	30,03	-5,32	1,79	13,94
ВСЬОГО	100,0 0	100,0 0	100,0 0	100,00	0,00	0,00	0,00

Проте протягом 2014-2017 рр. найбільший обсяг послуг в структурі наданих послуг становили сертифікація походження, належності власного виробництва, як за результатом 2017 року становили в структурі понад 32%.

Рис. 2.12. Структура надання послуг ТПП щодо підтримки діяльності підприємств в 2017 р., %

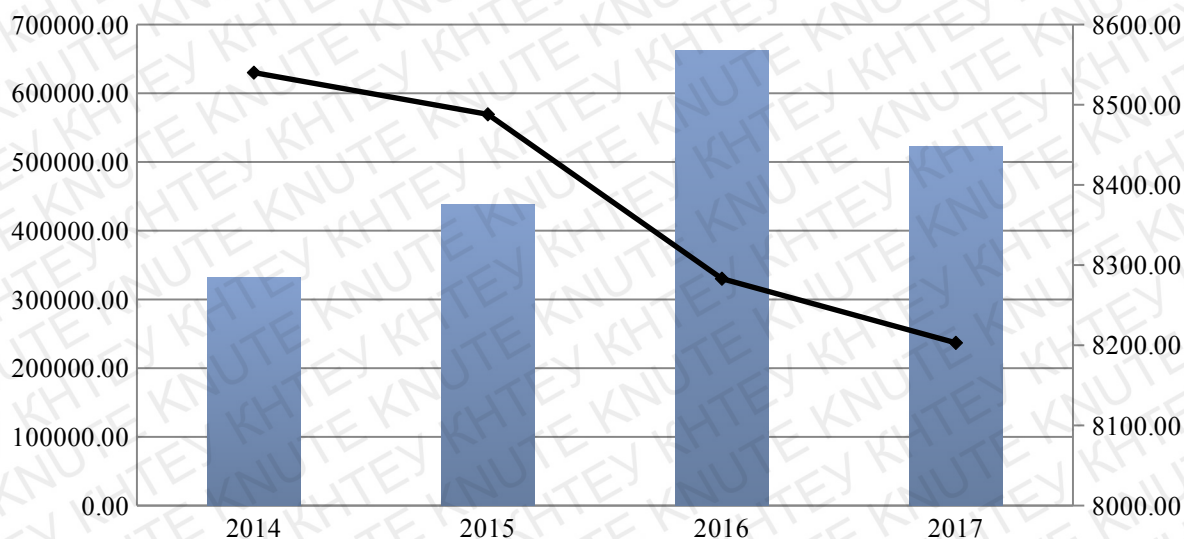

Рис. 2.13. Кількість послуг та учасників ТПП України в 2014-2017 рр.

Слід також відмітити, що протягом 2016 року кількість учасників ТПП зменшилася на 2,5% і становила 8283. За результатом 2017 року продовжилася тенденція зменшення кількості учасників на 1% становила 8203.

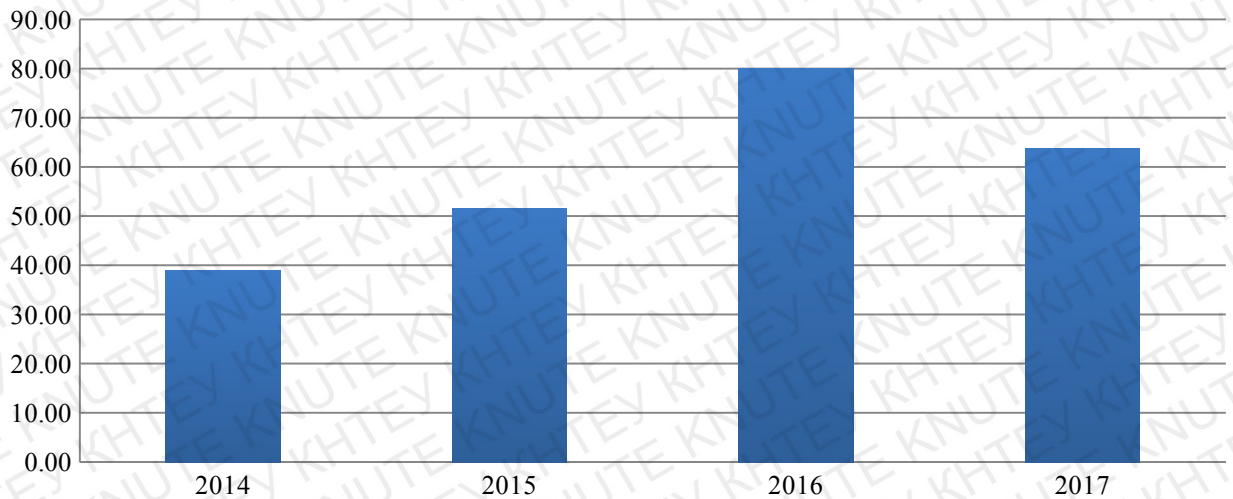

Рис. 2.14. Ефективність надання послуг ТПП щодо підтримки діяльності підприємств в 2014-2017 р.

Протягом 2016 року ефективність надання послуг ТПП щодо підтримки діяльності підприємств зросли на 28,45 і становила 79,95%. В 2017 році ефективність зменшилася на 16,2% у зв'язку із зменшенням кількості наданих послуг ТПП.

Висновки до розділу 2

На основі проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

- за багатьма параметрами Україна займає останні місця в рейтингах економічної привабливості. Відповідно до значення індексу наша країна займає не найкращі позиції в рейтингу. Найвищий рейтинг Україна мала у 2006-2007 рр. (69 позиція серед 121 країни), найгірший – у 2010-2011 рр. (89 із 132). У 2016–2017 рр. Україна зайняла 85-те місце серед 138 країн світу, втративши за рік 6 позицій. Незначне покращення нашої країни у певні періоди у позиції в рейтингу, як правило, зумовлювалося меншою кількістю країн, що брали участь у дослідженні. В цілому посилення рейтингу нашої країни у світовому економічному просторі в цілому та різних сферах зокрема (торгівельній, фінансовій, соціальній тощо) є неможливим без формування міцної внутрішньої основи для розвитку, яку і забезпечує система оподаткування. Незважаючи на деякі позитивні зрушення, Україна має потенціал для вдосконалення інституціональних, адміністративних та

економічних важелів покращення;

- робота Торгово-промислової палати має вплив на ефективний розвиток всіх рівнів діяльності підприємництва: зовнішній, внутрішній, а також на макро- та мікросередовище. Таким чином, можемо дійти висновку, що діяльність Торгово-промислової палати має позитивний вплив на весь комплекс факторів розвитку підприємництва та має на меті своєї діяльності покращання загального підприємницького клімату на національному рівні;

- за результатами проведеного дослідження можемо стверджувати, що взаємодія підприємств на базі Торгово-промислової палати має значний синергетичний ефект. На відміну від галузевих бізнес-асоціацій та кластерів, Торгово-промислова палата України являє собою бізнес-асоціацію, що дає можливість нарощувати міжгалузеве співробітництво, а можливість одержання кращих економічних результатів досягається за рахунок використання переважно горизонтальних зв'язків.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ УКРАЇНИ

3.1. Шляхи підвищення міжнародної конкурентоспроможності України

Стратегічні пріоритети України щодо підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності повинні відображатись у системі поступових кроків адаптації національної економіки до змін світових глобалізаційних та інтеграційних процесів. Основним механізмом підвищення конкурентних переваг України є здійснення внутрішніх реформ та трансформація векторів зовнішньоекономічної політики. Також зусилля держави слід спрямувати на формування сприятливого бізнес-середовища, яке дозволить реалізувати наявний інноваційний та людський потенціал та стане передумовою

поступового підвищення міжнародної конкурентоспроможності України у світових рейтингах.

Одним з пріоритетних видів діяльності ТПП є сприяння залученню інвестицій у національну економіку. Вивчення досвіду роботи і ролі, яку відіграють ТПП розвинутих країн в інвестиційній сфері, показало, що надавані ними послуги спрямовані на створення сприятливих умов для ведення та розвитку бізнесу. Так, наприклад, у Німеччині ТПП включаються в роботу із закордонними інвесторами в наступних випадках: коли про це просить підприємство – член ТПП, і на стадії, коли закордонний інвестор вже став в юридичному сенсі німецьким підприємцем, і, відповідно, членом ТПП. Це не заважає ним тісно співпрацювати з регіональними структурами сприяння економічному розвитку, створювати спільні робочі групи або навіть нові структури, до завдань яких входить і залучення інвестицій в регіон.

Окремим напрямком підвищення міжнародної конкурентоспроможності України є формування сприятливого інвестиційного клімату. Для поліпшення інвестиційного клімату як визначальної складової інвестиційного середовища держави має реалізувати цілісну програму. Вона може передбачати три етапи дій. На першому етапі: встановлення пріоритетів розвитку країни з урахуванням сучасних економічних, соціальних, політичних та безпекових загроз. При цьому пріоритетів не може бути багато - це лише розпорошить організаційні, фінансові та інші ресурси і призведе до провалу програми з усіма негативними наслідками.

Необхідно сконцентрувати увагу на створенні умов для формування сприятливого інвестиційного середовища, ключовими складовими якого виступають прозорі і справедливі правила інвестування та ведення господарської діяльності, стабільність правового поля та мінімізація державного втручання в перебіг господарських процесів (лише для недопущення монополізації ринків).

Другий етап такої програми має включати деталізацію всіх заходів, їх виконавців, співвиконавців, учасників, термінів проведення, джерел та обсягів фінансування в розрізі різних сфер, їх завдань та цілей. При чому на основі реальних економічних показників з усуненням популістських цілей, завдань, показників.

Окрім того, в системі заходів щодо оновлення та покращення інвестиційного середовища в Україні доцільно також:

1. Розробити "дорожню карту" для залучення інвестицій до України з її деталізацією по регіонах.

2. Здійснювати формування пакетів інвестиційних пропозицій, замовником та учасником у фінансуванні яких виступатимуть державна (через бюджети, позабюджетні фонди в особі різних державних органів та інституцій тощо) з урахуванням пріоритетності галузей і стратегічних пріоритетів та інвестиційного потенціалу держави;

3. Проводити заходи, спрямовані на диференціацію джерел залучення інвестиційних ресурсів, акцентуючи увагу на іноземних інвестиціях, що дозволить залучати не лише фінансові ресурси, але й нові та інноваційні техніку, технологію виробництва, форми та методи управління.

Третій етап програми - це контроль за її виконанням та при необхідності її корекція. Лише комплексний підхід до вирішення проблем, які погіршують інвестиційне середовище в Україні дозволить підвищити обсяги інвестування економіки, що в свою чергу забезпечить покращення ряду інших індикаторів економічного розвитку держави.

Отже, для покращення інвестиційного клімату, необхідно здійснити низку першочергових заходів, а саме:

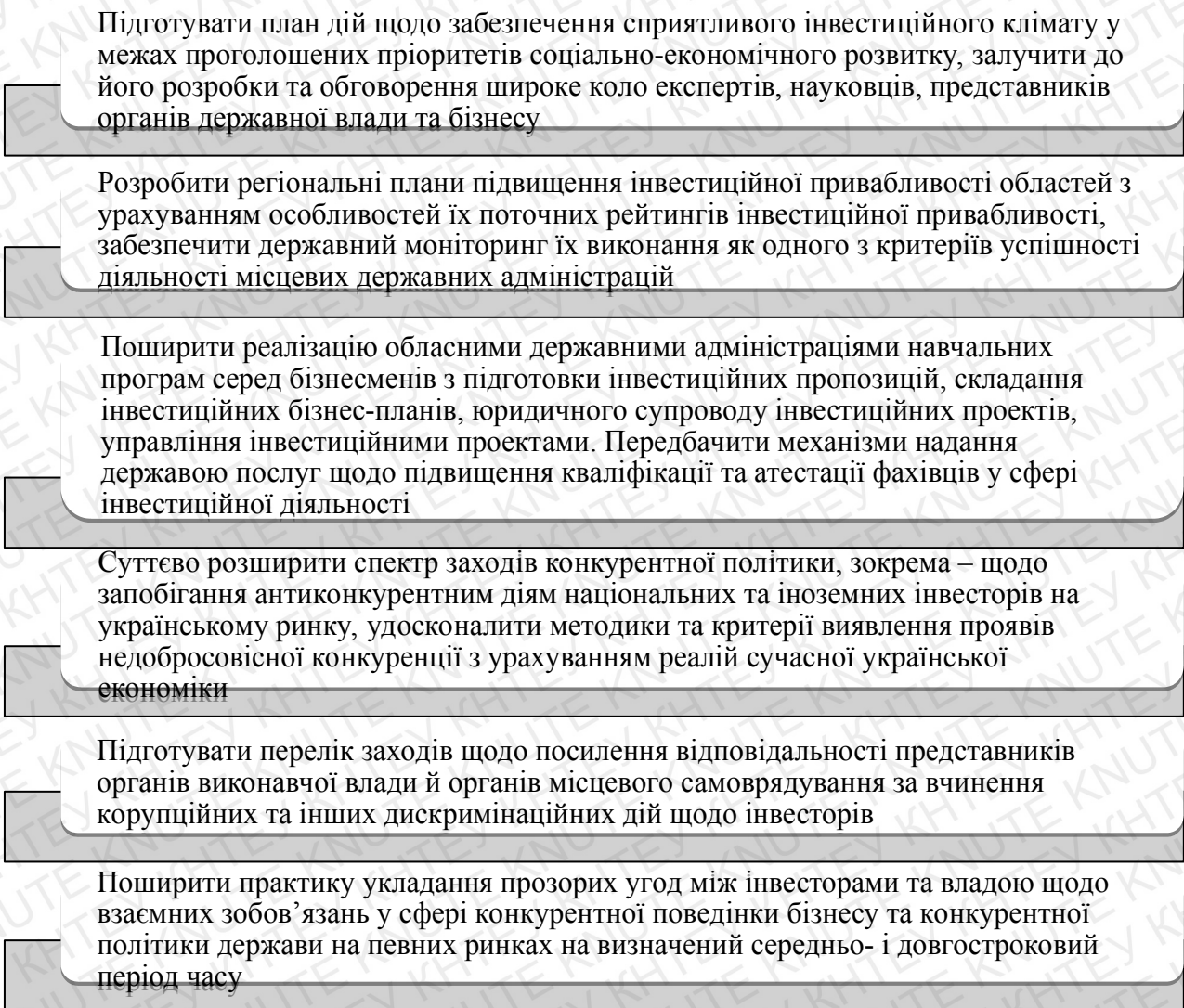

Рис. 3.1. Першочергові заходи покращення інвестиційного клімату в Україні

Таким чином, реалізація цих заходів дозволить Україні залучити увагу іноземних інвесторів до вітчизняної економіки, а на запропоновані заходи не повинні впливати зміна владних політичних команд, метою яких повинно бути гарантованість захисту ринкових прав і свобод інвестора.

Для покращення інвестиційної привабливості національної економіки вважаємо за доцільне сформулювати основні цільові орієнтири у розрізі термінів реалізації, поділивши їх на коротко-, середньо- та довгострокові цілі (табл. 3.1).

Таблиця 3.1

Стратегічні цілі-орієнтири підвищення інвестиційної привабливості національної економіки

Місія -Підвищення інвестиційної привабливості національної економіки		
Короткострокові цілі (до 1 року)	Середньострокові цілі (1-5 років)	Довгострокові цілі (більше 5 років)
Першочергові зміни в законодавстві стосовно спрощення умов ведення інвестиційної діяльності	Створення сприятливого інвестиційного клімату для збільшення іноземних інвестицій на вигідних умовах	Формування ефективного механізму управління інвестиційним кліматом країни
Приведення національного законодавства у відповідність до міжнародного з метою активізації іноземних інвестицій	Подолання бюрократичних перешкод та корупції під час здійснення інвестиційної діяльності, прозорість тендерної політики	Стале зростання національної економіки для формування широких інвестиційних можливостей
Формування політичної та макроекономічної стабільності	Покращення інформаційного забезпечення інвестиційної інфраструктури	Підвищення економічних показників інвестиційного клімату України на світовому ринку
Запровадження податкових та митних пільг, дотацій, субвенцій для великих інвесторів		

Таким чином, політика регулювання та заохочення інвестиційної діяльності в Україні вимагає вдосконалення та значних зусиль. На нашу думку, саме держава у розрізі своєї макроекономічної політики має створити належні умови для формування сприятливого інвестиційного клімату як для вітчизняних, так і для іноземних інвесторів.

Отже, для стимулювання інвестиційної діяльності та покращення інвестиційного клімату в Україні, необхідно сформувати стабільну державну політику у сфері іноземного інвестування, розраховану на довгострокову перспективу та розробити обґрунтовану державну стратегію залучення іноземних інвестицій, з урахуванням національних цілей та пріоритетів. Це сприятиме підвищенню інвестиційної привабливості вітчизняної економіки на міжнародному ринку капіталу й прискорить процес відтворення її потенціалу в складних політико-економічних умовах.

Зважаючи на складне економічне становище та досить стримані прогнози щодо його покращання, для України важливо визначити ті

пріоритети розвитку, які дадуть змогу зміцнити внутрішні та зовнішні позиції країни стосовно конкурентного розвитку та реалізувати її конкурентні переваги. Одним з орієнтирів на цьому шляху може слугувати дорожня карта глобальних трендів, визначена на 2015–2025 рр.. Попри те, що кожна країна має відмінну залежність рівня її конкурентоспроможності від тих чи інших факторів, їх ідентифікація дозволяє зосереджувати увагу саме на тих напрямках розвитку, що в перспективі можуть створити стійкі конкурентні переваги для України.

До зовнішніх конкурентних переваг (факторів) країни традиційно відносять:

- вигідне географічне розташування та сприятливий клімат;
- наявність значних за обсягом, доступних та дешевих природних ресурсів; високий освітній рівень населення;
- якісну систему підготовки та перепідготовки кадрів;
- високу ефективність використання ресурсів;
- динамічність внутрішнього ринку;
- розвиненість ринкової інфраструктури;
- наявність значної частини конкурентоспроможних національних фірм;
- високий рівень конкуренції в економіці;
- високий рівень витрат на НДДКР з системою державної підтримки інноваційної діяльності;
- помірний рівень інфляції;
- низькі ставки за кредитами;
- достатній рівень розвитку фінансової системи; помірні ставки податків;
- високий рівень корпоративної культури;
- активну державну підтримку малого і середнього бізнесу;
- відкритість суспільства та національного ринку;
- високий рівень інтегрованості країни у світовій економічний простір;
- стабільність політико-правової системи;

- гармонізацію національної системи стандартизації і сертифікації з міжнародною системою тощо.

Внутрішніми конкурентними перевагами (факторами) країни вважаються:

- високий рівень попиту на вітчизняні товари;
- оптимальний рівень концентрації, спеціалізації та кооперування в економіці;
- належний рівень уніфікації та стандартизації вітчизняної продукції;
- висока частка конкурентоспроможних підприємств;
- якісна інформаційна та нормативно-правова база управління;
- значна частка високотехнічних конкурентоспроможних товарів в експорті;
- доступ виробників до якісних та дешевих ресурсів тощо.

Конкурентними перевагами України є наявність значних та досить різноманітних природних ресурсів, гарні кліматичні умови, що сприяють розвитку сільського господарства, високий рівень освіти та грамотності населення, розвинена мережа академічних та наукових установ, значний рівень відкритості економіки України, її інтегрованість у глобальні процеси. З огляду на поточну стадію економічного розвитку, на якій перебуває наша держава, для реалізації конкурентних переваг та підвищення рівня міжнародної конкурентоспроможності необхідно вдосконалення інфраструктури, інституційних засад розвитку економіки, соціальної інфраструктури та підвищення рівня макроекономічної стабільності.

Поряд із залученням іноземних інвестицій необхідні своєчасне виявлення, акумуляція й адресування в пріоритетні сфери внутрішніх джерел фінансування, реформування сфери правового забезпечення підприємницької діяльності. Крім того, потрібно реформувати сільське господарство та енергетичну галузь, підвищувати матеріальну підтримку науково-технічної та машинобудівної сфер, розвивати транзитний потенціал країни, що у

майбутньому може приносити значно більші надходження до державного бюджету.

Отже, для активізації економічного розвитку економіки України та реалізації її конкурентних переваг необхідно зосередитись на покращанні інвестиційного клімату та стимулюванні внутрішнього товаровиробника щодо виробництва товарів та послуг, конкурентних на зовнішніх ринках.

Для виходу з економічної кризи Україна потребує не тільки фінансової допомоги з боку МВФ та інших джерел, але і насамперед довгострокових масштабних інвестицій. Донині всі спроби уряду активізувати інвестиційну діяльність виявилися неефективними, причинами чому є непередбачуваність та заангажованість державної економічної політики в цілому, нестабільність та непрозорість нормативно-правової бази, неефективна податкова та митна політика, масштабна корупція в усіх ешелонах влади.

Необхідна максимальна дерегуляція інвестиційної сфери в Україні, захист прав інвесторів і вкладників, покращання доступу до міжнародних фінансових ринків, зниження фіскального тиску на бізнес. Тоді можна буде розглядати кризову ситуацію як сприятливий момент для глибокої зміни орієнтації національної економіки у напрямку якісних змін та інноваційних зрушень.

Також зусилля держави варто спрямувати на формування сприятливого бізнес-середовища, яке дасть змогу реалізувати наявний інноваційний та людський потенціал та стане передумовою поступового підвищення міжнародної конкурентоспроможності України у світових рейтингах.

Несистемний, неефективний, надмірно ліберальний процес переходу України від адміністративно-командної до ринкової економіки призвів до утворення інституційної структури, яка є лише частково реформованою і характеризується ознаками нестабільності та вразливості. Наявне сьогодні в Україні інституційне середовище не сприяє розкриттю підприємницького потенціалу та реалізації пріоритетних цілей соціально-економічного розвитку національної економіки. Місце України у низці світових рейтингів свідчить

про наявність системних проблем як у бізнес-середовищі, так і у державному управлінні.

Так головними деструктивними чинниками розвитку інституційного бізнес-середовища в Україні є наступні:

- низька ефективність державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності, незастосування на практиці регуляторного законодавства, зокрема в частині притягнення до дисциплінарної відповідальності керівників та посадових осіб центральних та місцевих органів влади, винних у порушенні порядку регуляторної діяльності;

- недосконалість нормативно-правового забезпечення боротьби з криміналізацією економіки, одним з основних недоліків вітчизняного законодавства у цій сфері є відсутність системи спеціалізованих кримінально-правових, процесуальних, фінансово-фіскальних засобів, спрямованих безпосередньо на боротьбу з організованими правопорушеннями в економічній сфері;

- низька ефективність стратегічного планування і програмування державної політики підтримки підприємництва. Як правило, програми підтримки підприємництва різних рівнів стосуються лише сектору малого підприємництва та не формують цілісної системи розвитку підприємництва, відсутня належна спадковість програм, низькою є якість роботи з визначення стратегічних цілей, а обсяги фінансування програм не завжди є обґрунтованими;

- низький рівень якості корпоративного управління. Якщо у розвинутих країнах інституційна поведінка менеджерів акціонерних товариств спрямована на те, щоб максимальніше показати результати діяльності, які дозволяють збільшити рівень капіталізації підприємства, то у вітчизняних умовах управлінці та мажоритарні акціонери намагаються «приховати» фінансові потоки і занизити показники, а прибуток поділити серед обмеженої кількості акціонерів;

– недосконала система технічного нагляду та стандартів. Застаріла система технічного регулювання пригнічує інноваційну активність України та негативно впливає на її експортний потенціал. Без реєстрації нового стандарту/технічних умов підприємство не може випускати новий продукт. Як наслідок, велика кількість нових технологій не використовуються в Україні, а рівень виведення нових товарів на ринок є вкрай низьким.

Надзвичайно вагомий деструктивний вплив на формування ефективного бізнес-середовища чинить корупція в Україні. Для подолання цього явища, по-перше, необхідними є політична воля української влади щодо реалізації системи скоординованих та прозорих дій з подолання корупції.

По-друге, вкрай необхідною є докорінна дерегуляція багатьох суспільних процесів (спрощення процедур реєстрації власності, відкриття та закриття бізнесу, процедур торговельного режиму, митних процедур та вимог безпеки в торгівлі й розміщенні ринків) шляхом скорочення державного апарату та мінімізації контактів чиновників з суб'єктами бізнесу.

По-третє, необхідно законодавчо закріпити механізми цивілізованого лобіювання бізнес-інтересів з паралельним усуненням представників бізнесу з органів державної влади.

Загалом усунення дестимулюючих чинників формування бізнес-середовища є головною умовою для забезпечення високих темпів росту вітчизняної економіки й підвищення її конкурентоспроможності.

Напрями перетворення інституційного середовища повинні відповідати принципам і завданням економічної політики, правовому і соціальному середовищу. Зокрема, до них можна віднести наступні:

1. Створення ефективних інструментів правового регулювання в економіці (закріплення правил, що склалися, і способів вирішення господарських проблем в нормах і законодавчих актах).
2. Застосування у відповідності з міжнародними стандартами санітарних норм і екологічних нормативів.

3. Формування організаційно-господарських структур, які зможуть привести до підвищення конкурентоспроможності регіональної економіки (наприклад, кластерні об'єднання на всіх рівнях).

4. Підвищення ефективності адміністративного регулювання економіки, що включає: контроль за банківською і кредитною системами, надання державних і муніципальних контрактів, укладання міжрегіональних і міжгалузевих угод і т. ін.

5. Створення і постійне вдосконалення всієї регіональної інфраструктури з метою створення сприятливих умов для ведення і розвитку бізнесу.

Таким чином, дані заходи сприятимуть розвитку пріоритетних галузей, а отже, і зростанню обсягів експорту країни, підвищенню інвестиційної привабливості України, що є визначальними факторами рівня її конкурентоспроможності. Піднесення рівня конкурентоспроможності України було і залишається першочерговим завданням ефективної економічної політики, без вирішення якого неможлива успішна інтеграція у світовий економічний простір.

3.2. Вдосконалення системи управління Торговельно-промисловою палатою України

В епоху переходу до постіндустріальної економіки набуває важливості не володіння засобами виробництва і природними ресурсами, а наявність унікальних інформаційних технологій, бізнес-зв'язків і контактів. Система ТПП в Україні є платформою для формування бізнес-зв'язків і комунікацій між членами та клієнтами, з одного боку, і національними та зарубіжними споживачами, бізнесом, владою – з іншого, за умов застосування унікальних інформаційних технологій та культури бізнес-комунікацій.

Ключовим процесом, що протікає в системі взаємодії «бізнес - ТПП - влада» - є обмін інформацією. Сучасне світове господарство є результатом глибокої еволюції економічних процесів, їх інтернаціоналізації. Використання інформації у всіх сферах економічного, соціального, політичного життя суспільства, що підтримується швидким розповсюдженням комп'ютерних та інформаційних технологій, стає рушійною силою великих змін у всіх основних сферах життєдіяльності суспільства.

Виділяють такі складові мережевої економіки, як формальна (для агентів у межах формальних інститутів), інформаційна (у формі інформаційних зв'язків) та реальна (що виступає у формі фактично укладених угод). Така трактовка дозволяє по-новому поглянути на інститут торгово-промислових палат як елемент мережевої економіки. По-перше, торгово-промислова палата є елементом інформаційної мережі, при цьому відіграє подвійну роль. Так, з одного боку, торгово-промислова палата виступає інформаційним агентом у системі «бізнес-влада», інформуючи законодавчі органи про поточні потреби бізнесу та виконуючи делеговані державою функції щодо регламентації діяльності підприємств (зокрема, сертифікації), з іншого ж боку ТПП виступає в якості інформаційного агента в системі «бізнес-бізнес», надаючи інформаційні послуги як про стан зовнішнього ринку, особливості укладення контрактів, надаючи інформацію про діяльність та продукцію компаній у рамках виставок різного рівня, та надаючи освітні послуги.

З метою забезпечення представництва інтересів бізнесу на національному та міжрегіональному рівні ТПП доцільним є:

- утримання ролі провідної асоціації вітчизняного бізнесу за кількістю членів;
- просування престижності членства у системі ТПП в Україні;
- проведення системної політики та кампаній із захисту інтересів національного бізнесу;

- формування продуктивних відносин із владою через систему комітетів та участь у громадських і дорадчих органах;
- формування «порядку денного» бізнесу до влади (Business Agenda);
- утримання ролі найпотужнішої бізнес-асоціації з підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу;
- участь у створенні Стратегії місцевого економічного розвитку;
- участь у розробці регіональних і місцевих програм розвитку підприємництва;
- підвищення ролі регіональних палат як третейських організацій;
- підвищення ролі регіональних палат як платформ для підтримки та розвитку малого та середнього бізнесу.

Мережева інтеграція може виступати у різних формах. Згідно її класифікації, систему «держава - ТПП - підприємства» можна представити як мережу перетинів альянсів, в якій ТПП відіграє роль т. зв. «моста» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2

Характеристики ролі палати як інформаційного агента в різних організаційно-правових моделях ТПП

Найменування моделі ТПП	Основні характеристики моделі
Державна модель палат	ТПП має статус публічного права; державою встановлюється порядок та характер членства, територія діяльності регулюється державою; управління палатою здійснюється державою; державне фінансування; ТПП делегуються певні функції держави. Країна походження: Франція.
Континентальна модель палат	ТПП є некомерційною організацією підприємців публічного права, створеною на основі національного законодавства, що передбачає обов'язкове членство всіх господарюючих суб'єктів, захист найменування і території діяльності, що має на меті захист економічних інтересів держави і підтримку підприємств. В цілому за характеристиками нагадує державну модель. Основною відмінною рисою є наявність колегіального органу управління палат, який формується в процесі свобідних виборів членами палати. Країна походження: Німеччина.

Євразійська модель	<p>Палати євразійської моделі є унікальним варіантом подальшої еволюції інституту палат і конвергенції ознак англосаксонської і державної моделей. Вони мають:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) статус публічного права; 2) добровільне членство; 3) захист найменування палати; 4) регулювання території діяльності; 5) самоврядність; 6) делеговані державні функції; 7) відсутність консультативного статусу з урядом; 8) фінансову незалежність палат; 9) ієрархію палат; 10) відсутність державного контролю. <p>Країна походження: Канада</p>
Азіатська модель	<p>ТПП діє на основі публічного права у формі некомерційної неурядової організації для сприяння економічному розвитку регіону, сприяння і захисту інтересів підприємців, що передбачають обов'язкове членство для окремих категорій підприємств.</p> <p>Ознаки:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) статус публічного права; 2) змішане членство; 3) захист найменування палат; 4) регулювання території діяльності палат; 5) обмежена самоврядність; 6) делеговані державні функції; 7) консультативний статус з урядом; 8) часткове гарантоване фінансування; 9) ієрархію палат; 10) державний контроль. <p>Країна походження: Японія</p>

Продовження таблиці 3.2

Англосаксонська модель	<p>Полярна по відношенню до державної моделі і другою за часом виникнення. Від звичайних асоціацій і союзів підприємців її відрізняє лише чинник багатогалузевості представництва і географічна прихильність до території діяльності. Базується на добровільному членстві і відсутності законодавства про торгово-промислові палати. Палати не мають державних функцій, обов'язкового членства і встановленої законом обов'язкової плати за вхід до її складу. Найменування палати і територіальна приналежність не регулюються законодавством. Всі рішення приймаються на добровільній основі, включаючи розмір членських внесків. Країна походження: США</p>
------------------------	--

Модель взаємодії ТПП, влади та промислових підприємств, що склалася сьогодні в Україні, відповідає євразійській моделі. Аналіз функції ТПП як інформаційного агента дозволяє стверджувати, що центр тяжіння у системі «держава-ТПП-бізнес» значно зсунуто вбік підприємств, тобто роль ТПП як інформаційного агента в системі «бізнес-бізнес» значно більш

розвинена ніж в системі «бізнес-влада». Сьогодні палати концентрують свої зусилля на виконанні певного переліку специфічних послуг. Найбільш популярними з них, тобто такими, що мають найбільший вплив на загальний обсяг послуг регіональних ТПП України, є сертифікація походження, експертиза, декларантсько-брокерські послуги та виставкова діяльність. У сфері сертифікації походження та експертизи палата є монополістом, а тому важливо визначити, які з послуг стали б статистично значимими в умовах втрати такої монополії.

В даному випадку необхідно зазначити, що нормальне функціонування ринкового механізму сьогодні неможливо представити без адекватної системи інформаційного забезпечення, яка повинна підтримувати суб'єктів ринкових відносин на усіх стадіях виробничого циклу а також в інших сферах їхньої діяльності. Не можна відносити роль інформації тільки до процесу виробництва, оскільки економіка - це не тільки просування на ринку товарів та ресурсів, але й в першу чергу - обіг інформації, без якої відтворення стає неможливим

Жодна з інших організацій в Україні не володіє таким обсягом економічної інформації, як торгово-промислові палати. Водночас, надання таких послуг не є ні масштабним, ні безоплатним. Зазначимо, що саме на безоплатній основі таку послугу надають ТПП континентальної моделі. Проте, акцентувати увагу на цьому напрямку розвитку ТПП може лише в умовах відсутності монополії у сфері сертифікації та експертизи. В такій ситуації палата могла б функціонувати за рахунок розвитку брокерських та інформаційних послуг, послуг з зовнішньоекономічної діяльності, перекладацької та виставкової діяльності, причому вплив послуг ЗЕД був би найсуттєвішим. Водночас, якщо розглядати додану вартість, а не валові надходження, більшість з цих послуг не могла б функціонувати як незалежна виробнича одиниця. Самостійне функціонування є можливим лише для відділів оцінки майна, майнових прав та бізнесу, для деяких палат -

виставкової діяльності, особливо, в умовах динаміки розвитку співробітництва палат з комерційними банками.

Таблиця 3.3

Пропозиції по удосконаленню діяльності та управління ТПП України

№	Назва заходу	Заходи
1	Розширення членської бази забезпечується шляхом залучення нових організацій і індивідуальних підприємців до складу ТПП	Для залучення підприємців і організацій країни в ТПП доцільно здійснення таких заходів: <ul style="list-style-type: none"> – підвищення якості послуг, що надаються підприємницькій спільноті; – розширення спектра послуг за рахунок моніторингу та аналізу актуальних тенденцій на ринку бізнес-послуг; – підвищення іміджу Торгово-промислової палати як інституту формування сприятливого бізнес-середовища за допомогою активної участі в нормотворчих процесах, правовій експертизі та оцінці регулюючого впливу; – організація, проведення та участь ТПП в якості співорганізатора та інформаційного партнера в значущих для ділової спільноти країни заходах і подіях - економічних форумах, конференціях і виставках; – висвітлення в засобах масової інформації про діяльність ТПП, що реалізуються нею проектах і послуги, що надаються.
<i>Продовження таблиці 3.3</i>		
2	Удосконалення системи надання послуг Торгово-промислової палати	<ul style="list-style-type: none"> – розвитку кадрового потенціалу, підвищення кваліфікації співробітників ТПП і їх атестації у відповідних областях діяльності в державних системах акредитації (ліцензування) та системах акредитації ТПП; – обміну досвідом та вивчення кращих практик торгово-промислових палат, навчання співробітників Палати з метою вдосконалення роботи в системі; – впровадження єдиної інформаційної системи Торгово-промислової палати, участь експертів ТПП в її розвитку і модернізації; – розробки та вдосконалення описів і стандартів надання послуг; – впровадження практики прийому заявок і надання послуг в електронній формі за допомогою електронної системи; – підвищення якості послуг, що надаються за рахунок безперервного вдосконалення системи менеджменту якості, впровадженої в ТПП відповідно до міжнародних стандартів системи ISO 9001: 2008.
3	Удосконалення практики взаємодії з	– організації майданчика для спілкування представників підприємницької спільноти з

органами державної влади та управління	керівниками регіональних і державних органів влади, проведення ділових зустрічей, круглих столів, семінарів з проблемних питань бізнесу; – залучення в якості експертів представників підприємницької спільноти для проведення моніторингу реалізації «дорожніх карт» зі створення сприятливого бізнес-середовища в країні, оцінки ефективності реалізації заходів держпідтримки. – участь фахівців ТПП в роботі експертних комісій з розгляду заявок суб'єктів підприємницької діяльності на отримання державної підтримки.
--	--

Таким чином, система ТПП, що склалася в Україні, відповідає євразійській моделі. Взаємодія «держава–ТПП–бізнес» як мережа перетинів альянсів має визначену тенденцію до розвитку в Україні в умовах євроінтеграції як за кількісним виміром так і у якісному відношенні за рахунок зміни структури послуг та посилення ролі інформаційного агента в підсистемі «бізнес-влада».

Також з метою удосконалення системи ТПП в Україні необхідним є створення потужного інформаційно-аналітичного та комунікаційного поля:

- створення ефективної системи інформаційно-аналітичних продуктів;
- використання найсучаснішого прес-центру для комунікацій бізнесу з владою й інститутами громадянського суспільства;
- організація двосторонніх комунікацій між бізнесом і владою;
- організація глобальних маркетингових досліджень для бізнесу;
- розробка довгострокових макропрогнозів розвитку економіки України, поширення їх серед бізнесу;
- підвищення прозорості діяльності системи ТПП в Україні.

З метою створення системи ТПП в Україні стабільної, розгалуженої мережі з ефективною системою управління, потужною інфраструктурою та ресурсною базою, професійними кадрами доцільним є:

- розподіл функцій між ТПП України та регіональними палатами, оптимізація зв'язків між ТПП України та регіональними палатами;

- розвиток горизонтальних зв'язків між регіональними палатами;
- «Мережева експертиза», в якій система ТПП використовує спеціалізовані ресурси кожної палати;
- діяльність системи ТПП в Україні відповідно до принципів «зеленого офісу»;
- постійний професійний розвиток;
- підвищення рівня корпоративної культури.

3.3. Напрями покращення ефективності роботи Торговельно-промислової палати України в контексті підвищення конкурентоспроможності України

У сучасних умовах глобального перерозподілу стратегічних ресурсів основним фактором підвищення рівня конкурентоспроможності національних економік є ефективний розвиток інноваційної сфери, що потребує створення умов для підвищення рівня захисту прав інтелектуальної власності, посилення інноваційного потенціалу за рахунок формування ефективного механізму фінансування інноваційних технологій, забезпечення сприятливого клімату для науково-дослідницької роботи вітчизняних науковців і залучення підприємств до високотехнологічного та модернізованого обладнання.

Саме тому до напрямків діяльності ТПП в рамках державної інноваційної політики та створення інноваційної стратегії держави треба віднести:

1. Вироблення заходів для формування національної ідеології з врахуванням культурного контексту щодо переходу держави на модель інноваційного розвитку. Для цього необхідним є створення робочої групи (декілька десятків провідних підприємців, фінансистів, науковців, громадських лідерів, парламентаріїв тощо), яка стане платформою для

підняття ідеї конкурентоспроможності економіки України на перший план національної свідомості.

2. Зміна заходів і принципів вибору пріоритетних напрямів інноваційного розвитку держави, розвитку науки і техніки. Об'єктивне визначення стратегічних, середньострокових напрямів інноваційної діяльності на загальнодержавному, галузевому та регіональному рівнях, їхнє узгодження та формування перспективної інноваційної стратегії, вироблення тактичних дій органами державної влади відносно впровадження інноваційної політики та чітке дотримання вимог програмно-цільового, конкурсного підходу до вибору проектів. Удосконалення комплексу системи прогнозування в інноваційній сфері.

3. Створення різного виду форм інтеграції освіти, науки та промисловості, зокрема з малими й середніми інноваційними фірмами. Формування територіальних науково-промислових комплексів, розвиток кластерів, як технологічних, які спроможні суттєво впливати на формування конкурентоспроможності економіки держави через створення можливості введення дій щодо впровадження перспективних технологій (VI технологічного укладу), так і інноваційно-виробничих, які працюватимуть в рамках перспективних технологічних, інноваційних платформ.

4. Модернізація базових секторів економіки й інфраструктури, збільшення частки високотехнологічних і середньо високотехнологічних виробництв на підґрунті інноваційного розвитку, що потребує застосування ефективних форм державно-приватного партнерства, зокрема партнерств на місцевому рівні.

5. Суттєво трансформувати стратегію розроблення та реалізації державних інноваційних цільових програм, які варто скерувати на повернення, завоювання, формування нових ринків наукомісткої продукції, а не тільки створення каналів фінансування окремих установ. Таким чином, критерієм пріоритетності буде спроможність до істотного збільшення ВВП,

як наслідок, формування продукції, здатної конкурувати на світовому ринку, а не розвиток цільово обраного виду економічної діяльності.

6. Трансформація функцій держави в інноваційній сфері, тобто перехід від розподілу капітальних вкладень до виконання ролі комерційного інвестора та партнера недержавних інвесторів.

7. У разі фінансування НДДКР завдяки державним коштам на законодавчому рівні закріпити власність щодо результатів інтелектуальної діяльності за дослідниками та розробниками. Це дасть змогу, відповідно до зарубіжного досвіду, підсилити стимули та збільшити обсяги патентування в Україні з метою комерціалізації нововведень.

8. Вдосконалення механізму державного замовлення щодо розроблення та впровадження пріоритетних інноваційних ідей у виробничі процеси та дифузю технологій задля технологічної модернізації і переоснащення виробництва. Розширення періоду створення державного замовлення на розроблення нових передових технологій.

9. Дієва державна інноваційна цільова комплексна програма формування конкурентоздатних високотехнологічних інновацій, наукомістких технологій, технологічної модернізації промисловості, яка втілює стратегічні пріоритетні напрями інноваційної діяльності.

10. Формування та розвиток НІС, конфігурації інноваційних структур з врахуванням вітчизняної системи менеджменту, інститутів законодавчо-правового забезпечення, ефективних і результативних науково-дослідних систем, механізмів відтворення.

11. Стимулювання інноваційної активності великих бізнес-структур, промислових груп та інших структур, високотехнологічних структур малих та середніх форм підприємництва на підґрунті сформованої державної інноваційної політики та розвитку інституційного забезпечення. 12. Підвищення технічного рівня видів економічної діяльності, галузей національної економіки та використання власного інноваційного (науково-технічного, інтелектуального тощо) потенціалу.

13. Відродження та розвиток внутрішньофірмової науки, мотивування сфери фундаментальних і прикладних наукових досліджень і розробок у реальному секторі економіки разом із державним науковим сектором.

14. Забезпечення та підтримка комерціалізації досліджень і розробок, розвиток ринку інновацій, формування інституційно-правових, організаційно-економічних умов для комерціалізації, дифузії інновацій.

15. Розвиток і підтримка венчурного підприємництва, зокрема, малих інноваційних фірм, корпоративних форм.

16. Удосконалення нормативно-правового регулювання питання розвитку інновацій в Україні потребує здійснення гармонізації, уніфікації згідно з нормами законодавства європейських країн, оскільки вони наділені ознаками масивності, суперечності та взаємодоповнення (у різноманітних нормативних і правових актах).

17. Зміщення функцій регулювання на регіональний рівень. Україна, маючи значний науковий та інтелектуальний потенціал, не змогла повністю перейти на інноваційний тип розвитку економіки через те, що економічна політика держави, зокрема бюджетна, обмежувалася ринковими перетвореннями й ігнорувала науково-технічний прогрес. Саме тому рівень конкурентоспроможності та інноваційного розвитку в Україні на сьогодні є досить низьким.

В Україні потрібне вдосконалення комплексу прямої підтримки інноваційної діяльності в рамках повноважень ТПП, а саме:

- налагодження системи прямих державних замовлень щодо розроблення та виробництва інноваційної продукції, формування стійких коопераційних зв'язків. Наявна в країні практика розподілу державних замовлень не сприяє стимулюванню до створення стійких ланцюжків співпраці між великими підприємствами і малими чи середніми фірмами. Останні приєднують субпідрядників для виконання державних замовлень через відсутність потрібних ресурсів;

- ініціювати формування науково-дослідницьких організацій, центрів із державно-приватним фінансуванням;
- забезпечення (безоплатне) державними інформаційними ресурсами організацій, які акумулюють, здійснюють дифузію й абсорбцію інформації про новітні пропозиції, надають консультаційні, фінансові, інформаційно-комунікаційні, маркетингові, юридичні та інші види послуг;
- розроблення комплексу кон'юнктурних досліджень попиту на інноваційну (науково-технічну) продукцію завдяки наданню таких функцій науково-дослідному інституту;
- об'єднання фінансування наукових прикладних досліджень з бюджету з комплексом державних і змішаних капітальних вкладень у межах формування «бюджету розвитку».

Варто виділити такі важливі напрями вдосконалення системи непрямого фінансового стимулювання інноваційної активності вітчизняних підприємств:

- створити диференційовану шкалу визначення інноваційної активності підприємств, що залежить від виду створених, впроваджених, реалізованих інновацій та відповідно до цього виробити диференційовану систему способів стимулювання (пільг у разі виплати податку на прибуток тощо) інноваційної активності суб'єктів господарювання за реалізацію проектів (програм) різного рівня управління в межах стратегічних, регіональних, галузевих пріоритетних напрямів інноваційної діяльності, загальнодержавного, регіонального та місцевого значення;
 - на рівні формування ціни потрібна можливість включення у витрати на виробництво продукції витрат на проведення досліджень та розробок у межах встановлених норм;
 - у групі податкової політики – перепрофілювання податково-бюджетної політики з фіскально-орієнтованої на інвестиційно-орієнтовану.
- Це постає можливим завдяки використанню методів зниження податкового

навантаження для інноваційних підприємств і використанню податкових пільг: податкових канікул, податкового кредиту тощо;

- на рівні фінансово-кредитної політики: масштабний розвиток різних видів організаційних структур інноваційної діяльності, зокрема фінансово-промислових груп, технополісів; розвиток інноваційних видів послуг; державне регулювання процентної ставки на рівні, яка є співставною із середнім показником рентабельності у промисловості та галузях реального сектора економіки; розширення ролі небанківських операцій;

- у групі амортизаційної політики доцільно передбачити можливість підприємств до прискорення процесу амортизації, застосовуючи підвищувальний коефіцієнт від 1 до 3 до норм відносно об'єктів активної частини основних засобів, які отримуються у разі реалізації інноваційного проекту, за умови перевищення приросту обсягів виробництва власне над темпами приросту витрат на модернізацію у попередньому періоді. Такий захід може мати, згідно із зарубіжним досвідом, винятковий характер щодо визначених пріоритетних досліджень і розробок.

Особливістю сучасного етапу розвитку світового господарства є зростання взаємозалежності економік різних країн та інтенсифікації господарських зв'язків між ними, стрімкий розвиток інтеграційних процесів, зростання ринку знань та інтенсивний перехід розвинутих країн до економіки інноваційного типу, що вимагає врахування впливу зовнішніх чинників і відповідних тенденцій при формуванні національного потенціалу конкурентоспроможного розвитку. Підприємництво є джерелом стійкого економічного зростання, стабільності суспільства та забезпечення зайнятості в країні, що безпосередньо впливає на підвищення рівня та якості життя населення. Стабілізація та зростання економіки неможливі без розвитку бізнесу, що потребує розробки та застосування ефективних механізмів підприємництва в країні. Це вимагає постійної ідентифікації вимог і тенденцій глобального бізнес-середовища та відповідної реакції з боку підприємницьких і державних структур.

Так, розвиток підприємництва визнається в Україні одним із пріоритетних напрямів ринкових реформ і державної регуляторної політики. Значення підприємництва та його вплив на соціально-економічні перетворення в країні важко переоцінити. Перш за все, це додаткові надходження до державного бюджету, нові робочі місця, розширення виробництва товарів і послуг як промислового, так і побутового призначення, запровадження ноу-хау та інших досягнень науково-технічного прогресу і, на цій основі, – підвищення добробуту населення.

Посилення кризових явищ у національній економіці може призвести до погіршення перспектив розвитку бізнесу в Україні. Непередбачуваність та недосконалість нормативно-правової бази, складність вітчизняної системи оподаткування, нерегульованість соціально-трудових відносин суттєво ускладнюють адаптацію бізнесу до сучасних соціально-економічних умов господарювання. Важливим завданням держави має стати створення сприятливих умов для функціонування та розвитку підприємництва в країні без бюрократичних бар'єрів з адекватною податково-правовою базою. Основним напрямком поступового відновлення та розвитку національної економіки має стати стимулювання та формування інфраструктури підтримки малого та середнього бізнесу, який складає основу економік більшості розвинутих країн світу.

Важливим завданням Торговельно-промислової палати в напрямку стимулювання розвитку бізнесу в Україні має стати спрощення процедур започаткування та поліпшення умов ведення бізнесу, формування сприятливих та відносно прогнозованих умов для успішного розвитку національного підприємництва в перспективі.

Сьогодні в економіці України відбуваються швидкі та не до кінця прогнозовані перетворення, спричинені політичними та іншими факторами впливу. Обов'язковою і об'єктивною умовою виходу України з соціально-економічної кризи є наявність коштів, потрібних для уникнення бюджетного дефіциту та для активної інвестиційної діяльності у різні сфери виробництва.

Активізація цієї діяльності в Україні - вкрай важливе завдання, розв'язання якого в сучасних умовах неможливе без ефективного державного втручання. Саме держава відповідає за створення сприятливого інвестиційного середовища, тому подальший розвиток соціально-економічної ситуації в Україні значною мірою залежатиме від результативності державної інвестиційної політики і від подолання несприятливих тенденцій, накопичених у сфері інвестування.

Для економічного зростання України необхідна перебудова інституціональної структури, яка не є опорою для розвитку, оскільки страждає від бюрократизму, недостатньої прозорості й фаворитизму. А, отже, виникає необхідність більш детального вивчення питань розвитку підприємництва в країні.

Мале і середнє підприємництво є невід'ємним елементом функціонування конкурентної ринкової системи господарювання, а його розвиток має бути одним із основних завдань з точки зору його потенціалу створення нових робочих місць, підвищення рівня добробуту населення та забезпечення економічного зростання країни. Так, МСП в ЄС складають 99% усіх підприємств. У період з 2010 по 2017 р. ними було створено близько 85% нових робочих місць: на їх частку доводилися дві третини населення, зайнятого в приватному секторі. Європейська комісія (ЄК) вважає підтримку МСП і підприємницької діяльності необхідною умовою економічного зростання, впровадження інновацій, створення робочих місць і соціальної інтеграції в ЄС.

У Канаді позика, що виділяється, на десять років не перевищує 250 тис. доларів під 2-3% річних. В інших випадках, частково компенсуючи будь-які втрати по позиках, федеральний уряд полегшує малому бізнесу отримання позики. У Кореї державні кошти для підтримки МСБ витрачаються за трьома напрямками: надання пільгових кредитів (термін до 8 років і процентна ставка на 2,5-3% нижче банківської), розробка і впровадження нових технологій, поповнення обігових коштів. В Японії позики можна отримати під 2-4% –

стимулювання кооперативної діяльності МСБ, коли вітається об'єднання малих підприємств в кооперативи (суто японський підхід, що означає, що можна отримати землю, пільгові кредити під розвиток нових технологій, під транспорт, загальну стоянку для автомашин й ін.). У Сінгапурі при отриманні кредиту строком до 4 років діє ставка в 5% річних, а при отриманні довгострокового кредиту – 6,5%. Спеціальне пільгове кредитування передбачене для мікрофірм, чисельність персоналу яких не перевищує 10 чоловік. Кредитно-банківська система Сінгапуру об'єднує близько 700 різних фінансових організацій, у тому числі 122 комерційні банки (з них 116 – іноземних), 7 фінансових і 146 страхових компаній. У Кореї питаннями регулювання малого бізнесу займається 15 організацій, велика частина з них урядові. Засновані два банки і два фонди, орієнтовані на малий бізнес. Слід зазначити, що стимулюванням експорту продукції малих підприємств займаються великі зовнішньоторговельні структури. Вони досліджують ринок, забезпечують підприємців інформацією, допомагають вийти на світовий ринок, ведуть роботу з питань зниження податків, митних тарифів і ставок пільгових кредитів.

Найбільш популярною мірою підтримки Торгово-промислової палати малого і середнього підприємництва практично в усіх країнах є надання державних гарантій по кредитах МСБ. Усі країни ЄС мають свої державні гарантійні програми. В якості інших заходів підтримки сектора МСБ у вказаних країнах використовуються як цільові кредити (наприклад, на розвиток інновацій) з пільговими умовами (у Швейцарії та ін.), мікрофінансування, гарантії по експортних операціях, податкові пільги.

Таким чином, за результатами дослідження зарубіжного досвіду можна сформулювати основні напрями підтримки малого та середнього підприємництва для Торгово-промислової палати в Україні:

- розробка і прийняття комплексної стратегії розвитку МСП і відповідного плану заходів; зосередження роботи на проведенні інституціональних реформ (наприклад, установа агентства або структури,

відповідальної за реалізацію економічної політики у сфері МСП), здійсненні контролю і оцінки, а також на вжитті нескладних в реалізації заходів підтримки в таких сферах, як доступ до фінансування, підприємницькі уміння, підприємницька діяльність жінок, інтернаціоналізація МСП і розвиток інновацій;

- розширення масштабів цільової підтримки, щоб оптимізувати інфраструктуру підтримки бізнесу, стимулювати співпрацю з науково-дослідними центрами в інноваційній сфері і реалізувати програму з розвитку експорту;

- концентрація уваги на непрямих заходах підтримки, перш за все на покращенні загального бізнес-середовища; зміцнення рамкових умов для підприємців, зокрема усунення бар'єрів та надання підтримки МСП на найважливіших етапах життєвого циклу, зниження рівня корупції; розробка інструментів стимулювання розвитку підприємництва, інвестування інноваційної та експортної спроможностей у сферах агробізнесу, інформаційних та комунікаційних технологій, туризмі та будівництві;

- зниження податкового навантаження як на існуючі малі підприємства, так і на ті, що знову відкриваються. Доцільне виділення грантів і субсидій, якщо підприємства, що отримали допомогу, не можуть повною мірою розвиватися, обтяжені виплатами податків. Це сприятиме рішенню і проблеми наявності в країні неформального «тіньового» бізнесу. Через етап високих податків пройшли багато країн Заходу, але надалі їм довелося від цього відмовитися внаслідок збільшення «тіньового» сектора;

- удосконалення антикорупційного законодавства і законів про дебіюрократизацію для того, щоб знизити ризики виникнення адміністративних бар'єрів, недобросовісної конкуренції, підвищити захищеність прав власності і контрактних прав, сформувані законодавчі умови діяльності бізнесу і їх безумовне виконання. Хорошим прикладом для України є країни Євросоюзу, де за 24 години (Іспанія) можна зареєструвати свій бізнес, а потім займатися будь-яким бізнесом, що не потребує ліцензії;

- розробка заходів законодавчого порядку, стимулюючих кредитування і інвестування у сфері малого та середнього бізнесу. Основні проблеми, з якими стикаються підприємці: висока вартість і ускладнений доступ до позикових фінансових ресурсів. При вирішенні цієї проблеми можливий стійкіший розвиток і підвищення конкурентоспроможності бізнесу в Україні;

- субсидії, спрямовані на компенсацію витрат при відкритті своєї справи або розширення бізнесу підприємців, мають бути замінені субсидіями, як і в розвинених країнах, видаваними перед здійсненням витрат (на певний проект), оскільки брак коштів залишається однією з найбільш гострих проблем малого та середнього бізнесу;

- розв'язання проблеми надання малим і середнім підприємствам державних замовлень. Це можна зробити, розробивши жорсткі вимоги до частки замовлень, що доводяться на малі та середні підприємства, в загальній частці замовлень. Найбільш прийнятною, на наш погляд, являється практика США і Німеччини в цьому питанні;

- підготовка висококваліфікованих кадрів для ведення підприємницької діяльності;

- постійне вивчення і адаптування на території України досвіду підтримки малого та середнього бізнесу зарубіжних країн. Одним із способів здійснення цього є організація для усіх рівнів влади круглих столів, семінарів і конференцій з передачі досвіду розвитку і підтримки малого та середнього бізнесу в інших країнах. Можливим рішенням може бути і відправка на навчання чиновників за кордон;

- покращення іміджу суб'єктів малого і середнього підприємництва та збільшення поінформованості громадян про підприємницьку діяльність (інтернет-ресурс, інформаційні кампанії, конкурси бізнес-планів, навчання студентів та тренінги для викладачів). Такі заходи не потребують значних витрат з державного бюджету, але, як показує світовий досвід, вони мають значний позитивний вплив на розвиток малого і середнього підприємництва.

Сучасний розвиток підприємництва супроводжується пошуком інструментів до розширення меж сприяння підприємницькому середовищу та діловій активності громадян. Для цього необхідно сформувати певний баланс між регуляторними практиками і господарською діяльністю економічних агентів на товарних ринках за для зростання привабливості ведення бізнесу в національній економіці.

Проте зростання невизначеності в посткризовому економічному середовищі не лише ускладнює пошук такого балансу, а й провокує порушення попереднього, що загострює поглиблення існуючих вад ринкової та управлінської системи у тій чи іншій країні. Соціально-економічна система України не стала винятком, в ній поряд з іншими країнами світу ведеться пошук шляхів встановлення економічної рівноваги та розвитку в посткризовому конкурентному просторі. Вироблення механізмів переформатування підприємницького середовища та їх застосування у процесі реалізації економічних реформ мають першочергове значення для посилення конкурентоспроможності української економіки, підвищення її стійкості, гнучкості та структурної модернізації згідно вимог часу.

Нині до нагальних завдань у сфері розвитку малого і середнього підприємництва, які потребують залучення діяльності Торгово-промислової палати відносять такі:

- спрощення дозвільних процедур та процедур здійснення державного контролю, отримання документів дозвільного характеру та скорочення термінів проведення таких процедур;
- удосконалення порядку ведення податкового і статистичного обліку та звітності, зниження податкового тиску на економіку та забезпечення його рівномірності;
- зниження тиску з боку контролюючих органів, протидія рейдерству та корупції;
- удосконалення інфраструктури розвитку підприємництва;

- впровадження регіональної політики сприяння розвитку малого підприємництва;
- створення сприятливих фінансових передумов для започаткування та здійснення підприємницької діяльності, доступності фінансових ресурсів для підприємців;
- забезпечення державної підтримки малого і середнього підприємництва, що працюють у сфері інвестиційної, інноваційної і науково-технічної діяльності, впровадження зарубіжного досвіду з питань започаткування нових інноваційних технологій в господарській діяльності;
- посилення уваги до інформаційного забезпечення, навчання і підвищення кваліфікації кадрів;
- підтримка нових механізмів співробітництва підприємств з органами виконавчої влади та громадськості.

Слід також зазначити, що для просування експорту та розвиток експортного потенціалу українського бізнесу в рамках діяльності ТПП є:

- створення всеукраїнської мережі Центрів підтримки експорту вітчизняних підприємств;
- розвиток мережі торгових представництв за кордоном;
- просування бренду «made in Ukraine»;
- підвищення цінності діяльності системи ТПП в Україні з підтримки експорту;
- системна робота щодо зниження/зняття адміністративних, торгових, фіскальних та інших обмежень для вітчизняних товарів та послуг;
- посилення виставкової активності і розвиток бізнес-туризму.

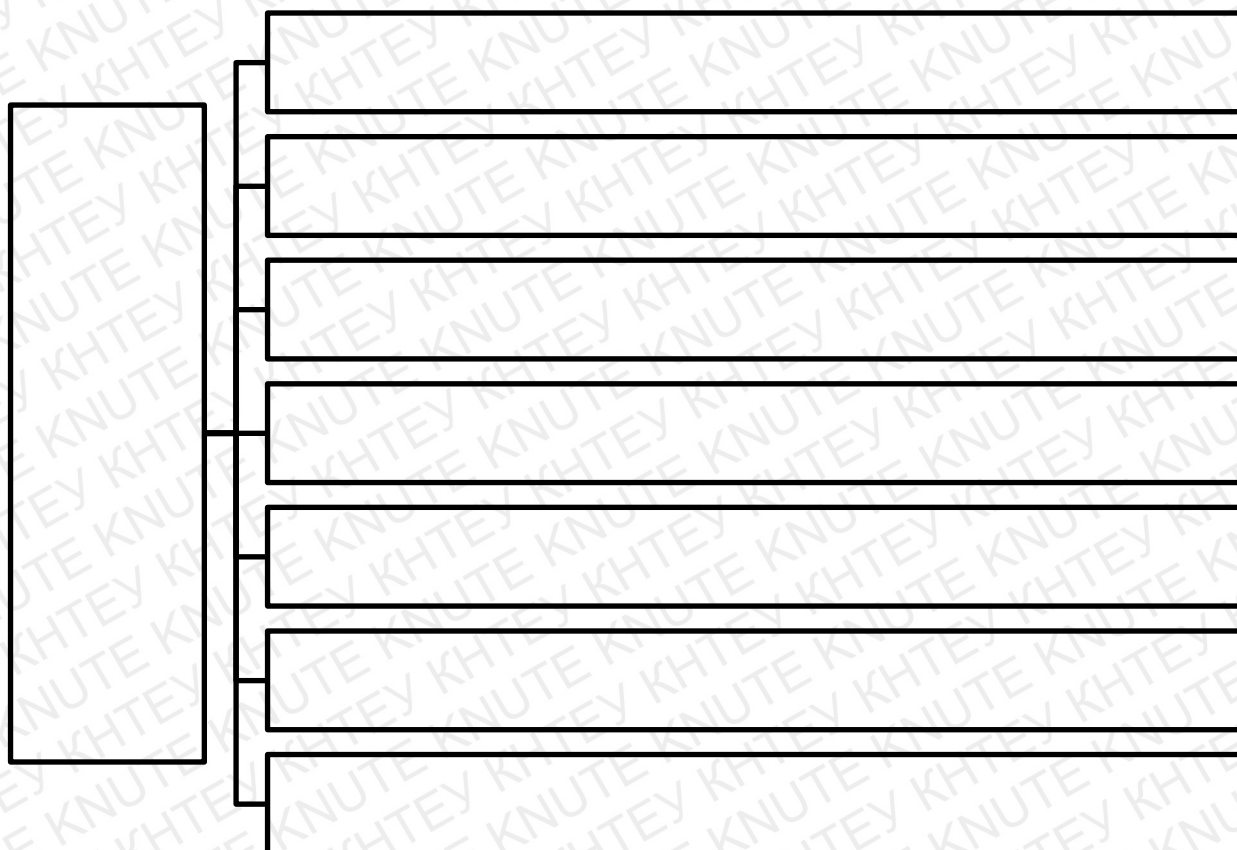

Рис. 3.2. Напрямки діяльності ТПП в рамках підвищення конкурентоспроможності України

Основними напрямками діяльності ТПП в послугах для бізнесу та стимулювання інвестиційної діяльності повинні бути:

- підтримка й удосконалення існуючого портфеля послуг і розвиток нових;
- підтримка всеукраїнської мережі розвитку інвестиційної діяльності, підготовка регіональних інвестиційних паспортів;
- сприяння формуванню індустріальних парків, бізнес-інкубаторів, кластерів, фондів розвитку підприємництва, бізнес-акселераторів, міжрегіональних бізнес-партнерств, бізнес-клубів;
- створення розгалуженої системи навчання та підвищення кваліфікації.

Таблиця 3.4

Напрямки підвищення конкурентоспроможності країни та підприємств в рамках роботи ТПП

№	Назва заходу	Основні завдання
---	--------------	------------------

1	Сприяння розвитку малого і середнього бізнесу і підвищення його ролі в економічному і соціальному житті суспільства	<ul style="list-style-type: none"> – організація обговорення з бізнес-спільнотою законодавчих та нормотворчих ініціатив регіонального та державного рівнів, які зачіпають інтереси суб'єктів підприємницької діяльності; – участь в розробці та реалізації державних і регіональних програм розвитку малого і середнього підприємництва; – моніторинг зміни адміністративного навантаження на бізнес; – консультування суб'єктів малого і середнього бізнесу з питань ведення підприємницької діяльності, порядку та умов надання державної і регіональної підтримки.
2	Підвищення конкурентоспроможності суб'єктів малого і середнього підприємництва в сфері промислового виробництва за допомогою організації їх коопераційної взаємодії з великим бізнесом через систему субконтрактації	<ul style="list-style-type: none"> – розвиток Центру субконтрактації як структурного підрозділу ТПП; – забезпечення інтеграції Центру субконтрактації з Національним партнерством розвитку субконтрактації і інформаційними ресурсами системи ТПП; – проведення комплексного дослідження з метою визначення потенціалу розвитку і товарної номенклатури субконтрактації на регіональному та державному рівнях; – популяризація механізмів промислової кооперації серед підприємств країни.
3	Формування сприятливого середовища для створення і реалізації в Україні інвестиційних та інноваційних проектів	<ul style="list-style-type: none"> – створення і розвиток інфраструктури для забезпечення в Україні інвестиційної діяльності; – сприяння в розробці та реалізації інвестиційних стратегій; – популяризація досвіду роботи ТПП по сприянню залучення інвестицій в інвестиційні та інноваційні проекти; – популяризація формування механізмів державно-приватного партнерства серед підприємницького бізнес-спільноти та населення країни.

Продовження таблиці 3.4

4	Інтегрування українського бізнесу в світову господарську систему	<ul style="list-style-type: none"> – підтримка експорту виробленої в Україні продукції за кордон; – участь у виставках-ярмарках, проведення презентацій українських компаній за кордоном; – залучення бізнесу до двосторонніх переговорів.
5	Організація і проведення заходів, спрямованих на розвиток інвестиційної і інноваційної діяльності	<ul style="list-style-type: none"> – проведення на базі ТПП України семінарів та консультацій для суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють діяльність в науково-технічній сфері; – організація навчальних семінарів з питань розробки та реалізації інвестиційних проектів; – проведення на базі ТПП інвестиційних сесій з метою сприяння залученню інвестицій в рамках організації зустрічі ініціаторів перспективних проектів, що реалізуються на території країни, з потенційними інвесторами, експертами та організаціями інфраструктурної підтримки державного і регіонального

		рівнів.
6	Участь в діяльності з протидії корупції	<ul style="list-style-type: none"> – участь у розвитку інститутів громадського контролю за дотриманням антикорупційного законодавства та взаємодія з уповноваженими органами державної влади; – активізація взаємодії із засобами масової інформації, організація круглих столів та інших заходів за участю представників органів влади для публічного обговорення нормативних правових актів та їх проектів; – надання сприяння підприємствам і підприємцям в отриманні інформаційно-консультаційної допомоги з питань протидії корупції, організація курсів і семінарів для підприємців з проблем корупції та навчання методам протидії корупції; – формування в підприємницькому середовищі нетерпимого ставлення до корупційного поведінки, популяризація цивілізованої поведінки в бізнесі.

Таким чином, активізація підприємництва та зростання масштабів і ефективності функціонування підприємницького сектору є одним з головних чинників позитивних структурних змін та модернізації національного господарства, становлення нових ресурсів економічного пожвавлення, підвищення якості життя населення. Розвиток підприємництва також веде до інституційної перебудови суспільства на основі поширення економічної свободи та становлення «середнього класу» як підґрунтя соціальної стабільності.

Удосконалення діяльності ТПП дозволить в подальшому дозволить збільшити обсяг наданих послуг, прогностичні показники щодо яких відображено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5

Прогностичні показники реалізації послуг ТПП на 2018-2020 рр.

ВИД ПОСЛУГ	Прогностичні показники реалізації послуг, тис. грн.			Темп приросту, %		
	2018	2019	2020	2018/2017	2019/2018	2020/2019
1 Сертифікація походження, належності до власного виробництва	236432	304842	373252	40,71	28,93	22,44
2 Проведення експертиз	55747	49279	42811	-10,40	-11,60	-13,13
3 Декларування, брокерські	32423	39779	47135	29,35	22,69	18,49
4 Проведення виставок	23504	30172	36840	39,61	28,37	22,10

5	Інформаційні	13629	16452	19275	26,12	20,71	17,16
6	Зовнішньоекономічні	13791	17229	20667	33,21	24,93	19,95
7	Переклади	9031	10056	11081	12,80	11,35	10,19
8	Юридичні	8664	9528	10392	11,08	9,97	9,07
9	Оренда	8201	9164	10127	13,30	11,74	10,51
10	Оцінка вартості майна	6632	6064	5496	-7,89	-8,56	-9,37
11	Навчання	6127	6524	6921	6,93	6,48	6,09
12	Сприяння розвитку бізнесу	8278	10484	12690	36,33	26,65	21,04
13	Товарна нумерація	8246	10490	12734	37,39	27,21	21,39
16	Видача карнетів АТА	5283	6583	7883	32,64	24,61	19,75
15	Патентно-ліцензійні	1886	1986	2086	5,60	5,30	5,04
16	Транспортні	1134	1268	1402	13,40	11,82	10,57
17	Провайдерські	895	1088	1281	27,49	21,56	17,74
18	Рекламно-видавничі	375	120	135	-40,48	-68,00	12,5
19	Обслуговування програмних комплексів	663	800	937	26,05	20,66	17,12
20	Консультаційні	800	1087	1374	55,95	35,87	26,40
21	Комплексні послуги в галузі впровадження системи якості	793	909	1025	17,13	14,63	12,76
22	Інші послуги	28036	33220	38404	22,69	18,49	15,61
23	Інші операційні та позареалізаційні доходи	126934	96895	66856	-19,14	-23,67	-31,00
	ВСЬОГО	597504	664019	730534	14,29	11,13	10,02

Таким чином, можемо зробити висновок, що протягом 2018-2020 рр. відбуватиметься збільшення кількості наданих послуг ТПП на 14,29% в 2018 році, на 11,12% в 2019 році та 10,02% в 2020 році.

Висновки до розділу 3

На основі проведеного дослідження можемо зробити наступні висновки:

- для активізації економічного розвитку економіки України та реалізації її конкурентних переваг необхідно зосередитись на покращанні інвестиційного клімату та стимулюванні внутрішнього товаровиробника щодо виробництва товарів та послуг, конкурентних на зовнішніх ринках.

Важливим завданням Торговельно-промислової палати в напрямку

стимулювання розвитку бізнесу в Україні має стати спрощення процедур започаткування та поліпшення умов ведення бізнесу, формування сприятливих та відносно прогнозованих умов для успішного розвитку національного підприємництва в перспективі;

- з метою створення системи ТПП в Україні стабільної, розгалуженої мережі з ефективною системою управління, потужною інфраструктурою та ресурсною базою, професійними кадрами доцільним є: розподіл функцій між ТПП України та регіональними палатами, оптимізація зв'язків між ТПП України та регіональними палатами; розвиток горизонтальних зв'язків між регіональними палатами; «Мережева експертиза», в якій система ТПП використовує спеціалізовані ресурси кожної палати; діяльність системи ТПП в Україні відповідно до принципів «зеленого офісу»; постійний професійний розвиток; підвищення рівня корпоративної культури;

- сучасний розвиток підприємництва супроводжується пошуком інструментів до розширення меж сприяння підприємницькому середовищу та діловій активності громадян. Для цього необхідно сформувати певний баланс між регуляторними практиками і господарською діяльністю економічних агентів на товарних ринках за для зростання привабливості ведення бізнесу в національній економіці. Активізація підприємництва та зростання масштабів і ефективності функціонування підприємницького сектору є одним з головних чинників позитивних структурних змін та модернізації національного господарства, становлення нових ресурсів економічного пожвавлення, підвищення якості життя населення. Розвиток підприємництва також веде до інституційної перебудови суспільства на основі поширення економічної свободи та становлення «середнього класу» як підґрунтя соціальної стабільності. Удосконалення діяльності ТПП дозволить в подальшому дозволить збільшити обсяг наданих послуг. Так протягом 2018-2020 рр. відбуватиметься збільшення кількості наданих послуг ТПП на 14,29% в 2018 році, на 11,12% в 2019 році та 10,02% в 2020 році.

ВИСНОВКИ

Проведене дослідження дозволяє зробити наступні висновки.

Визначено, що конкурентоспроможність є специфічною ознакою суб'єкта ринкових відносин, що виявляється в процесі конкуренції та що дозволяє зайняти свою нішу в ринковому господарстві для забезпечення розширеного відтворення, яке передбачає покриття всіх витрат виробництва й отримання прибутку від господарської діяльності.

Встановлено, що аналіз міжнародного досвіду показав, що інститут торгово-промислових палат є однією з найпотужніших і широко розповсюджених у світі форм самоврядування підприємницького сектора. У країнах з розвинутою ринковою економікою торгово-промислові палати визнано вищим рівнем організації бізнес-асоціацій. Багатогалузевий характер діяльності палат і можливість вирішення багатьох соціально-економічних завдань бізнесу зумовлюють масове залучення до них підприємців і швидке зростання їхньої кількості у світі. Торгово-промислові палати в Україні створюються з метою сприяння розвитку національної економіки, її інтеграції у світову господарську систему, формування сучасних промислової, фінансової та торговельної інфраструктури, створення сприятливих умов для підприємницької діяльності, всебічного розвитку усіх видів підприємництва, не заборонених законодавством України, науково-технічних і торговельних зв'язків між українськими підприємцями та підприємцями зарубіжних країн.

Визначено, не існує єдиної методики, за допомогою якої можна було б на основі економічних, політичних, нормативно-правових, соціальних та інших оцінок визначити рівень конкурентоспроможності на рівні країни. Саме тому, на наш погляд, для визначення конкурентоспроможності, для отримання об'єктивного результату, необхідно проводити аналіз шляхом використання декількох методик, які доповнюють одна другу і відповідно дали змогу комплексно оцінити конкурентоспроможність країни за рядом

обраних характеристик.

Проаналізовано, що за багатьма параметрами Україна займає останні місця в рейтингах економічної привабливості. Відповідно до значення індексу наша країна займає не найкращі позиції в рейтингу. У 2016–2017 рр. Україна зайняла 85-те місце серед 138 країн світу, втративши за рік 6 позицій. Незначне покращення нашої країни у певні періоди у позиції в рейтингу, як правило, зумовлювалося меншою кількістю країн, що брали участь у дослідженні. В цілому посилення рейтингу нашої країни у світовому економічному просторі в цілому та різних сферах зокрема (торгівельній, фінансовій, соціальній тощо) є неможливим без формування міцної внутрішньої основи для розвитку, яку і забезпечує система оподаткування. Незважаючи на деякі позитивні зрушення, Україна має потенціал для вдосконалення інституціональних, адміністративних та економічних важелів покращення.

Встановлено, що за багатьма параметрами Україна займає останні місця в рейтингах економічної привабливості. Відповідно до значення індексу наша країна займає не найкращі позиції в рейтингу. Найвищий рейтинг Україна мала у 2006-2007 рр. (69 позиція серед 121 країни), найгірший – у 2010-2011 рр. (89 із 132). У 2016–2017 рр. Україна зайняла 85-те місце серед 138 країн світу, втративши за рік 6 позицій. Незначне покращення нашої країни у певні періоди у позиції в рейтингу, як правило, зумовлювалося меншою кількістю країн, що брали участь у дослідженні. В цілому посилення рейтингу нашої країни у світовому економічному просторі в цілому та різних сферах зокрема (торгівельній, фінансовій, соціальній тощо) є неможливим без формування міцної внутрішньої основи для розвитку, яку і забезпечує система оподаткування. Незважаючи на деякі позитивні зрушення, Україна має потенціал для вдосконалення інституціональних, адміністративних та економічних важелів покращення.

Визначено, що робота Торгово-промислової палати має вплив на ефективний розвиток всіх рівнів діяльності підприємництва: зовнішній, внутрішній, а також на макро- та мікросередовище. Таким чином, можемо дійти

висновку, що діяльність Торгово-промислової палати має позитивний вплив на весь комплекс факторів розвитку підприємництва та має на меті своєї діяльності покращання загального підприємницького клімату на національному рівні.

Досліджено, за результатами проведеного дослідження можемо стверджувати, що взаємодія підприємств на базі Торгово-промислової палати має значний синергетичний ефект. На відміну від галузевих бізнес-асоціацій та кластерів, Торгово-промислова палата України являє собою бізнес-асоціацію, що дає можливість нарощувати міжгалузеве співробітництво, а можливість одержання кращих економічних результатів досягається за рахунок використання переважно горизонтальних зв'язків.

Визначено, що для активізації економічного розвитку економіки України та реалізації її конкурентних переваг необхідно зосередитись на покращанні інвестиційного клімату та стимулюванні внутрішнього товаровиробника щодо виробництва товарів та послуг, конкурентних на зовнішніх ринках. Важливим завданням Торговельно-промислової палати в напрямку стимулювання розвитку бізнесу в Україні має стати спрощення процедур започаткування та поліпшення умов ведення бізнесу, формування сприятливих та відносно прогнозованих умов для успішного розвитку національного підприємництва в перспективі.

Доведено, що з метою створення системи ТПП в Україні стабільної, розгалуженої мережі з ефективною системою управління, потужною інфраструктурою та ресурсною базою, професійними кадрами доцільним є: розподіл функцій між ТПП України та регіональними палатами, оптимізація зв'язків між ТПП України та регіональними палатами; розвиток горизонтальних зв'язків між регіональними палатами; «Мережева експертиза», в якій система ТПП використовує спеціалізовані ресурси кожної палати; діяльність системи ТПП в Україні відповідно до принципів «зеленого офісу»; постійний професійний розвиток; підвищення рівня корпоративної культури.

Встановлено, що сучасний розвиток підприємництва супроводжується

пошуком інструментів до розширення меж сприяння підприємницькому середовищу та діловій активності громадян. Для цього необхідно сформувати певний баланс між регуляторними практиками і господарською діяльністю економічних агентів на товарних ринках за для зростання привабливості ведення бізнесу в національній економіці. Активізація підприємництва та зростання масштабів і ефективності функціонування підприємницького сектору є одним з головних чинників позитивних структурних змін та модернізації національного господарства, становлення нових ресурсів економічного пожвавлення, підвищення якості життя населення. Розвиток підприємництва також веде до інституційної перебудови суспільства на основі поширення економічної свободи та становлення «середнього класу» як підґрунтя соціальної стабільності. Удосконалення діяльності ТПП дозволить в подальшому дозволить збільшити обсяг наданих послуг. Так протягом 2018-2020 рр. відбуватиметься збільшення кількості наданих послуг ТПП на 14,29% в 2018 році, на 11,12% в 2019 році та 10,02% в 2020 році.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Офіційний сайт Глобальної федерації рад з конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://thefgcc.org>.
2. Офіційний сайт Національної ради з конкурентоспроможності (Ірландія) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.competitiveness.ie/>.
3. Офіційний сайт Міжнародного інституту розвитку менеджменту [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imd.org/wcc/>.
4. Офіційний сайт Інституту Стратегії та Конкурентоспроможності [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.isc.hbs.edu/>.
5. The Determinants of National Competitiveness. Mercedes Delgado, Christian Ketels, Michael E. Porter, and Scott Stern. NBER Working Paper № 18249.– July 2012.
6. World Economic Forum [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://reports.weforum.org/global-competitivenessreport-2015-2016/faqs/>.
7. Морохова В.О. Конкурентоспроможність: аналіз теоретичних підходів до визначення поняття / В.О. Морохова, О.О. Нужний // Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». – 2012. – Вип. 9 (2). – С. 443–451.
8. Синюченко М.І. Конкурентоспроможність національної економіки: дослідження ефективності факторів зростання / М.І. Синюченко // Бізнес Інформ. – 2014. – № 7. – С. 14–17.
9. Масляева О.О. Економічна сутність категорії «конкурентоспроможність»: дефініція та систематизація / О.О. Масляева. // Ефективна економіка. – 2011. – № 10.
10. Загурський О.М. Теоретико-методологічні підходи до визначення категорії «конкурентоспроможність» / О.М. Загурський // Наукові праці НДФІ. – 2014. – Вип. 3. – С. 38–49.
11. Портер М. Международная конкуренция / М. Портер. – М.: Международные отношения, 2004. – 896 с.

12. Романенко В. Конкуренстоспроможність національної економіки: системний підхід / В. Романенко // Вісник Київського національного торговельно-економічного університету. – 2012. – № 2. – С. 21–28.
13. Паламарчук О.М. Міжнародна конкурентоспроможність України: оцінка проблем та шляхи покращення конкурентних позицій / О.М. Паламарчук // Економічний вісник університету. – 2013. – Вип. 20 (1). – С. 111–115.
14. Чернега О.Б. Аналіз та оцінка впливу цивілізаційної складової на параметри розвитку та рівень конкурентоспроможності країн / О.Б. Чернега, Ю.Г. Бочарова // Журнал європейської економіки. – 2012. – Т.11. – № 1. – С. 55–91.
15. Назиров К.З. Конкуренстоспроможність економіки України на сучасному етапі / К.З. Назиров // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія «Економічна теорія та право». – 2013. – № 4. – С. 165–172.
16. Вальтер Ж. Конкуренстоспособность: общий подход / Ж. Вальтер. – М.: РЕЦЭП, 2005. – 52 с.
17. Швайка Л.А. Конкуренстоспроможність національної економіки: теоретичний аспект / Л.А. Швайка // Квалілогія книги. – 2009. – № 2. – С. 127–130.
18. Малік М. Й. Конкуренстоспроможність підприємств: методологія і механізми [Текст] : монографія / М. Й. Малік, О. А. Нужна. - К. : ННЦ ІАЕ, 2007. - 270 с.
19. Скударь, Г. М. Управление конкурентоспособностью крупного акционерного общества: проблемы и решения [Текст] / Г. М. Скударь. - К.: Наук. думка, 2011. - 496 с.
20. Балабанова, Л. В. Управление конкурентоспособностью предприятий на основе маркетинга [Текст]: монографія / Л. В. Балабанова, А. В. Кривенко. - Донецк: ДонГУЭТ, 2012. - 141 с.

21. Балабанова Л.В., Холод В.В. Стратегічне управління конкурентоспроможністю підприємств. –К.: ВД Професіонал, 2006 – 320 с.
22. Воронов, Д. С. Оценка, анализ и выявление путей повышения конкурентоспособности предприятий [Текст] : дис. канд. экон. наук: 08.00.05 / Д. С. Воронов. - Екатеринбург, 2013. - 145 с.
23. Ермолов, М. О. Чем отличается конкурентоспособность фирмы от конкурентоспособности товара. Как продать товар на вашем рынке [Текст] / М. О. Ермолов. - М.: Мысль, 2010. - 364 с.
24. Смоленюк П.С. Конкурентоспроможність як економічна категорія / П.С. Смоленюк /Інноваційна економіка: [всеукр. наук.-виробн. журнал]. – 2011. – № 7 (70). – С. 70–75 [Електронний ресурс]. – Режим доступу http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/inek/2011_7/70.pdf.
25. Савчук С. И. Основы теории конкурентоспособности : монография / С. И. Савчук [под науч. ред. акад. НАН Б. В. Буркинського]. – Мариуполь: Рената, 2010. – 520 с.
26. Воронкова А. Е. Управлінські рішення в забезпеченні конкурентоспроможності підприємства. Організаційний аспект : монографія / Воронкова А. Е., Калюжна Н. Г., Отенко В. І. – Х. : ВД «ІНЖЕК». 2014 – 512 с.
27. Болдирь Г. М. Моделі поведінки торгово-промислової палати як інформаційного агента в системі взаємодії бізнесу та влади / Г. М. Болдирь // Вісник економічної науки України. – 2009. – № 1(15). – С. 39 – 43.
28. Науменко С. В. Регіональна палата – ключ до нових ринків / С. В. Науменко // Діловий вісник. – 2003. – № 4 (107). – С. 22 – 23.
29. Погребняк, Д. В. Методи діагностики конкурентоспроможності підприємства / Д. В. Погребняк // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. Збірник наукових праць. – 2011. – Випуск 32. – С. 45–51.
30. Иванов, Ю. Б. Конкурентоспособность предприятия: оценка, диагностика, стратегия : монография / Ю. Б. Иванов, А. Н. Тищенко, Н. А. Дробитько. – Х. : ХГЭУ, 2003. – 349 с.

31. Костюк, Л. А. Теоретичні та методичні засади оцінки конкурентоспроможності / Л. А. Костюк // Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету. (Економічні науки). – 2012. – Випуск 2. – С. 22–30.
32. Управління конкурентоспроможністю підприємства : навч. посібн. / С. М. Клименко, Д. О. Дуброва, Т. В. Барабась та ін. – К. : КНЕУ, 2006. – 527 с.
33. Душко, А. П. Обеспечение конкурентоспособности предприятий [Текст] : дис. канд. экон. наук / А. П. Душко. - СПб., 2014.- 221 с.
34. Фасхиев, Х. А. Анализ методов оценки качества и конкурентоспособности грузовых автомобилей [Текст] / Х. А. Фас-хиев // Методы менеджмента качества. - 2001. - № 3. - С. 24-29.
35. Беляєва С.В. Обґрунтування операційних рішень при реалізації конкурентної стратегії підприємств легкої промисловості: дис. ... канд. екон. наук: 08.00.04 / Світлана Володимирівна Беляєва. – Київ: Київський національний університет технологій та дизайну, 2012. – 277 с
36. Corruption Perceptions Index – 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.transparency.org/cpi2017.
37. Human Development Report 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: hdr.undp.org/sites/default/files/hdr14-report-en-1.pdf.
38. KOF Index of Globalization 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://globalization.kof.ethz.ch/>.
39. List of Countries by Projected GDP per capita // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://statisticstimes.com/economy/countries-by-projected-gdp-capita.php>
40. The Global Competitiveness Report 2013-2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2013-14.pdf.
41. The Global Competitiveness Report 2014-2015 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

- http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2014-15.pdf.
42. The Global Competitiveness Report 2015-2016 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2015-16.pdf.
43. The Global Competitiveness Report 2016-2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www3.weforum.org/docs/WEF_GlobalCompetitivenessReport_2016-17.pdf.
44. World Bank Ease of Doing Business Report 2017. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.doingbusiness.org/rankings>.
45. World Press Freedom Index – Reporters Without Borders [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://rsf.org/index2014/data/index2014_en.pdf.
46. Александрова Б. Оцінка конкурентоспроможності Торгово-промислової палати / Б. Александрова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Економічні науки. Вип. 5, ч. 1. – 2014. – С. 131–133.
47. Базилук Я.Б. Конкурентоспроможність національної економіки : сутність та умови забезпечення // Я.Б. Базилук / [Монографія] – К. : НІСД, 2012. – 232 с.
48. Бобиль В. Розвиток малого та середнього підприємництва як складова соціально-економічної стабільності сучасної України / В. Бобиль // Україна: аспекти праці. – 2008. – № 3. – С. 35–38.
49. Валовой внутренний продукт на душу населения в странах мира // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://svspb.net/danmark/vvp-strana-dushu-naselenija.php>.
50. Дергачова, В. В. Україна в системі міжнародної конкурентоспроможності: оцінка позицій, причини і шляхи відродження / В. В. Дергачова, Т. Г. Шеремет // Економічний вісник НТУУ «КПІ». – 2010. – №7. – С. 86-90.
51. Конкурентоспроможність економіки України в умовах глобалізації // Я.А. Жаліло, Я.Б. Базилук, Я.В. Белінська та ін. / За ред. Я.А. Жаліла. – К. :

НІСД, 2015. – 388 с.

52. Кредісов В.А. Система суспільно-економічних чинників функціонування підприємництва / В.А. Кредісов // Формування наукових відносин в Україні: зб. наук. праць. Вип. 3 (34). – К., 2014. – С. 3–9

53. Матеріали Всесвітнього економічного форуму (щорічна нарада 2014-2017 рр.). Електронний ресурс – [режим доступу]: <http://www.weforum.org>.

54. Обсяг реалізованої промислової продукції за основними промисловими групами (ОПГ) у 2016 році // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

55. Офіційний сайт Торгово-промислової палати України. Електронний ресурс – [режим доступу]: <https://ucsi.org.ua/>

56. Паламарчук, О. М. Міжнародна конкурентоспроможність України: оцінка проблем та шляхи покращення конкурентних позицій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%9E%D0%BB%D1%8F/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ecvu_2013_20\(1\)_24.pdf](file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%9E%D0%BB%D1%8F/%D0%9C%D0%BE%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%D0%BA%D1%83%D0%BC%D0%B5%D0%BD%D1%82%D1%8B/Downloads/ecvu_2013_20(1)_24.pdf)

57. Світовий індекс промислової конкурентоспроможності – 2016 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://finpost.com.ua/news/2972>

58. Соціально-економічний розвиток України за 2016 рік і 2017 рік // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>

59. Швець В.Я. Малий бізнес: інвестиційні важелі розвитку, проблеми та перспективи / В.Я. Швець // Вісник економічної науки України. – 2016. – № 1. – С. 105–112.

60. Шевченко, О.О. Моделі підвищення міжнародної конкурентоспроможності країни: теоретико-методологічний аспект / О.О. Шевченко // Економічний вісник Донбасу. – 2011. – № 3. – С. 25-28.

61. Шнипко О.С. Національна конкурентоспроможність: сутність, проблеми, механізм реалізації – К. : Наукова думка, 2013. – 342 с.

62. Болдирь Г. М. Моделі поведінки торгово-промислової палати як інформаційного агента в системі взаємодії бізнесу та влади / Г. М. Болдирь // Вісник економічної науки України. – 2009. – № 1(15). – С. 39-43.
63. Гурняк І. Л. Рейтингова оцінка торгово-промислових палат регіонів України / І. Л. Гурняк // Економічні ЕСЕ. – К. : Інститут реформ, 2013. – Вип. 16. – С. 57 – 60.
64. Добкіна К. Р. Торгово-промислова палата України: історико-правові аспекти виникнення та становлення / К. Р. Добкіна // Вісник прокуратури. – 2008. – № 8. – С. 120 – 124
65. Про торгово-промислові палати в Україні : Закон України від 2 грудня 1997 р. № 671/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – № 13. – Ст.
66. Бондаренко В.А. Основные характеристики систем государственной общественной поддержки и развития малого и среднего предпринимательства зарубежных стран / В.А.Бондаренко, А.Д.Иоффе, В.Н.Нагих // Материалы Пятой Всерос. науч.-практ. конф. представителей малых предприятий 10-11 марта 2004 г. – 19 с.
67. EU SMEs in 2012: at the crossroads. Annual report on small and medium-sized enterprises in the EU, 2011/12 [Електронний ресурс]. – Rotterdam : European Commission, 2012. – 89 pp. – Режим доступу : http://ec.europa.eu/enterprise/policies/sme/facts-figures-analysis/performance-review/files/supportingdocuments/2012/annual-report_en.pdf (С. 15).
68. Концепція Загальнодержавної програми розвитку малого і середнього підприємництва на 2014-2024 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/641-2013-%D1%80>.
69. The State of Small Business: a report of the President Transmitted to the Congress. 1998. Washington, D.C.; 1998.
70. Франовская Г.Н. Мировые тенденции развития малого предпринимательства / Г.Н. Франовская // Современная экономика: проблемы и решения. – 2010. – № 3 (3), – С. 53-63 (С. 58-59).

71. Попело О.В. Мале підприємництво як джерело економічного розвитку у високорозвинених країнах / О.В.Попело // Вісник Чернігівського державного технологічного університету. – 2014. – № 3(75). – С.122-134.
72. Джабраїлов Р.А. Європейський досвід правового забезпечення підтримки малого та середнього бізнесу у контексті регіоналізації державного управління економікою / Р.А.Джабраїлов, В.С. Новікова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія «Право». – 2015. – № 31. – Том 2. – С. 36-39.
73. Europe 2020 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ec.europa.eu/europe2020/index_en.htm. 12. SME Policy Index. Eastern Partner Countries 2012 Progress in the implementation on the small business act for Europe [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ufpp.gov.ua/content/PDF>.
74. Шмидт С.Г. Общие положения законодательства против недобросовестной конкуренции в Германии [Електронний ресурс] / С.Г. Шмидт. – Режим доступу: <http://lawfirm.ru/pr/print.php?id=4042>.
75. Рибчак В. І. Світовий досвід державного регулювання підприємств малого бізнесу / В. І. Рибчак // Науковий вісник НЛТУ України : зб. наук.-техн. праць. – Львів: РВВ НЛТУ України. – 2006. – Вип. 16.1. – С. 441–446.
76. Муминов Р. Малый инновационный бизнес: факторы устойчивого развития [Электронный ресурс] / Р. Муминов, И. Абдираимов, С. Маленова. – Режим доступа: http://www.vasilieva.narod.ru/ptpu/17_4_00.htm.
77. Митропан С.О. Світовий досвід державного регулювання підприємництва / С. О. Митропан // Вісник КНУТД. – 2011. – № 4. – С. 163-168.

ДОДАТКИ

Додаток А

Фінансові показники діяльності Торгово-промислової палати України за
2014-2015 рр.

	ДОХІД (тис. грн.)	Обсяг реалізації, тис. грн.		Приріст, тис. грн	Питома вага	
		2015	2014		2015	2014
	ВИД ПОСЛУГ:					
1	Зовнішньоекономічні	7 990	4 179	3 812	1,83%	1,26%
2	Сертифікація походження, належності до власного виробництва	150 446	152 383	-1937	34,37%	45,85%
3	Сертифікація відповідності	272	3 286	-3 015	0,06%	0,99%
4	Проведення експертиз	44 372	41207	3166	10,14%	12,40%
5	Проведення виставок	10 588	8477	2111	2,42%	2,55%
6	Проведення тендерів	41	39	2	0,01%	0,01%
7	Товарна нумерація	2 749	2 425	324	0,63%	0,73%
8	Оцінка вартості майна	8 218	5 682	2 535	1,88%	1,71%
9	Декларування, брокерські	14 845	14 059	787	3,39%	4,23%
10	Переклади	6 585	5 606	980	1,50%	1,69%
11	Інформаційні	6 703	6 275	429	1,53%	1,89%
12	Юридичні	4 259	5 467	-1208	0,97%	1,64%
13	Патентно-ліцензійні	1070	630	440	0,24%	0,19%
14	Рекламно-видавницькі	924	665	259	0,21%	0,20%
15	Оформлення документів для в'їзду та виїзду	118	257	-138	0,03%	0,08%
16	Навчання	3 229	5 512	-2 283	0,74%	1,66%
17	Оренда	5 052	6 041	-989	1,15%	1,82%
18	Комплексні послуги в галузі впровадження системи якості	364	112	252	0,08%	0,03%
19	Видача карнетів А.Т.А.	2 112	1481	631	0,48%	0,45%
20	Землепорядні	185	204	-20	0,04%	0,06%
21	Проведення аукціонів	26	0	26	0,01%	0,00%
22	Транспортні	739	420	319	0,17%	0,13%
23	Туристичні	565	387	178	0,13%	0,12%
24	Сприяння роботі підвладних підприємств	1949	1676	273	0,45%	0,50%
25	Сприяння розвитку бізнесу	3 027	886	2 142	0,69%	0,27%
26	Дошкільна освіта	74	249	-175	0,02%	0,07%
27	Екологічні	106	59	46	0,02%	0,02%
28	Обслуговування програмних комплексів	309	385	-76	0,07%	0,12%
29	Провайдерські	407	337	70	0,09%	0,10%
30	Ведення недержавних реєстрів	19	14	5	0,00%	0,00%
31	Громадське харчування	410	645	-235	0,09%	0,19%
32	Консультаційні	132	274	-141	0,03%	0,08%
33	Аудиторські	1	0	1	0,00%	0,00%
34	Ріелторські	0	6	-6	0,00%	0,00%

35	Електровимірювальні	135	121	14	0,03%	0,04%
36	Ксерокопіювання	28	32	-4	0,01%	0,01%
37	Інші послуги	12 764	9 441	3 323	2,92%	2,84%
38	Інші позареалізаційні доходи	146 898	53 460	93 438	33,56%	16,08%
ВСЬОГО:		437 712	332 377	105 335	100%	100%
ВИТРАТИ (тис. грн.):		Роки		Приріст тис. грн.,	Питома вага	
		2015 р.	2014 р.	+/-	2015 р.	2014 р.
1.	Матеріальні затрати	24 884	21051	3 833	6,6%	6,9%
2.	Витрати на оплату праці	150 283	131 037	19 247	39,6%	43,1%
3.	Відрахування на соціальні заходи	49695	45166	4 529	13,1%	14,8%
4.	Амортизація	21170	17 559	3 610	5,6%	5,8%
5.	Інші виграти	120 608	81273	39 336	31,8%	26,7%
6.	Обов'язкові платежі та збори	12 786	8129	4 658	3,4%	2,7%
ВСЬОГО:		379 426	304 214	75 212	100%	100%

Додаток Б

Фінансові показники діяльності Торгово-промислової палати України за
2015-2016 рр.

	ВИД ПОСЛУГ	ОБСЯГ РЕАЛІЗАЦІЇ, тис. грн.		Приріст , тис. грн	ПИТОМА ВАГА	
		2016	2015		+/-	2016
	ДОХІД (тис. грн.)	2016	2015	+/-	2016	2015
1	Зовнішньоекономічні	6915	7990	-1075	1.56	1.83
2	Сертифікація походження, належності до власного виробництва	99612	150666	-50836	22.53	36.37
3	Сертифікація відповідності	221	272	-51	0.05	0.06
4	Проведення експертиз	68683	66372	6311	11.01	10.16
5	Проведення виставок	10168	10588	-620	2.30	2.62
6	Проведення тендерів	62	61	1	0.01	0.01
7	Товарна нумерація	3758	2769	1009	0.85	0.63
8	Оцінка вартості майна	7768	8218	-670	1.75	1.88
9	Декларування, брокерські	17711	16865	2866	6.01	3.39
10	Переклади	6981	6585	396	1.58	1.50
11	Інформаційні	7983	6703	1280	1.81	1.53
12	Юридичні	6936	6259	675	1.12	0.97
13	Патентно-ліцензійні	1686	1070	616	0.36	0.26
14	Рекламно-видавницькі	885	926	-39	0.20	0.21
15	Оформлення документів для в'їзду в Україну та виїзду за кордон	168	118	50	0.06	0.03
16	Навчання	5333	3229	2106	U1	0.76
17	Оренда	6275	5052	1223	1.62	1.15
18	Комплексні послуги в галузі впровадження системи якості	561	366	177	0.12	0,08
19	Видача карнетш А.ТА	2683	2112	571	0.61	0.68
20	Землевпорядні	331	185	166	0.07	0.06
21	Проведення аукціонів		26	-26	-	0.01
22	Транспортні	866	739	107	0.19	0.17
23	Туристичні	258	565	-307	0.06	0.13
24	Сприяння роботі підвідомчих підприємств	1517	1969	-632	0.36	0.65
25	Сприяння розвитку бізнесу	3866	3027	839	0.87	0.69
26	Дошкільна освіта		76	-76	-	0.02
27	Екологічні	116	106	10	0.03	0.02
28	Обслуговування програмних комплексів	389	309	80	0.09	0.07
29	Провайдерські	509	607	102	0.12	0,09
30	Ведежа недержавних реєстрів	25	19	6	0.01	0,00
31	Громадське харчування		610	-610	-	0,09
32	Консультаційні	226	132	92	0.05	0.03
33	Аудиторські	1	1	0	0.00	0,00
34	Енерпоаудит			0	-	0,00
35	Ріелторські			0	-	0,00
36	Електровимірювальні	131	135	-6	0.03	0.03
37	Ксерокопіювання	23	28	-5	0.01	0.01

38	Інші послуги від реалізації послуг	16835	12766	2071	3.35	2.92
39	Інші операційні та позареалізаційні доходи	187012	166898	60116	62.29	3356
	ВСЬОГО	662208	637711	6697	100,00	100,00
	ВИТРАТИ					
1	Матеріальні затрати	26076	26886	-810	5.76	6.56
2	Витрати на оплату праці	169800	150283	-683	35.69	39.61
3	Відрахування на соціальні заходи	30601	69695	-19096	729	13.10
4	Амортизація	19756	21170	-1616	6.71	5.58
5	Інші операційні та позареалізаційні витрати	186687	120608	66079	66,68	31.79
	Витрати з податку на прибуток	8760	12786	-6026	2.09	3.37
	ВСЬОГО	619676	379626	60250		

Додаток В

Фінансові показники діяльності Торгово-промислової палати України за
2016-2017 рр.

	ВИД ПОСЛУГ	ОБСЯГ РЕАЛІЗАЦІЙ тис. грн			ПИТОМА ВАГА	
		2017	2016	Приріс т, +/-	2017	2016
	ДОХІД (тис. грн.)					
1	Сертифікація походження, належності до власного виробництва	168 022	99 612	68 610	32,16	22,53
2	Проведення експертиз	62 215	68 683	13 532	11,90	11,01
3	Декларування, брокерські	25 067	17711	7 356	6,79	6,01
4	Проведення виставок	16 836	10 168	6 668	2,86	2,30
5	Інформаційні	10 806	7 983	2 823	2,07	1,81
6	Зовнішньоекономічні	10 353	6915	3 638	1,98	1,56
7	Переклади	8 006	6 981	1 023	1,53	1,58
8	Юридичні	7 800	6 936	2 866	1,69	1,12
9	Оренда	7 238	6 275	963	1,38	1,62
10	Оцінка вартості майна	7 200	7 768	-568	1,38	1,75
11	Навчання	5 730	5 333	397	1,10	1,21
12	Сприяння розвитку бізнесу	6 072	3 866	206	0,78	0,87
13	Товарна нумерація	6 002	3 758	266	0,77	0,85
14	Видача карнетів АТА	3 983	2 683	1 300	0,76	0,61
15	Патентно-ліцензійні	1 786	1 686	302	0,36	0,36
16	Транспортні	1 000	866	156	0,19	0,19
17	Провайдерські	702	509	193	0,13	0,12
18	Рекламно-видавничі	630	885	-255	0,12	0,20
19	Обслуговування програмних комплексів	526	389	137	0,10	0,09
20	Консультаційні	513	226	289	0,10	0,05
21	Комплексні послуги в галузі впровадження системи якості	677	561	-66	0,09	0,12
22	Інші послуги	22 852	17 668	5 186	6,37	6,00
23	Інші операційні та позареалізаційні доходи	156 973	187 012	-32 039	29,66	62,29
	ВСЬОГО	522 786	662 208	80 578	100,00	100,00
	ВИТРАТИ					
		2017	2016	Приріс т, +/-	2017	2016
1	Матеріальні затрати	27 766	26 076	3 692	5,56	5,76
2	Витрати на оплату праці	192 160	169 800	62 360	38,36	35,69
3	Відрахування на соціальні заходи	60 909	30 601	10 308	8,17	7,29
4	Амортизація	22 638	19 756	2 886	6,52	6,71
5	Інші операційні та позареалізаційні витрати	211 051	186 687	26 366	62,16	66,68
6	Витрати з податку на прибуток	6 335	8 760	-2 625	1,26	2,09
	ВСЬОГО	500839	619676	81163		